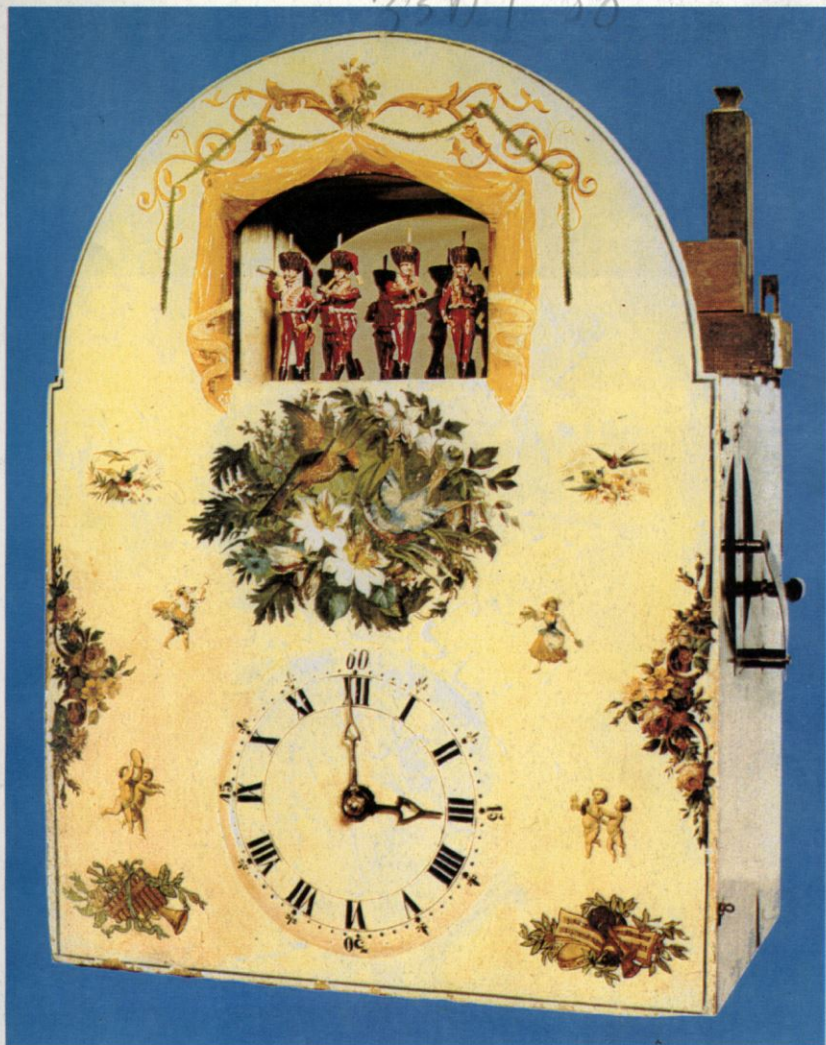

338 / 38

magazin istoric

SERIE NOUĂ – SEPTEMBRIE 1997

СЕ ФІАВ ПОГНАЕЪ СЛѢСЛАЪ СЪЕЪСНІКН ІСЪКОЛЕСНІЦАМІ

ЕЛЕНЕ КЪЗЪЕИНЧІЗЪЛАЕЪСАЪСМТН

Director – redactor-șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Secretar general de redacție:
Ioana Ursu

Redactori:
Florentina Dolghin,
Ioan Lăcustă, Dorin Matei,
Doina Pascu, Marian Ștefan
(responsabil de număr)

Secretar de redacție:
Theodor Lianos

Macheta artistică:
arh. Marian Oproiu

Corectura: Georgeta Apreotesei,
Constanța Avram,
Cătălin Mănescu

Dactilo: Floarea Dragne,
Tudora Petre

Consilier onorific:
Radu Ion Popescu

Editor: Fundația Culturală
Magazin Istoric

București, Piața Valter Mărcineanu, nr. 1-3, sau prin Intrarea Victor Eftimiu, nr. 2 (fostă Dr. Marcovici), etaj III, camerele 281, 285, 287, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70711, Telefon: 615.09.91

Tipografia R.A.I. – „CORESI” – București, director general Dumitru Constantinescu; director comercial M. Vlădeanu; director M. Soare

1 Spiritului anilor 1830-1840, care a pregătit marea operă a primei unități naționale a germanilor, îi aparține și această splendidă creație anonimă (ceas din lemn lăcuit) datând din anul 1840 (p. 5)

2 Cai și echipaje decupate din realitatea cotidiană și transpuse artistic într-una din scenele biblice din fresca mănăstirii Sucevița (p. 4)

3 Frumusețea admirată de bizantini răspundea vechiului concept: un corp perfect adăpostește un suflet perfect, respectat și de autorul acestui portret de femeie, datând din sec. IV și aflat la Muzeul Luvru din Paris (p. 84)

4 Învingându-l pe șarpele Python, stăpânul oracului din Delphi, tânărul Apollo – fiul lui Zeus și al zeiței asiatică Leto – i-a luat locul. Legenda a căpătat în timp variate reprezentări artistice, între care și această frescă de la Pompei, trecând – asemenea altor legende – din tradiția greacă în cea romană și devenind astfel o parte a culturii europene (p. 4)

Album istoric

Biblioteca Academiei și câteva dintre personalitățile care au contribuit la dezvoltarea ei și la valorificarea tezaurului cultural aflat în colecțiile sale:

1 Nerva Hodoș (stânga sus) și Ilarie Chendi; Ion Bianu în biroul său

2 Alexandru-Sadi Ionescu (stânga sus), Al.T. Dumitrescu, un grup de funcționari din 1904 și G. Băiculescu

3 Octavian Lugoșianu (stânga sus), Ștefan Pop, Constantin Moisi (în cabinetul numismatic) și sala de lectură în anii '40

4 Remus Caracăș (stânga sus), Gh. Nicolaiasa, depozitul de manuscrise și intrarea în bibliotecă, edificiul ridicat în 1936-1937 de arh. Duiliu Marcu și ing. Aurel Ioanovici (p. 21)

SUMAR septembrie 1997

4 Nostalgia ne trăitului trecut

I. PETROVICI

CUM SE FĂCEA POLITICĂ ODINIOARĂ

5 Alianța ciudată

*Culisele apropierei politice
Bismarck-Brătianu și sub-
textul unui tratat secret*

GH. BRĂTIANU

11 Un Hohenzollern împotriva Germaniei

*În august 1916, secretarul
particular al regelui oferă
explicații la Sigmaringen*

L. BASSET

17 Pentru patrie, cât mai departe de linia întâi

*Un ardelean printre regă-
țeni, în ajunul declarării
războiului*

O. GOGA

21 Biblioteca Aca- demiei – 130 ani

G. ȘTREMPEL

DOCUMENTE NEȘTIUTE

27 Domnului mareșal, cu durere

*Văduva primului ministru
cere înapoi documentele și
amintirile de familie*

A. CĂLINESCU

28 Întunecatul deceniu

*Documente germane des-
pre rezistența anticomu-
nistă din anii 1945-1956*

AL. POPESCU

35 Raportul necu- noscut al generalului Ion Gheorghe

*Prima informare pentru
București despre atentatul
contra lui Hitler*

B.F. POPOVICI

37 În presă nu strică puțină teamă

*Ziarele și radioul la raport
la Consiliul de Miniștri*

I. LĂCUSTĂ

41 Un jurnal curajos din anii '60

A. SACERDOȚEANU

44 Obosită, s-a culcat ușor

*Sfârșitul motonavei „Tran-
silvania”, așa cum nu l-am
aflat atunci*

Ș. GHEORGHIU

EUROPA, CASA NOASTRĂ

46 O femeie neobiș- nuită: Dora d'Istria

G. FILITTI

52 București, capitală în „Republica literelor”

*Nicolae Mavrocordat și
arhiepiscopul de Canter-
bury își completează re-
ciproc bibliotecile*

P. CERNOVODEANU

55 Tudor Vladimirescu – ecouri spaniole

E. DENIZE

58 S-ar fi putut reuni- fica Germania în 1953?

*Documente recent publi-
cate despre prima rebeli-
une anticomunistă*

EMINENTE CENUȘII

60 Manuilești

*Obedient, discret, eficient, a
condus de fapt Cominternul*

REPORTAJ ISTORIC

63 Războiul civil din Spania – reconcilierea

*După 60 de ani, spanioli
cinstesc memoria celor
căzuți din ambele tabere*

M. FLORESCU

MEMORIILE SECOLULUI XX

69 Odiseea unui ame- rican oarecare

C. POPIȘTEANU

70 Pentru un pumn de diamante?

*„Afacerea Bokassa“ nete-
zește drumul lui Mitterrand
spre Elysée*

A. JOLIS

73 Mareșalul Piłsud- ski, în peșit la Bucu- rești?

*I s-a oferit prințului Ni-
colae ipoteticul tron al
Poloniei?*

F. ANGHEL

76 Înfruntându-l pe Unchiul Sam

*Voluntari americani în
Bătălia Angliei*

78 La vremuri noi – neveste noi

*Patru soții; câte una pentru
fiecare etapă din viața lui
Cian Kai Shek (Jiang Ji-
eshi)*

A.E. BUDURA

CONTROVERSE

83 Se trag grecii din africani?

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

84 Legendarele împă- rătese bizantine

S. IFTIMI

88 Heraldică în fotbal

O. CRISTEA

RUBRICI

90 În București, acum 50 ani

I. LĂCUSTĂ

16, 26, 94, 95

*Cărți sosite; Rebus;
Dialog*

50 Fondul Proprietății de Stat

68 Fundațiile Inter- naționale Constantin Brâncuși

MAGAZIN ISTORIC – 30 ANI

33 Secretarul general al Asociației Tratatului Atlantic

ALFRED CAHEN

95 Mitropolitul Transil- vaniei

Dr. ANTONIE
PLĂMĂDEALĂ

ION PETROVICI

Cultură și tradiție

Întrucât cultura este, în primul loc, spiritualitate, fără îndoială că vom găsi în structura ei o însușire, fundamentală la caracterizarea sufletului omenesc, o tendință care se poate urmări în mod constant, deși poate nu e realizată întotdeauna: această tendință este unitatea. Spiritul nostru tinde spre unitate. Cultura se va împărți din această caracteristică, va fi și dânsa unitate sau, mai exact, organizarea unitară a tuturor puterilor sufletești...

Să citez și paradoxul de care se fac vinovați unii din istoricii noștri care văd fundamentul culturii în unitate și afirmă, între altele, că bonjuriștii noștri, tinerii care se întorceau de la studii din străinătate cu o poleială de cultură ce-i deșrădăcinase din mediul nostru autohton, erau în realitate mai inculti decât vechii noștri boieri, care citeau numai *Cazania* și *Calendarul*, dar care trăiau o viață armonioasă în cadrul tradițiilor patriarhale.

Evident, este un paradox aceasta, întrucât cultura nu este numai tradiție, ci mai este evoluție, inițiativă și creație. O fi fost viața acelor boieri armonioasă, dar în definitiv cultura nu poate să implice și să cuprindă numai elemente de tradiție.

Cultura are și altă misiune, anume aceea de a proiecta ideale și directive noi. La urma urmei, când societatea se găsește într-o perioadă de stabilitate, ar mai putea să meargă ca cultura epocii să rămâie în cadrul tradiției. Dar în momentul în care viața socială este în efervescentă și fermentațiune, în momentul în care se simt năzuinți puternice de înnoire, în momentul acesta cultura are altă misiune decât să rămână înglobată în cadrul tradițional.

Ea are misiunea să pregătească forme mai largi și mai comprehensive, care să poată primi

elanul creator al vieții, când aceasta nu mai poate să încapă în tiparele și cadrele cele vechi. Aceasta este una dintre obligațiile indispensabile ale culturii.

Istoricii au, firește, slăbiciune de tradiție. Nietzsche, care era cam răutăcios – dar adesea vedea bine lucrurile –, vorbind despre istorici spunea: „Istoricii, tot obișnuiți să caute care sunt originile lucrurilor, ajung un fel de rac. Ei, privind tot înapoi, încep să creadă înapoi”.

De asemeni și artiștii au o slăbiciune specială pentru trecut și își amintesc cum în veacul XIX era o dușmănie profundă între poeții romantici, care aveau fața întoarsă spre trecut, și burghezii care erau progresiști și visau reforme viitoare. Vă aduceți aminte și de Eminescu, cum dorea să trăiască în vremea lui Alexandru cel Bun.

Incontestabil, sunt împrejurări în care trecutul înfățișează unele superiorități față de prezent și dorința de a te întoarce la trecut se confundă cu dorința de mai bine. Așa mi-aduc aminte de timpul când, student al Facultății de filosofie din București, am fost delegat să merg la mănăstirea Putna, la împlinirea a 400 ani de la moartea lui Ștefan cel Mare și când am văzut că pentru a ajunge la mormântul cuiva, care fusese strămoșul nostru, al tuturor, și fusese îngropat în pământul țării sale, ne-a tăiat drumul o absurdă linie de hotar, care nu era însemnată prin nici un obstacol natural purtând stigmatul vizibil al silniciei și al violenței, evident că mi-am zis atunci: Ce păcat că nu trăiesc în vremea lui Ștefan cel Mare sau a lui Alexandru cel Bun!

(*Puterile culturii*, București, 1933; fragmente)

BISMARCK ȘI ION C. BRĂȚIANU

Prieten al revoluționarilor francezi și al carbonarilor, participant, alături de „roșul” C.A. Rosetti, la revoluția de la 1848, Ion C. Brătianu, ajuns prim-ministru al României, încheie, în 1883, o alianță secretă cu Germania conservatorului Bismarck. Doar interesele țării i-au impus o asemenea opțiune. Neputul său deapănă povestea unei relații între două destine pe care totul le despărțea.

GHEORGHE I. BRĂȚIANU

Este titlul unui studiu publicat de Gheorghe I. Brătianu în 1936. Împreună cu alte două contribuții ale sale – Politica externă a lui Cuza Vodă și dezvoltarea ideii de unitate națională (1932) și Acțiunea politică și militară a României în 1919 în lumina corespondenței diplomatice a lui Ion C. Brătianu (1939) – studiul amintit reprezintă un model de analiză și gândire istorică, dublat de un mare talent evocator. Având avantajul de a fi trăit în intimitatea unora dintre personajele aflate în prim-planul evenimentelor analizate – de unde și bogăția de amănunte semnificative care pigmentează narațiunea – Gh. I. Brătianu ne convinge că istoria nu poate găsi explicații obiective dincolo de faptele și gândurile oamenilor.

Citind astăzi aceste bijuterii ale istoriografiei noastre interbelice sesizăm încă o dată că fundamentale pentru activitatea unui istoric rămân concepția și metoda, altfel cum s-ar explica strălucita izbândă a medievistului Gh. I. Brătianu în abordarea acestor capitole de istorie modernă?

După mai bine de șase decenii readucem în atenția cititorilor studiul Bismarck

și Ion C. Brătianu – dorind să atragem atenția asupra necesității unei cât mai grabnice reeditări a operei integrale a marelui istoric. Într-o notă de subsol autorul precizează că în ziua de 22 ianuarie 1936 a ținut o conferință pe acest subiect la Universitatea din Berlin, textul german urmând să apară în publicațiile Seminarului de limbi și literaturi germanice de sub conducerea profesorului Ernest Gamilscheg, specialist în limbi romanice și conducătorul unui institut de filologie românească înființat pe lângă catedra sa de la Universitatea din Berlin. Versiunea românească a conferinței a fost publicată în Revista istorică română, V-VI (1935-1936), pp. 86-103. Am preluat întocmai acest text, păstrând numai acele note de subsol în care autorul făcea anumite precizări sau completări. La rândul nostru, când am crezut necesar, am întocmit unele note (le-am indicat prin sigla – n.r.); orice intervenție a noastră în text este semnalată prin paranteze drepte.

M. ȘT.

Relațiile lui Ion C. Brătianu cu principele Bismarck prezintă un interes cu totul deosebit și e cu atât mai surprinzător, acum când s-au deschis atâtea arhive și au ieșit la lumină acte diplomatice rămase multă vreme o taină a cancelariilor, că nu s-a făcut încă asupra acestui capitol al istoriei moderne a României o cercetare mai amănunțită. Într-adevăr nu e vorba numai de legăturile personale între doi oameni de stat, care în sfere deosebite și desigur cu alte proporții pentru cel de al doilea, în politica Europei, au reprezentat pentru țările lor aproape același factor de unificare și integrare într-o nouă viață de stat și de națiune. Nu e vorba numai de alianța României în penultimul deceniu al veacului al XIX-lea, cu Puterile Centrale, în care aflase un reazim împotriva uneltirilor rusești, apropiere ce a determinat de fapt întreaga orientare a politicii noastre externe până în preajma războiului de la 1914. E de examinat în această împrejurare un caz cu totul special, ce constituie o trăsătură caracteristică a figurii istorice a lui Ion Brătianu, în care se îmbinau într-un complex atât de fericit idealismul și avântul unui revoluționar cu realismul și ponderațiunea omului de răspundere.

Au fost alți oameni politici români – și nu din cei lipsiți de însemnătate, dimpotrivă dintre acei al căror rost s-a dovedit precumpănitor în politica țării noastre – ale căror legături cu Germania s-au întemeiat și pe o orientare personală a culturii și a formațiunii lor spirituale. Unul din ei, și din cei mai străluciți, Kogălniceanu, stabilise chiar din acest punct de vedere o deosebire între cele două principate: „Însăși prin educațiunea noastră, afirma el cu prilejul unei discuții la Camera, se resimte, cu puțin până mai dăunezi, o diferență

foarte pronunțată între oamenii din Moldova și acei din Muntenia, căci cei mai mari bărbați care au dat mișcare ideilor liberale în Moldova și-au făcut educațiunea în Germania, pe când în Țara Românească toată generațiunea cea nouă, până în domnia țării, și-au făcut educațiunea în Franța; un mare rău, după mine, adăuga el de altfel, pentru educațiunea întregului neam românesc, pentru că ea trebuie să fie românească”. Și este incontestabil că în activitatea sa de istoric și de conducător politic, la Kogălniceanu însuși se pot urmări influența studiilor sale din tinerețe de la Berlin, influențe ce nu le tăgăduia și pe care ni le-a definit la sfârșitul vieții cu destulă precizie. În concepțiile sale istorice, literare, politice, prin „*Stimmen der Völker*“ ale lui Herder¹, prin lucrările lui Ranke², lui Humboldt³, lui Savigny⁴ pătrunde pretutindeni suflarea spiritului german din anii 1830-1840, la care s-a pregătit marea operă a unității naționale.

Iar în generația următoare, n-a fost numai o potrivire a împrejurărilor ca politica de înțelegere cu imperiile centrale, pe care o menținea voința fermă și ponderată a întâiului rege român din Casa de Hohenzollern, să găsească exponentii ei printre junimiștii moldoveni sau ardeleni, ale căror afinități intelectuale cu Germania erau îndejuns

¹ Johan Gottfried von Herder (1744-1803), scriitor și filosof german, inițiatorul curentului cultural *Sturm und Drang* (furtună și avânt) cu mare audiență la tineretul studios – n.r.

² Leopold von Ranke (1795-1886), mare istoric german, autor, între altele, al unei istorii universale, din păcate neterminate, și al unei celebre *Istории a Germaniei în timpul Reformei* – n.r.

³ Karl Wilhelm, baron von Humboldt (1767-1835), filolog german – n.r.

⁴ Frederic Carol Savigny (1779-1861), jurist german, unul dintre întemeietorii științei moderne a dreptului în Germania; ca profesor la Berlin, a exercitat o mare influență asupra lui Mihail Kogălniceanu – n.r.

de vădite. Spiritul de reacțiune, ce se afirmă în opera literară a lui Titu Maiorescu, în concepțiile politice și sociale ale lui Petre Carp, trebuie desigur să le ușureze îndrumarea către o politică externă conservatoare, alături de puterile care reprezentau în acea vreme principiul echilibrului și al stabilității în concertul european. Desigur această orientare răspundea necesităților politice ale României și aceasta a fost pentru oamenii ei de stat elementul determinant în hotărârile lor; dar o politică de apropiere și de înțelegere, pe tărâmul economic și politic, cu Germania și cu aliații ei, era mai ușoară unor oameni care se simțeau legați sufletește, prin cultură, prin creștere, prin legături de prietenie și amintiri de tinerețe, de poporul și de Imperiul german.

Cu atât mai ciudată este atunci împrejurarea că omul căruia i-a fost dat să îndrumeze cel dintâi această politică, sub guvernul căruia s-a negociat și s-a semnat tratatul de alianță, care a statornicit pe treizeci de ani politica externă a României, să fi fost atât de străin de legăturile ce creaseră pentru alții un mediu mult mai favorabil.

Ce putea fi într-adevăr mai deosebit de spiritul Germaniei unificate și al conducătorilor ei, decât mentalitatea și pregătirea intelectuală și politică a lui Ion Brătianu? Anii tinereței și-i petrecuse în frământările Parisului revoluționar, tot acolo își adăpostise surghiunul, după înăbușirea revoluției muntene de la 1848, iar politica celui de al doilea imperiu văzuse în el un agitator periculos, în legături strânse cu societățile secrete ale vremii, unul din acei conspiratori căpușii „până la urechi” de manifeste subversive, într-o continuă activitate de consfătuiri tănuite și de tipăriuri neautorizate. Fratele său, Dimitrie Brătianu, trecea drept un maz-

zinian convins. Ideologia lui Ion Brătianu din această vreme se arăta adânc pătrunsă de spiritul liberal în formele sale radicale, care prin el și prietenii săi, era să pătrundă în politica țării sale, provocând răsturnări și revoluții, stabilind pe ruinele vechiului regim o ordine și o societate nouă. El era deci cu totul străin și de cultura germană și de concepțiile ei politice și sociale; se poate chiar afirma că se afla, pe cât era cu putință, în opunere absolută, de ideologie și de simpatii, cu tendințele făuritorilor și conducătorilor imperiului. Chiar mai târziu, în ceasul apropierei, unele amănunte nu impresionează favorabil pe cancelarul german. „Ceea ce nu-mi place, notează el după întrevederea de la Gastein în 1883, este că Brătianu pleacă de la Aix la Paris, cum spune, pentru a crește pe fiul său acolo. Faptul acesta în sine e caracteristic. La Viena poate se va ști mai bine în ce măsură Brătianu este în dependență de [C.A.] Rosetti, președintele Camerei, ale cărui simpatii franceze și a cărui intimitate cu partidele cele mai roșii din Franța sunt neîndoielnice. Și trecutul lui Brătianu trebuie să-i fi lăsat multe legături franceze”.

Este deci, credem, cu atât mai interesant de urmărit procesul care a făcut din capul revoluției liberale, din exponentul unei ideologii înaintate a noii păături burgheze a României, îndrumătorul, la un moment dat, al unei apropieri de puterile conservatoare ale Europei și făuritorul unei legături de alianță cu imperiile care reprezentau o doctrină politică atât de deosebită de aceea care îi inspirase tineretea și îi determinase întâile manifestări politice. Problema e nu mai puțin interesantă din punct de vedere psihologic ca și din acel al istoriei, dar ea nu se poate lămuri numai prin influența

Mihail Kogălniceanu a fost unul din marile spirite românești șlefuite în universitățile germane din primele decenii ale secolului trecut

sau prin contactul ideilor și al teoriilor, fără să ținem seamă de factorul personal care însoțește întotdeauna manifestările și acțiunile acelor „oameni care au făcut istorie”.

De aceea evoluția politicii românești în anii care au văzut proclamarea independenței și a Regatului și consolidarea statului român modern trebuie privită și prin prisma relațiilor pe care împrejurările le-au stabilit între marele cancelar, făuritorul unității germane și acel care a putut îndruma doisprezece ani, în timp de război și de pace, ca președinte de consiliu statornic al micii sale țări, destinele României între 1876 și 1888! Anul în care guvernul atât de lung al lui Ion Brătianu a fost răsturnat, dată ce se poate apropia în oarecare măsură de cea întorsătură din 1890, când vechiul și încercatul cârmaci al politicii Reichului a trebuit să cedeze „Cursului nou”. Istoria care așezase pe acești oameni la atât de mari depărtări, la începutul carierei lor, a voit parcă să-i apropie în capătul vieții, printr-o curioasă potrivire a unor destine asemănătoare.

Dar a face aci întregul istoric al legăturilor ce au putut lua ființă între Bismarck și Ion Brătianu ar

depăși desigur cadrul restrâns al acestei conferințe. Voi stărui deci asupra a două împrejurări ce mi s-au părut mai însemnate și care așează într-o lumină mai puternică relațiile dintre acești doi oameni de stat: congresul din Berlin (1878) și tratativele care au dus în 1883 la alianța între România și Puterile Centrale.

Deși rostul lui Ion Brătianu la aducerea în țară a principelui Carol fusese hotărât – se știe doar că el îl însoțise în 1866, la sosirea sa în țară – totuși se poate spune că rolul său ca om de guvernământ începe după izbucnirea crizei orientale din 1875. Memoriile domnitorului [Carol] ne-au păstrat însemnarea, la 12 martie 1876: „Ion Brătianu pe care prințul nu l-a văzut de mult timp, e primit în audiență de acesta. El își exprimă îngrijorarea pentru situația internă și externă. Dânsul sfătuiește pe prinț să cheme la cârmă opoziția unită.”

Împrejurările grele din afară aduceau în fruntea guvernului pe acela care fusese în ultimul timp în fruntea celei mai îndârjite opoziții. Aceste evenimente erau să rezerve lui Ion Brătianu și alte situații nu mai puțin surprinzătoare. Tot în 1876, două misiuni îi erau încredințate; una din ele îl aducea la Sibiu, pentru a saluta în numele domnitorului României pe împăratul Franz Joseph. Desigur, primul ministru căruia i se făcea o primire oficială se va fi întors cu gândul la alte împrejurări, în care ajunsese tot la Sibiu, în 1850, dar ca exilat din țara lui și ca un conspirator urmărit de autoritățile împărătești. Se schimbaseră vremurile. Tot în același an, la 1876, el mergea la Livadia, în Crimeea, pentru a începe cu împăratul Rusiei și cu cancelarul Gorceakov tratativele ce erau să ducă la cooperarea României cu Rusia în războiul din 1877 împotriva Imperiului otoman [vezi *Maga-*

zin istoric, nr. 4/1977]. Tânăru revoluționar de odinioară, prietenul carbonarilor refugiați în capitala Franței, adeptul doctrinei republicane în misiune la împărații Austro-Ungariei și ai Rusiei, ce subiect de meditație pentru președintele de consiliu al lui Carol I! Ce dovadă, în același timp, pentru spiritul său realist, a nestatorniciei împrejurarilor și a greutății de a lega interesele și evoluția unei țări mici de rigiditatea unei teorii prea categorice în afirmațiunea dogmatică a principiilor ei!

Această criză orientală, care adusese o atât de adâncă modificare în cariera politică a lui Ion Brătianu, era să fie și întâia prilej de întâlnire cu Bismarck. Evenimentele sunt cunoscute, le voi aminti doar într-o scurtă enumerare; alianța cu Rusia și tratatul din 4 aprilie 1877, care garanta României integritatea ei. Evoluția neașteptată a operațiunilor militare dincolo de Dunăre și telegrama Marelui Duce Nicolae, chemând în ajutor armata română, până atunci disprețuită. Sacrificiile acestei armate sub zidurile Plevnei și rostul ei în cucerirea acestei puternice cetăți. Iar pe urmă, înainte de a se fi stins răsunetul acestei victorii, refuzul rușilor de a admite pe reprezentanții României la tratativele începute cu turcii, tratatul din San Stefano care dispunea de soarta noastră fără consimțământul țării, cererea insistentă însoțită în cele din urmă de amenințare brutală de a înapoia imperiului răsesc cele trei județe ale Basarabiei de miazăzi, pe care tratatul din Paris, douăzeci de ani mai înainte, le restituise Moldovei. Iar miniștrilor români care protestau cu îndârjire, amintind tratatul semnat de cancelarul țarului, delegații ruși le răspundeau, ca o supremă ironie: „Desigur, v-am garantat integritatea... împotriva Turciei, dar nu împotriva altor

puteri, în orice caz nu împotriva noastră!”

În astfel de împrejurări, domnitorul și Consiliul de Miniștri hotărâră la 16 martie 1878 să trimită la Viena și la Berlin în misiune diplomatică pe primul ministru al țării. Se pregătea adunarea marilor puteri în congresul de la Berlin, care urma să revizuiască hotărârile de la San Stefano și să rostească deci ultimul cuvânt asupra situației României. Un conflict european părea la un moment dat de neînlaturat. Flota britanică își concentrase unitățile ei cele mai însemnate lângă StrâmTORI, Austria era gata să ia armele împotriva unei hegemonii a Rusiei în Balcani, iar Bismarck intervenise cu întreaga sa autoritate pentru a înlătura primejdia de război și a face între puterile învrăjbite, după propria sa caracterizare, pe „mijlocitorul cinstit”.

La amenințările Rusiei, de la ne dezarma, domnitorul răspunsese cu mândrie: o armată care a luptat sub ochii împăratului Alexandru va putea fi sdrobotită, dar nu se va lăsa niciodată dezarmată! Misiunea lui Ion Brătianu avea fără îndoială scopul de a lămuri intențiile puterilor și de a vedea ce sprijin puteau găsi revendicările legitime ale României, în ceasul în care se discutau drepturile și independența ei. Armatele rusești, retrăgându-se din Bulgaria, ocupaseră poziții strategice pe teritoriul nostru și își întindeau corturile în jurul Bucureștilor. Călătoria lui Ion Brătianu se desfășura deci în cele mai grele condiții.

Nu știm cu destulă precizie ce impresii a putut culege la Viena. Împăratul s-a arătat îndeașuns de rezervat, arătându-i chiar inconveniente unei prea mari agitațiuni în chestiunile ridicate de diplomația rusească. O depeșă din 3 aprilie lasă însă să se întrevadă că i se ținea alt

limbaj de cancelarul monarhiei, contele Andrássy. Diplomația austro-ungară îndemna hotărât la rezistență. La Berlin tonul era însă altul. Guvernul german se arăta foarte rezervat în chestiunea Basarabiei, iar Bismarck vorbi lui Ion Brătianu cu totul altfel decât acesta o dorea. „Dacă România, îi spunea principele, ar arăta bunăvoința Rusiei, lucru la care îl și sfătuia, ar putea să ceară mult și să capete mult de la ea, o sută de milioane și chiar compensații teritoriale mai mari. Reluarea Basarabiei e pentru Rusia o condiție sine qua non și părerea lui este că trebuie încetată rezistența”.

În același timp, cancelarul german îi amintea de problema spinoasă a răscumpărării căilor ferate din România și de tratativele cu băncile germane, întrerupte de izbucnirea războiului. Desigur, din această întâlnire, primul ministru român se va fi întors cu mai bune impresii de la Viena decât de la Berlin. Dar simțul său înăscut al realităților îl făcea să înțeleagă că temei se putea pune pe cele auzite de la Bismarck decât pe ademenirile lui Andrássy. Încă la începutul lui iunie, acesta se arăta încântat de pregătirile de rezistență ale românilor și își exprima convingerea că congresul se va isprăvi printr-un nou război. Era în această atitudine o socoteală dar și o ațătare. A împinge România la rezistență sporea greutatea Rusiei și o făcea deci mai accesibilă unei tranzații, de pe urma căreia Austria nu putea decât trage foloase. O intuiție de acestor socoteli a făcut atunci pe Ion Brătianu să declare în Cameră, încă înainte de a pleca la congresul din Berlin: „Eu nu vă promit că am convingerea deplină că nu justiția divină dar chiar justiția umană va domni totdeauna în areopagul european, dar cel puțin vom veni cu drepturile noastre intacte și nu noi, nu

România se va face complice a unei regulări a chestiunii Orientului într-un mod astfel ca Europa, mai curând sau mai târziu, să nu poată binecuvânta pe aceia care au primit aceea regulare și poate că va ține socoteală acelor voci, mititele și slabe, care nu au devenit complice a celor mai mari¹.

Ce a urmat, se știe. Totuși, delegații români sosiți în capitala Germaniei la deschiderea congresului mai păstrasera o urmă, ca o licărire de nădejde. S-ar putea reconstitui, după telegramele schimbate între București și Berlin, foaia de temperatură a acțiunii lor. 10 iunie: declarații favorabile – deși numai de principiu – ale ministrului von Bülow. 11 iunie: domnitorul se crede sigur de ajutorul Kronprinzului german. Putem încă spera pentru cauza noastră... 13 iunie: după aprecierile ce le-am auzit, pacea este obiectivul principal al tuturor reprezentanților marilor puteri. Drepturile statelor mici riscă deci a fi jertfite sau părsite pentru alte vremuri;

acestea fiind cauza noastră, ea are puține șanse de succes. 17 iunie: Andrassy împinge încă la rezistență. 22 iunie: plenipotențiarul otoman nu ne e favorabil, cum crede Dimitrie Brătianu la Constantinopol, nici măcar rezervat, ci chiar ostil. 23 iunie: telegrama semnată de vechiul prieten și tovarăș, C.A. Rosetti, al cărei text trebuie redat aci întreg, cu toate lacunele descifrării, ca un strigăt de disperare, dar în același timp ca lozinca unei generații: „*Après de longues réflexions on a acquis la ferme et inébranlable conviction que nous devons nous abstenir de toute participation à un acte qui serait... Les grands... peuvent faire des transactions; les petites nations ne doivent vendre ni leur... ni leurs frères. Sârac și curat!*”¹ Da, sârac și

¹ După lungi reflecții, am ajuns la convingerea fermă și neclintită că trebuie să ne abținem de la orice participare la un act ce ar fi... Cei mari... pot face tranzacții; națiunile mici nu trebuie să-și vândă nici... nici frații. Sârac și curat! (traducerea redacției noastre).

curat. În orice împrejurări, oricare ar fi pericolul, oricare ar fi greutatea, demnitatea națiunii și drepturile ei trebuiau să rămână întregi pentru viitor. Împotrivirea cu armele era zadarnică și dăunătoare. Dar nici umilință, nici complicitate. Acestea erau de altfel și sentimentele delegaților români la Berlin.

Urmă solemna reprezentare a ședințelor congresului, după ce piesa fusese în aproape toate amănuntele ei aranjată dinainte în culise. Totuși, lord Salisbury nu se putu stăpâni, arătând, în momentul în care se discuta dacă vor fi auziți sau nu delegații români, că înalta adunare, după ce a ascultat pe delegații unei națiuni care reclamá niște provincii străine (era vorba de greci), s-ar arăta echitabilă ascultând și pe reprezentanții unei țări a cărei dorință este de a păstra un teritoriu ce-i aparține, iar lord Beacosfield, deși nu avea intenția de a da vreo urmare unui protest platonic, ținu

Congresul de la Berlin a reprezentat un mare succes politico-diplomatic pentru Bismarck

totuși să accentueze că problema Basarabiei era, de fapt, aceea a libertății Dunării, care nu privea numai Rusia și România, ci pe toți semnatarii Tratatului din Paris și Europa întreagă. Bineînțeles asemenea observații se izbeau din capul locului de împotrivirea categorică a delegaților ruși. Cât privește pe austriaci, avântul lor războinic în favoarea drepturilor României fusese deplin potolit de declarația lui Șuvalov că își retrage obiecțiunile la propunerea Austro-Ungariei de a ține garnizoane în Bosnia și Herțegovina.

În toate aceste discuții, Bismarck, urmându-și directivele pentru stabilirea unei înțelegeri și înlăturarea conflictelor, ținu partea delegaților ruși. Totuși, ca președinte al congresului, admise împreună cu majoritatea ascultarea delegaților români, care veniseră să pledeze la 1 iulie, cu fermitate și cu măsură, o cauză pierdută. Mai mult, în clipa în care Ion Brătianu și Kogălniceanu pătruseră în sala ședințelor, la 1 iulie, cancelarul german, care domina întreaga adunare de la înălțimea staturii sale de cuirasier, se sculă cel dintâi și pășind spre cei doi miniștri români care se opriseră într-o clipă de reculegere și de sfială, le întinse mâna și îi invită la masa congresului, dând astfel un exemplu pe care toți ceilalți delegați se grăbiră să-l urmeze. În discuția ce precedase citirea memoriilor românești, Bismarck își afirmase însă din nou punctul de vedere cunoscut, arătând că împărtășește în chestiunile teritoriale părerea delegaților ruși, „având în vedere mai puțin interesele Rusiei decât pacea statornică a Europei. Altfel, Sa, adaugă protocolul congresului, crede că tratatul din Paris ar fi fost mai solid dacă s-ar fi înlăturat

această chestiune de amor propriu, această micșorare de teritoriu care nu atingea deloc puterea unui imperiu așa de mare“. Oricare erau însă rațiunile de stat ce le determinau hotărârile, este probabil că toți delegații rămăseseră cu impresia ce o exprima eufemismul francezului Waddington: „că românii au fost tratați puțin cam aspru și că compensația ce li se oferă nu era suficientă“¹.

O altă împrejurare adusese pe Bismarck să se ocupe de chestiunile românești. Congresul condiționa recunoașterea independenței României, cucerită cu armele, de recunoașterea egalității de drepturi a evreilor din această țară. Aceeași condiție fusese pusă mai înainte și Serbiei. Plenipotențiarul francez socotea atunci când i se opuneau dificultățile de ordin local, că ele vor fi mai lesne învinse, când acele principii vor fi fost recunoscute în România și când rasa ebraică va ști că nu are de nicăieri nimic de așteptat decât de la propriile sale silințe și de la solidaritatea intereselor sale cu cele ale populației indigene.

În această discuție găsim pe Bismarck foarte categoric alături de delegații care stăruiau pentru introducerea acestei condiții în tratatul de pace. Obiecțiunile românilor la o măsură prea generală și prea grăbită n-au fost atunci ținute în seamă, deși ei au găsit pe urmă, în redactarea nouă a art. 7 din Constituție, puțința de a-i restrânge efectele. Ei au avut însă atunci un aliat neprevăzut și – pare-se – necunoscut, deoarece situația sa însăși îl împiedica de la o participare mai activă la discuțiile congresului.

¹ Bismarck ar fi spus, după congres, „Je n'aurais pas voulu être à la place du Prince Gortchakoff“ (N-aș fi vrut să fiu în locul prințului Gorceakov).

Era bătrânul împărat Wilhelm I. Un an mai târziu, în însemnările sale asupra întâlnirii de la Alexandrow cu țarul, se mai regăsesc încă urmele acestor rezerve, de care România s-a putut folosi în aplicarea hotărârilor de la Berlin: „De asemenea am considerat, scrie împăratul, chestiunea evreilor din România, pe care o socoteam imposibilă de rezolvat prin extinderea proiectată și de aceea doream a vedea admise modificările propuse de români“. Este interesant de observat că printre partizanii „der beleibten Ausdehnung“ [mult dorita extindere] fusese însuși cancelarul imperiului!

Din aceste discuții, Ion Brătianu n-ar fi avut prea multe motive de a fi mulțumit de relațiile sale cu președintele congresului, care impusese țării sale, oricum victorioase, asemenea condițiuni. Și totuși, o scrisoare de la 1 iulie, din timpul chiar al dezbaterilor, ne-a păstrat impresiile sale: „Numai principiile de Bismarck mi-a spus adevărul și numai de la prima mea călătorie la Berlin, pentru că era o înlesnire a sarcinii sale ca noi să încheiem o învoială directă cu Rusia. Toți ceilalți aveau din contră interes să ne facă greutăți pentru ca astfel situația Rusiei devenea incomodă și dășii puteau să-i smulgă foloase pentru ei înșiși, sacrificându-ne pe noi, lucru la care erau hotărâți de mai înainte“. Această înconjurare, fără menajamente, îi lăsase, cu toate greutățile îndurate, un mai mare sentiment de stimă pentru acel care îi vorbise fără înconjur, decât pentru ademenirile înșelătoare ale altora. Și mai era această realitate, pe care spiritul său pătrunzător o întrevăzuse și cu care își încheia scrisoarea amintită: „Bismarck e stăpân absolut pe situație“.

(Va urma)

Regele Ferdinand plânge, intră în război și trăiește marele vis al vieții sale. Căci lui – ca suveran înțelept – îi este imposibil să aibă altă voință decât cea a poporului său.

Din relatarea lui I. G. Duca despre desfășurarea Consiliului de Coroană din 14/27 august 1916: „Regele a încheiat discuția, repetând că hotărârea lui a luat-o după multe chinuri sufletești și după o îndelungată chibzuință, dar că astăzi, după ce a auzit glasul tuturor frunțașilor țării, este și mai convins că a avut dreptate și că intrarea în război pentru realizarea idealului național este singura soluție corespunzătoare adevăratelor interese ale țării. Este fericit că, sacrificând totul pe altarul patriei, poate lega și mai indisolubil destinele dinastiei de ale țării și împlini îndatoririle de bun român, pe care le-a luat în ziua când, la moartea unchiului său, a primit coroana României.

...Când regele, cu ochii roșii și zguduit încă de emoție, a ieșit din Consiliu și a trecut în camera lui de lucru, a dat de bătrânul său camerier, Neuman... De îndată ce l-a văzut, regele i-a zis: «Neuman, să știi că în interesul țării al cărei rege sânt, am trebuit să trag spada împotriva țării mele de origine. Tu ești german și ai rămas german, prin urmare nu am dreptul să-ți mai cer nimic. Din ceasul de față vei face ce-ți va dicta conștiința. Poți să te înapoiezi la Sigmaringen. Îți voi înlesni plecarea și te voi binecuvânta».

În ziua de 3 septembrie 1916, regele Ferdinand i-a făcut o scurtă vizită arhiepiscopului catolic Raymund Netzhammer (Magazin istoric, nr. 5, 8-12/1991, 1-3/1992), iar acesta a notat în jurnalul său: „Regele îmi strânge tare mâna și este emoționat. Pășește tăcut până în salon și spune apoi:

– Sânt zile grele, adică zile care-ți sfășie inima, dar eu sânt în primul rând român!

Misiune la Sigmaringen

ÎNCORONAREA PROMISIUNII DE A FI BUN ROMÂN

LOUIS BASSET

La remarcă mea: «Acest lucru o să se înțeleagă și în străinătate?», el îmi răspunde liniștit:

– Asta nu prea știu!“

Sunt numai două dintre mărturiile care ilustrează profunda dramă sufletească trăită de regele Ferdinand I în august 1916. Sub presiunea evenimentelor, regele fusese nevoit să opteze și a făcut-o cu fermitate și sinceritate în favoarea țării pe care o conducea,

conștient că nu toți vor înțelege și îi vor accepta hotărârea. Cel mai tare se temea de reacția rudelor sale din Germania și, cum s-a văzut ulterior, judecata acestora a fost necruțătoare.

Textul pe care îl publicăm în acest număr este un fragment din jurnalul lui Louis Basset (1846-1925), fost secretar particular al regelui Carol I, trecut, după moartea acestuia, în serviciul noului rege, Ferdinand I. Am făcut cunoștință cu acest personaj prin intermediul articolului publicat de domnul academician Dan Berindei în Magazin istoric, nr. 8/1996. În ajunul decisivului Consiliu de Coroană din 14/27 august 1916, regele Ferdinand i-a încredințat misiunea de a se prezenta la Sigmaringen pentru a preda o scrisoare prințului Wilhelm de Hohenzollern-Sigmaringen, fratele regelui român, și a încerca să explice situația extrem de grea în care se afla monarhul de la București.

Cum s-a desfășurat întrevederea și ce reacții au existat știm și din „protocolul“ redactat de prințul Wilhelm și publicat de revista noastră în amintitul nr. 8/1996. Ni se pare deosebit de interesant punctul de vedere exprimat de Basset însuși, sursă necunoscută istoriografeii noastre până azi. Relatarea lui a fost redactată în limba franceză; versiunea românească și notele explicative ne aparțin. Credem că prin cele două documente, cel publicat în 1996 și acesta din numărul de față, Magazin istoric întregeste cu noi piese lămuritoare complicatul capitol al participării țării noastre la prima conflagrație mondială.

Marian ȘTEFAN,
Ileana CHIRTU

23 august 1916. Spre prânz, regele mă cheamă în cabinetul său, mă poartă să iau loc și după ce mă privește câteva clipe drept în ochi, îmi spune că situația sa este critică, dureroasă, dar că încă mai speră ca Consiliul de Coroană să urmeze să aibă loc în curând să-l scoată din dilema în care se află, între datoria de suveran român și scrupulele conștiinței sale. În ciuda rezervei cu care s-a exprimat îmi dau seama că se va înclina în fața hotărârii Consiliului de Coroană, indiferent care va fi aceasta.

Datoria mea de vechi servitor al Casei [regale române] și convingerea profundă pe care mi-au imprimat-o ultimele întrevederi cu regele Carol, mi-au dat curajul să-mi spun gândul întreg suveranului. I-am amintit mai întâi că, la puțin timp, după moartea unchiului său, îmi spusese că se consideră personal legat de tratatul de alianță cu Germania și că nu aveam nici un motiv să mă îndoiesc că el își va menține această orientare politică, ea reprezentând rezultatul experienței regelui Carol și singura linie de conduită ce corespundea intereselor vitale ale țării. Am adăugat că majoritatea covârșitoare a populației dorește neutralitatea, că un război, chiar și câștigat, împotriva Austro-Ungariei nu ar duce decât la aservirea economică și politică a României față de Rusia și că în caz de înfrângere, el va fi singurul răspunzător în ochii țării. Dimpotrivă, refuzul său de a declara război ar avea în România un efect aprobator, de altfel, mult mai serios și mai profund decât agitația de suprafață pe care o fac Antanta și agenții ei.

Văzând că regele nu reacționează în nici un fel și că lasă toate argumentele mele fără răspuns, am făcut o ultimă încercare. „Maiestatea Voastră – i-am spus – înainte să se lase antrenată pe această cale plină de pericole indubitabile pentru țară

și dinastie, să recitească memoriul pe care mi l-a dictat regele Carol cu câteva zile înainte de moarte și în care demonstra că un război alături de ruși, departe de a servi idealul național, va însemna moartea acestuia și că, în fine, dacă lectura acestui testament politic al unchiului său nu-l va convinge, să meargă la Curtea de Argeș, să îngenuncheze la mormântul lui și să ceară bunului Dumnezeu să-l inspire...”

Chiar și această ultimă și supremă încercare a rămas fără nici un alt efect decât lacrimi grele care trădau marea neliniște a conștiinței sale și slăbiciunea voinței lui.

Întrevederea a durat mai bine de o oră. Plecasem de la el când m-a ajuns din urmă în anticameră, ca să-mi spună că are o mare rugămintă la mine și că speră că î-o voi satisface cu mult devotament. „Pleacă la Sigmaringen, îmi spune el, pentru a duce o scrisoare fratelui meu, căruia îi veți explica situația în care mă aflu și pe care dv. o știți mai bine ca oricine altcineva. După-masă mă văd cu [ministru Germaniei la București] von dem Busche și îi voi cere să vă facă înlesniri necesare”. M-am înclinat, exprimându-mi speranța că această călătorie va fi de folos și că va preîntâmpina o nenorocire.

24 august. Iau parte la un dîneu dat la Cotroceni cu prilejul zilei de naștere a regelui. În timpul mesei, Maiestatea Sa este foarte vesel, poate o veselie de circumstanță. După masă mă ia deoparte și insistă asupra a ceea ce urma să comunic eu fratelui său, Wilhelm. Mi-am exprimat dorința de a o lua cu mine în această călătorie și pe soția mea; regele s-a arătat bucuros de acord, iar la întrebarea mea dacă voi avea timp să mă întorc până la izbucnirea războiului [aici în sensul de intrare a României în conflict], el îmi răspunde afirmativ. Când am cerut permi-

siunea să mă retrag, regele îmi strânse mâna cu putere și afectiune; avea lacrimi în ochi.

Regina, de asemenea, foarte veselă, îmi spune că îmi dă și ea o scrisoare pentru mama sa, care se află la Dolder, la Zürich. De la Cotroceni mă duc direct la ministrul Germaniei pentru a-mi lua vizele. Îmi pune cu amabilitate la dispoziție pe curierul său, dl. von Rosenberg, care mă va însoți până la München. Ministrul era calm și părea încrezător, în ciuda mobilizării care acum se desfășura în văzul tuturor; erau mobilizați chiar și caii. Sub această impresie pe care îmi este foarte greu să o descriu, am părăsit România.

25 august. Plecarea din București a avut loc la ora 8 dimineața, cu bagajele și banii strict necesari pentru o călătorie de 10 zile. Prezint drept pretext pentru plecarea mea precipitată îmbolnăvirea de scarlatină a unuia din copiii fiicei noastre Olga, care se află la Kronstadt [Brașov].

În tren îi dau, nu fără emoție, scrisorile regelui și reginei, ce mi le adusese ieri seară Barbu Știrbey, curierului von Rosenberg, care le pune în valiza sa diplomatică și mi le va restitui la München.

La Budapesta dau să-mi fie vizat pașaportul de Consultant general al Germaniei, formalitate ce omisese să o îndeplinesc la București.

26 august. Sosirea la Viena la 7 seara. Plecăm în aceeași seară cu trenul de ora 9.

27 august. Ajungem la Sigmaringen la 7 seara. Pe terasa palatului îi găsesc pe prințul și prințesa Wilhelm de Hohenzollern, precum și pe ministrul României la Berlin, dl. Al. Beliman, care fusese prevenit de plecarea mea de la București de dl. von dem Busche. Erau, de asemenea, prezenți mareșalul Wangenheim, contele Spec, căpitanul von Detten, domnișoara de Werner și contesa Matuschka.

Toată această lume mă chestiona din priviri, sperând că le-am adus vestea care să-i elibereze de neliniște. Dl. Beldiman era deosebit de agitat și tulburat.

După dincul, care a fost sumbru, prințul Wilhelm m-a luat deoparte și mi-a pus o sumedenie de întrebări în legătură cu situația din România pe care scrisoarea fratelui său nu i-o prezenta decât foarte sumar și incomplet. I-am vorbit mai întâi despre îndoilele regelui, despre necruțătoarea dilemă în care se afla – între curentul popular favorabil Antantei și tradiția pe care i-o lăsase moștenire unchiul său și pe care nu o putea neglija fără să-și tulbure conștiința, despre influența din ce în ce mai mare a anturajului său asupra voinței sale oscilante și temerea mea că în momentul hotărâtor nu va găsi în el forța să reacționeze. I-am transmis, de asemenea, neliniștea exprimată de prințul B. Știrbey în momentul plecării mele în legătură cu o posibilă soație din partea Germaniei, justificată de atitudinea ambiguă a României și că, de fapt, este vorba de împiedicarea cu orice preț a unui asemenea gest, cerând la Sigmaringen să se intervină pe lângă împărat.

Prințul îmi ascultă relatarea cu un calm desăvârșit, îmi confirmă temerile în legătură cu firea indecisă a fratelui său, adăugând, totodată, că adesea este mai greu să-ți cunoști datoria decât să-ți-o faci.

Când a intervenit dl. Beldiman, discuția a ieșit din nota sobră de până atunci, iar poziția d-lui Brătianu – singurul răspunzător de această situație – a făcut obiectul unei critici severe. Dl. Beldiman, care nu vede salvarea României decât într-o strânsă legătură cu Puterile Centrale, singurele în stare să-i asigure independența în fața uzurpărilor Rusiei, califică drept o nebunie și o adevărată sinucidere un acord cu aceasta din urmă. În ce pri-

Al. Beldiman „a calificat declarația de război drept o sinucidere”...

În p. 11: placă comemorativă gravată de Fr. Storck, oferită în 1909 lui L. Basset de personalul Palatului Regal, cu ocazia împlinirii a 40 ani de serviciu ca secretar particular al regelui Carol I

vește misiunea mea la Sigmaringen, el nu ezită să vadă în aceasta un pretext pentru îndepărtarea mea de la București, unde anturajul regelui s-ar teme de influența mea asupra acestuia. Trebuie să recunosc că acest gând m-a încercat și pe mine.

Ne-am despărțit destul de târziu într-o stare de incertitudine plină de neliniște, fără însă să avem vreun dubiu asupra teribilei vești pe care avea să ne-o aducă ziua următoare.

28 august. Dis-de-dimineață, un lacheu a intrat la mine în cameră și mi-a dat următoarea știre telegrafică: „România a declarat război Austro-Ungariei”. În ciuda faptului că de trei săptămâni măsurile militare luate acasă nu lăsau nici un dubiu în privința intențiilor belicoase ale guvernului, nu-mi venea să cred că se lăsase totuși antrenat într-o aventură atât de periculoasă, sperând tot timpul că în momentul decisiv își va revizui poziția sau că regele se va opune. Dar stă scris că pretutindeni bunul simț este tot mai falimentar și că biata Românie nu va face tocmai ea excepție, rezistând

la presiunile și promisiunile Antantei.

Câteva minute mai târziu am primit vizita unor persoane din partea Casei princiare; conștientizarea lor era fără margini și faptul că un prinț de Hohenzollern putea ridica arma împotriva Germaniei le depășea puterea de înțelegere.

În cursul dimineții m-am întâlnit și cu dl. Beldiman, care-și ieșise din fire; profund umilit de rolul nedemn pe care era obligat să-l joace, a calificat declarația de război drept o sinucidere. Componenta Consiliului de Coroană stârnea suspiciuni; acum devenise clar că nu trebuia considerată ca o consultare loială a sentimentului public, ci o simplă lovitură de teatru – pregătită cu abilitate în prealabil – fie pentru a anula ultimele ezitări ale regelui, fie pentru a da declarației de război aparența unui act al voinței naționale, în timp ce în realitate ea nu era decât compplotul unei inime minorități de politicieni.

În timpul dejunului conversația a lăncizat, căci fiecare dintre noi înțelegea că orice cuvânt de blamare adus regelui Ferdinand însemna o lovitură în plus pentru inima împietrită a fratelui său.

După masă, ne-am strâns cu toții în Ahnensaal, unde prințul Wilhelm a citit cu voce tare, astfel încât să-l audă toată lumea, scrisoarea fratelui său. Regele Ferdinand prezenta partea tragică a situației lui personale și obligația morală de a fi, înainte de toate, numai român. Era într-un fel justificarea anticipată a atitudinii pe care avea să o adopte el în Consiliul de Coroană. Cât privește speranța exprimată de el în această scrisoare că eu aș ști mai bine ca oricine să-l pun la curent pe fratele său cu dilema necruțătoare în care se afla, mi-am spus că era dreptate și că nu l-am dezamăgit pliedând în favoarea bunelor sale intenții, pe care slăbiciunea caracterului lui nu trebuia să le pună la îndoială.

După amiază, când dl. Bel-diman a plecat la Berlin, i-am dat și eu o scrisoare pentru dl. Straus, directorul Deutsche Bank, în care îi ceream să mi se deschidă un cont pentru nevoile mele ulterioare.

Seara, după cină, prințul Wilhelm ne-a arătat o foarte frumoasă colecție de acuarele de care era deosebit de mândru. A fost cel mai potrivit mod de a evita discuții penibile pentru toată lumea. Cum îi destăinuam intenția mea de a pleca a doua zi dimineață spre Elveția, el și-a luat rămas-bun de la noi cu foarte multă căldură. Prințesa de Hohenzollern, ale cărei nobile sentimente am avut prilejul să le apreciem, s-a despărțit de noi în termenii cei mai măgulitori cu putință.

29-30 august. Pe 29, în momentul plecării noastre, în ciuda orei matinale, am fost salutați de doamnele de la palat, de contele Spec și căpitanul von Detten, aghiotantul prințului; toți ne-au arătat o vie simpatie.

La Gottmadingen, la frontiera germană, a urmat verificarea pașapoartelor de către autoritățile militare.

Mențiunea „secretar particular al regelui României” pe pașaportul meu le-a atras atenția. Mi-au pus o mulțime de întrebări. Le-am prezentat atunci permisul de liberă trecere al ministrului Germaniei von dem Busche și al atașatului militar von Hammerstein, ambele demonstrând în mod clar scopul călătoriei mele. Mi s-a obiectat că dată fiind declarația de război, aceste acte își pierduseră valabilitatea; în cele din urmă mi s-a dat de înțeles că trebuia să rămân la Gottmadingen până când se vor obține informații mai precise, indicându-mi-se un han unde aş găsi de mâncare și un loc de dormit. Toate protestele mele au fost zadarnice; a trebuit să mă supun.

Am telegrafiat imediat contelei Spec, la Sigmaringen, rugându-l să intervină pe lângă prințul de Hohenzollern pentru ca acesta să întreprindă cele necesare pentru a-mi scurta detenția.

Am așteptat două zile, timp în care am avut răgazul să mă împrietenesc cu ofițerii din post, care s-au dovedit a fi deosebit de amabili și binevoitori cu mine.

În sfârșit, în momentul când începuse să mă cuprindă deseperarea că nu reușeam să mă eliberez, au venit să mă anunțe că un ofițer, delegat al Comandamentului militar de la Lörrach, tocmai sosise și dorea să-mi vorbească în particular. Ne-am instalat într-una din căruțele hanului și, foarte politicos, ofițerul delegat m-a supus unui minuțios interogatoriu. După întrebările ce mi-au fost puse mi-am dat seama că dorește să se informeze în special asupra naturii misiunii pe care o îndeplinise la Sigmaringen, căci îndată ce anchetatorul meu s-a convins că ea avusese caracter pașnic, s-a grăbit să-mi ceară mii de scuze pentru neplăcerea ce mi-o pricinuisse. Mă întrebă, între altele, dacă regele Carol a murit de moarte bună și dacă zvonurile referitoare la otrăvirea lui ar avea vreo bază reală. I-am povestit împrejurările și cauzele morții regelui, ce excludeau orice bănuială de acest fel. Discuția a mai durat o vreme despre război, apoi, după o pauză, ofițerul îmi spuse: „Fac parte din Regimentul nr. 68 «Regele Carol al României». Trebuie să înțelegeți cu câtă amărăciune îl privesc eu pe nepotul său, regele vostru, un Hohenzollern, care a ridicat arma împotriva Germaniei. În arhivele de la clubul regimentului nostru noi avem însemne prețioase ale sentimentelor regelui Carol pentru armata germană și pentru regimentul al cărui mentor era; ne vor rămâne scumpe, în orice caz”.

Din acel moment eram liber. Ofițerul-delegat a dovedit o amabilitate deosebită, ocupându-se de bagajele noastre și însoțindu-ne până la tren, unde mi-a înmănat, nedeschisă, scrisoarea reginei Maria către mama sa, plic ce fusese reținut la postul de control militar în momentul cercetării actelor mele.

Am ajuns la Zürich în seara zilei de 30 august, la ora 22.

31 august. După-amiază m-am dus la Dolder unde am fost primit de marea ducesă Maria; i-am înmănat scrisoarea pe care regina noastră, fiica sa, mă însărcinase să i-o duc. La această întrevedere au fost prezenți și prințesa Beatrice de Bourbon și soțul ei. Deși prevenit de sentimentele germanofile ale mării ducese eram departe de a mă aștepta din partea fiicei țarului Alexandru al II-lea și a văduvei ducelui de Edinbourg la o simpatie atât de profundă pentru Germania. S-a arătat deosebit de îngrijorată de participarea României la război și foarte neliniștită pentru consecințele ce le-ar putea avea asupra dinastiei. A repetat de mai multe ori că regele Carol nu ar fi consimțit niciodată la o asemenea aventură și că ar fi fost mult mai bine dacă s-ar fi respectat tradiția, căci el era bun cunoscător al tradițiilor românești și al adevăratelor nevoi ale poporului. Această restituire pe care i-o făcea memoriei stăpânului meu m-a surprins cu atât mai plăcut cu cât mă așteptam foarte puțin din partea ei la așa ceva. De altfel, în ultimul timp între ei doi nu a existat nici o înțelegere perfectă și nici o mare simpatie.

După o discuție care a durat aproximativ o oră și în timpul căreia i-am dat toate informațiile ce le-a cerut despre situația din România, despre fiica sa și cei șase copii ai acesteia, față de care a manifestat un interes deosebit, m-am ridicat să-mi iau rămas bun. Mi-a mulțumit cu ama-

bilitate pentru vizită și m-a rugat să-i dau vești din București îndată ce voi fi ajuns acolo, promițându-mi că și ea va face la fel. Spunea că va mai rămâne încă o lună în Elveția, după care se va întoarce la Coburg.

Ducându-mă în vizită la consulul României la Zürich am găsit în anticamera acestuia o mulțime de studenți români care veniseră să-și vizeze pașapoartele pentru a se întoarce în țară, unde îi chema datoria militară. Erau toți de o veselie tinerească, exuberantă, dar foarte puțin dintre ei dispuneau de banii necesari pentru călătorie, iar Legația română de la Berna nu avea fonduri. Eu însumi, nedispunând de prea mulți bani, încerc să-mi deschid un cont la o bancă elvețiană, ca măsură de prevedere pentru o ședere care s-ar putea prelungi mult timp. Banca Winterthur, cu care eram în legătură, se arăta dispusă să facă aceasta pentru mine. Între timp, pentru a face față primelor nevoi, am schimbat bancnotele străine pe care le aveam; mărcile la o paritate de 93 franci elvețieni 100 de mărci, coroanele austriece la 62, iar în ceea ce privește leiul românesc mi se spune că deocamdată nu sunt negociabili...

3 septembrie [Geneva]. Dl. Păcleanu, ministrul României la Berna, mă informează că în curând urmează să plece la București un curier. Îi răspund că îi voi da o scrisoare pentru prințul Barbu Știrbey și că mă voi duce să-l văd la Berna pe data de 6 septembrie...

Louis Basset a rămas în Elveția până în noiembrie 1919, când a revenit la București. Plecase cu sufletul greu, convins că misiunea încredințată de regele Ferdinand nu fusese decât o formulă elegantă de îndepărtare a lui din țară. Iar evoluția evenimentelor din zilele imediat următoare nu făcuse decât să-i confirme

...și îl consideră pe Ionel Brătianu (în fotografie împreună cu regele Ferdinand) „singurul răspunzător de această situație”

această impresie. Îngrijorat și preocupat de soarta României (unde își încropise de-a lungul anilor o frumoasă situație materială), Basset s-a aflat în profund dezacord cu hotărârea suveranului român și a primului său ministru, considerând-o un act de trădare a politicii tradiționale înțelepte a regelui Carol I.

Iată de ce ni se pare semnificativă această scrisoare, evident necunoscută specialiștilor și marelui public, pe care i-a trimis-o regelui Ferdinand la 20 decembrie 1918, cu aproape un an înainte de a se întoarce în România. Este un act de probitate morală, dar și de mare nobile suferințe.

20 decembrie 1918. Profitând de apropiata plecare a ministrului Elveției în România, pentru a-și relua postul, îi înmânează următoarea scrisoare pentru regele Ferdinand:

„Sire,

După doi ani și jumătate de sfâșietoare neliniști, pot, în sfârșit, să mărturisesc Maiestății Voastre imensa ușurare care mi-au produs-o fericitele evenimente survenite în ultimul timp în România și să-i prezint,

împreună cu expresia bucuriei mele, felicitările cele mai cordiale pentru deznodământul binecuvântat al războiului.

Când mă duc cu gândul la ultimele întrevederi pe care le-am avut cu Maiestatea Voastră în ajunul plecării mele la Sigmaringen, nu pot să nu recunosc astăzi cât sunt de necunoscute căile Domnului, cât de nesigure toate previziunile omului, chiar atunci când sunt inspirate din învățătura unui suveran atât de înțelept ca regele Carol. Ceea ce eu prevedeam atunci ca un pericol extrem pentru țară, a devenit un triumf absolut al aspirațiilor ei cele mai înalte. Mă bucur deci de două ori din adâncul inimii mele, cum ar fi făcut-o, desigur, regretatul stăpân pe care l-am servit, văzând împlinindu-se, chiar prin alte mijloace, marele vis al vieții sale. Hotărârea de a participa la război pe care Maiestatea Voastră a luat-o în ciuda frământărilor conștiinței Sale și a respectului pentru memoria venerabilului Său unchi, îmi apare astăzi în adevărata ei lumină; cu alte cuvinte, este imposibil pentru un suveran, chiar și cel mai clarvăzător, să aibă o altă voință decât cea a poporului său. Acest adevăr reiese cu claritate din evenimentele ce se derulează chiar sub ochii noștri și pe care viitorul nu va face decât să-l confirme. Nu îmi este deci greu să recunosc cât de fericit inspirată a fost Maiestatea Voastră, conformându-se cu hotărârea voinței țării Sale și aderând cu loialitate la cauza ei. Grație acestui acord între două vrei – populară și regală – Maiestatea Voastră a putut aduce în Capitala Sa, regăsită între falduri glorioase de drapel, unirea tuturor românilor, ceea ce reprezintă o încoronare dreaptă a promisiunii Sale de a fi mai întâi un bun român și de a o fi respectat în ciuda a tot și a toată.

Încă de pe acum se poate întrezări o strălucită eră de prosperitate pentru România, iar Maiestatea Voastră va avea impresionanta onoare de a-și fi legat numele de ea. Să dea Dumnezeu ca cei care vor fi însărcinați cu conducerea destinului țării, să știe să aprecieze marea cinste ce li s-a acordat, făcând mai întâi dreptate deplină celor care au contribuit atât de vitejește la realizarea visului țării și orientându-și de acum înainte efor-

turile spre binele celor mulți care au suferit atât. Este dorința cea mai arzătoare a unui bătrân și credincios servitor care, după ce a împărțit tristețea zilelor grele, ar vrea să ferească de orice atingere frumoasa casă ce se construiește în sensul renașterii naționale.

N-aș putea încheia această scrisoare fără a mulțumi Maiestății Voastre din toată inima pentru ajutorul material pe care mi l-a acordat cu atâta generozitate, îngrijindu-se de toate

nevoile familiei mele cât timp eu am fost departe.

Vă rog să prezentați omagiile mele cele mai respectuoase Maiestății Sale Regina, al cărei suflet vibrant a susținut minunat vitejia oamenilor, a alinat suferințele lor și le-a însoțit încrederea ei de neclintit.

Rugându-mă pentru binecuvântarea Maiestăților Lor și a copiilor Lor, reînnoiesc expresia devotamentului meu de nezdrun-cinat". ■

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

• **Constantin Rădulescu-Motru – REVIZUIRI ȘI ADĂUGIRI. 1943** (volum îngrijit de **Rodica Bichis, Gabriela Dumitrescu**; comentariu: **Dinu C. Giurescu**; versiune finală de **Stancu Ilin**).

Editura Floarea Darurilor, București, 1996, 272 pp., 7 995 lei: primele cinci caiete din cele 75 păstrate în Fondul C. Rădulescu-Motru al Cabinetului de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române.

• **Ion Stanciu – ÎN UMBRA EUROPEI.**

Silex, Casă de Editură, presă și impresariat, București, 1996, 288 pp., 12 000 lei: relațiile României cu Statele Unite în anii 1919-1939.

• **Onisifor Ghibu – DE LA BASARABIA RUSEASCĂ LA BASARABIA ROMÂNEASCĂ** (îngrijirea ediției, cuvânt introductiv, note și indice de nume: dr. **Marian Radu**).

Editura „Semne”, București, 1997, 504 pp.: volumul reproduce în integralitatea textelor primelor ediții ale unor importante studii realizate de un luptător pentru România Mare.

• **Adriana Mitu – DIN VECHILE CĂRȚI DE ÎNȚELEPCIUNE LA ROMÂNI** (cuvânt înainte de acad. **Virgil Cândea**).

Editura Atos, București, 1996, 224 pp., 7 500 lei: studiu filologic-istoric consacrat circulației manuscriselor primei traduceri din limba franceză în românește – **Cugetările** scriitorului suedez **Johan Thuresson**, conte de **Oxenstiern** (1666-1733).

• **Niculae Koslinski, Raymond Stănescu – MARINA ROMÂNĂ ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL (1939-1945). Vol. II (1942-1944).**

Editura Făt-Frumos, București, 1997, 319 pp., cu ilustr., 15 000 lei: monografie consacrată unui capitol de istorie militară românească, însoțită de anexe utile.

• **BERTHELOT ȘI ROMÂNIA.**

Editura Univers enciclopedic, București, 1997, 82 pp.: album realizat de **Dumitru Preda** (coordonator), **Neculai Moghior** și **Tiberiu Velter**, într-o ediție bilingvă.

• **Pavel Țugui – EMINESCU – CREANGĂ. DOCUMENTE BIOGRAFICE INEDITE.**

Editura Vestala, București, 1996, 256 pp., 8 495 lei: rod al unor îndelungate cercetări în arhive și biblioteci, lucrarea corijează și îmbogățește cunoștințele istorico-literare despre cei doi mari scriitori.

• **Anghel Popa – SOCIETATEA ACADEMICĂ „JUNIMEA” DIN CERNĂUȚI. 1878-1938.**

Fundația Culturală „Alexandru Bogza”, Câmpulung Moldovenesc, 1997, 175 pp.: prima monografie despre Societatea academică „Junimea” din Cernăuți.

• **Ioan Erhan – JURNAL ASCUNS. RADIOGRAFIA UNEI SINUCIDERI POLITICE. 22 NOIEMBRIE 1979-22 DECEMBRIE 1989.**

Editura economică, 1996, 464 pp.: unul dintre acele manuscrise de sertar despre care s-a vorbit foarte mult, dar din care s-au publicat foarte puțin.

1916. DIN ZILELE RĂZBOIULUI NOSTRU

OCTAVIAN GOGA

În urmă cu 81 ani, în august 1916, România intra în război pentru împlinirea idealului național al Marii Uniri. Momentul fusese pregătit din timp, prin acțiuni ale oamenilor politici, ale diplomaților, prin activitatea unor ligi, societăți și asociații care mobilizau cercurile largi ale opiniei publice.

Magazin istoric a prezentat pe larg evenimentele din acei ani, așa cum le-au oglindit presa vremii, documentele, memorialistica celor implicați.

Iată cum o altă mărturie, inedită din câte cunoaștem până acum, din chiar zilele lui august 1916, când românii trăiau febrilitatea ridicării la luptă. Este datorată poetului Octavian Goga (1881-1938), aprig luptător pentru dezrobirea românilor ardeleni.

Izbucnirea războiului îl aflase pe Goga la Paris. A venit, pe o rută ocolită, la București, avântându-se în acțiunile pentru intrarea României în luptă. În februarie 1915, s-a constituit Legiunea ardeleană, condusă de Goga, care scotea și ziarul Ardealul. Steagul Legiunii era tricolorul românesc, pe care figuiau un vultur și portretele lui Horia,

Cloșca și Crișan și Avram Iancu. Într-o moțiune adoptată la 22 septembrie 1915, membrii Legiunii jurau sub faldurile steagului „vom muri sau vom învinge alături de brava armată a României”.

Sub semnul acestui entuziasm al ardelenilor aflați în București trebuie citite însemnările lui Goga, notele critice, sarcastice chiar, fiind reflexul unei febrile așteptări a marelui moment. Prin această prismă Goga judecă personalitățile cu care se afla în contact, exagerându-le ezitățile sau omeștile pasiuni.

Mărturia sa este cu atât mai semnificativă, cu cât talentul scriitorului înregistrează și conturează, din câteva trăsături de condei, tabloul dinamic al desfășurării evenimentelor.

Textul său intitulat Însemnări din zilele războiului nostru – fragmentar, din păcate – se păstrează în colecțiile Arhivelor Naționale ale României din București. L-am transcris conform normelor ortografice actuale, păstrând însă particularitățile stilistice ale autorului. Notele de subșol și intervențiile explicative din paranteze drepte ne aparțin.

Elena ISTRĂȚESCU

„Trăiesc clipele cele mai zburcitate din viața mea...”; în p. 17: manifestație proantantistă în București cu participarea unor frunțiști politici

Zilele 14-15 august. Trăiesc clipele cele mai zburcitate din viața mea și dacă îndrăznesc să mai arunc pe hârtie aceste însemnări – acum când cuvântul nu mai are nici un relief și când realitatea a depășit cadrul fanteziei prin măreția ei, – o fac, pentru ca mai târziu, dacă voi mai scăpa cu zile, să-mi rămână încă amintirea acestor ceasuri, ori dacă mă voi duce eu, să se păstreze câteva cuvinte adevărate pe seama cine știe cărui cetitor de mâine care va da peste ele, cum am dat eu de șirele scrise pe evangheliile bătrâne ale strămoșilor mei.

Ședință a Federației¹ în casa lui Filipescu. În ziua de 12 august.

¹ În septembrie 1915, partizanii cei mai entuziaști ai intrării României în război alături de Antanta s-au grupat în Federația unionistă, condusă de Nicolae Filipescu. Printre frunțiștii Federației se aflau Take Ionescu, Simion Măndrescu, dr. I. Cantacuzino, B.Șt. Delavrancea, Octavian Goga, dr. C.I. Istrati, N. Xenopol, V. Lucaci.

Simțind războiul care e la poartă. Cei 12 membri ai Federației vesele. Cei mai mulți foști miniștri – cu unii dintre ei am avut prilejul să văd resorturile ascunse ale politiceii românești. Cei mai mulți oameni, de mic calibru. Pregătire teoretică pripită, spirit de organizare redus, mult orientalism în gândire, cancanuri lanț, dorința de muncă înlocuită cu retorism. Rostul lor politic se datoră enormelor latifundii de care dispun. Fugurile conducătoare: Filipescu și Take Ionescu. Filipescu apare ca ultimul boier de lege veche, un nepot de domn din veacul al șaisprezecelea, îmbrăcat în haine de la Paris și vorbind admirabil franțuzește. Întrupează calitățile și defectele rasei. Înainte cu un an când nu se [îm]bolnăvisese încă, uitându-te la el, aveai impresia că trebuie să-l îmbraci cu hainele din vremea lui, să-i dai buzduganul și armura de oțel și să-l vezi cum pleacă să se bată cu turcii. Curajos până la temeritate, escisiv de pățimaș, violent ca un tigris și bun ca un copil, cavalier dar în același timp pârtoș în judecarea adversarilor, tranșant în soluții, dar uzând și de șiretlicuri, spirit de castă pronunțat, având însă atitudine de bunăvoință patriarhală pentru țărani, iubitor de viață și de femei, pasionat în dragostea lui pe care a resimțit-o cu tot cutremurul cărnei, Filipescu este o figură reprezentativă simpatică. Nu e un temperament de conducător politic, dar are toate mijloacele ca în lumea asta de negustori necinstiți să se facă agreat de mulțime. Mie mi-e drag cu toate greșelile lui evidente deasupra cărora strălucește românismul lui și marea dragoste pentru Ardeal. Acum e o ruină.

Bolnav de inimă și rinichi, cu picioarele umflate, sclerotice, – nu i-au mai rămas decât lacrimile pe care le plânge de câte ori o veste de eroism francez sau român îi ajunge la urechi.

Take Ionescu – conul Take cum îi zice anturajul lui și cum eu nu i-am putut zice niciodată – e un temperament cu totul opus. Ai putea spune că în el se concentrează caracterul burgheziei muntenești improvizate. Inteligență de suprafață admirabilă. Splendid jongleur al frazei, comprehensiune fulgerătoare a momentului, elastic în interpretările morale, spirit de politician determinat de echilibrul momentului, fără o linie dreaptă, urând pe boieri și frizând demagogia – dar nesimțându-se bine decât în societatea lor, lipsit de orice concepție religioasă, fără preocupări în fața morții, ușuratic și lăudăros. Dar în definitiv bun la inimă și serviabil, – extrem de muncitor, dar cu înclinări de ciocoism, nu mă mir de loc că Take Ionescu s-a ridicat în țara românească, nu cred însă că în Occident ori într-o țară de echilibru ca Anglia ar fi dus-o așa de departe. De multe ori mă găsesc în acord cu el, fiindcă are în mod pronunțat intuiția realității, niciodată însă nu m-am simțit în apropiere sufletească. Mi-a făcut toate serviciile, mi-a câștigat bani împrumut, mi-a făgăduit de la început un minister, m-a declarat „geniu” în articolul lui din *La Roumanie*, – am rămas însă în fața lui ca lângă o femeie care își dă silința zadarnic s-o iubești și nu reușește, fiindcă nu-ți inspiră senzația unei siguranțe morale.

Dintre ceilalți, Delavrancea mi-e mai aproape. Rămânând de la școala veche, grandilocvent și gesticulator, nenea Barbu habar n-are de politică, n-a citit cărți de vreo douăzeci de ani, urăște pe nemți din instinct țărănesc, admiră Franța și Italia fiindcă vede în ele patria gustului, ține la Ardeal dintr-un fel de patimă mai mult

literară decât politică și mă îmbrățișează cu o dragoste ade-vărat paternă. Nu e lipsit de oarecare chibzuială economică, deși s-ar părea fire de artist risipitor – țăranul însă l-a biruit pe boem. După primele luni m-a prins în dragoste și de-atunci – fiindcă e un incorigibil vânturător de vorbe mari –, mă acopere de laude în care crede negreșit. Cu toate defectele lui, el rămâne o icoană simpatică, – fiindcă nevoile lui au vibrat totdeauna...

Ceilalți: Grădișteanu, o cinstită medicritate, – bun cunosător al relațiilor noastre geo și etnografice; M. Cantacuzino, om mediocru cu oarecare echilibru în gândire și păstrând scrupule în a-și îngriji discursurile – având visuri de șefie; Olănescu, boier bătrân și șiret; Istrate prototipul simplității rustice; doctorul I. Cantacuzino, un splendid exemplar de om occidental, cu multe naivități de-ale omului care nu-și cunoaște mediul, – vede chestiunea Ardealului prin vitraiurile distruse ale catedralei de la Erheims; N. Xenopol, deștept și harnic, fără însă a-ți inspira încrederea de a-i lăsa pe mână o avere de administrat fără control... Părintele Lucaciu, figură dezagreabilă de retor, iubitor de vin bun și de femei, nu lipsit de oarecare șiretenie provincială, pomanagiu de toate ușile, visând pronunțamente – meetinguri și banchete, – omul ăsta a restatornicit în opinia celor de aici imaginea tradițională a ardelenului care din martiriu câștigă pentru bucătărie... Să nu uităm nici pe Măndrescu, care trebuia să fie între noi, fiindcă este o lege eternă ca fiecare idee să-și aibă și nebunii ei... (Decât ăsta este nebunul antipatic – pretențios și zgomotos). La urma convoiului, C. Dissescu, tip de grec șiret și putred la suflet, care pentru bani nemțești pleda procesul banditului Bogdan-Pitești – im-

potriva lui Delavrancea și T. Ionescu – asistând, totodată și la lucrările Federației. La ședință mai asistă din când în când și A. Cantacuzino-Pășcanu, nabab execrabil de prost, care deschidea însă punga când cereau împrejurările...

În această societate – care avea darul să reprezinte – așa cum era ea – politica din ultimul sfert de veac a României, am petrecut doi ani din viața mea; m-am ales cu impresia că pătura conducătoare a acestui neam nu e pregătită sufletește pentru o operă mare; că puterea de idealism, de îndrăzneală și de sacrificiu e paralizată de dorința de a parveni. Opinie publică neexistând, banul nemțesc și-a făcut mendecele cumpărând în toate părțile.

Politicește eu nu puteam avea alt rost decât să mă atașez acestor elemente de opoziție a guvernului Brătianu – menit să aibă o atitudine de duplicitate și condamnat să tolereze propaganda germano-maghiară. Din primul moment, când la Paris – unde m-a apucat izbucnirea războiului, – am văzut intrarea Angliei alături de Franța și Rusia, am înțeles că rostul României este alături de Italia care și-a declarat

neutralitatea – și-am înțeles că se pune problema Ardealului. Am tras deci toate consecințele acestei credințe și vreme de doi ani cât a ținut neutralitatea Regatului m-am zburciat aici, făcând în cadrul slăbiciunilor mele omenеști tot ce mi-a stat în putință. Nu știu dacă voi mai scăpa cu zile din acest grozav război. Cu sufletul meu însă sunt împăcat, fiindcă – contrar oamenilor conducători din Ardeal care nu s-au putut ridica la nici o concepție de elementar sacrificiu, – am avut în mod mai clar intuiția realității. Ca unu care-mi dau seama de evoluția istoriei noastre de asemenea pot muri liniștit acum când văd că biata Țară românească a ajuns să declare război pentru încorporarea Ardealului. Asta este pentru orice cunoscător al trecutului nostru de umilință o așa de mare satisfacție, – încât se poate muri pe urma ei.

După aceste rânduri aruncate în pripă din care se poate alege cadrul în care m-am mișcat voi însemna aici începând cu primele zile ale mobilizării, tot ce mi se pare de seamă de pe timpul războiului.

11 august. Joi. La ședința Federației nimic limpede încă

Exerciții de tragere efectuate de artileria română în poligonul de la Dadilov, în 1915

asupra situației, deși se simte atmosfera critică. În discuție e chestiunea guvernului național și e unanimă protestarea împotriva ideii de-a fi introdus Marghi-loman. Se relevă și afacerile interne din Ardeal pentru care opoziția nu are nici o soluție, deși își dă seama că Partidul Liberal, care vrea să folosească acest război pentru întărirea lui e mai pregătit și după vorba lui T. Ionescu, în fiecare sat ocupat de armata noastră va instala imediat o filială a Băncii Naționale. Ne despărțim cu toții în rumoarea provocată de P. Lăcăci care ar crede nimerit să trimitem, noi ardelenii, o telegramă de protestare lui Tisza pentru alegerea lui Mangra [Magazin istoric, nr. 1/1997]. Bietul popă, ce s-o alege de el, când se va isprăvi cu telegramele...

Vineri, 12 august. În cercurile politice oarecare calm. Seara sosește de la Sinaia Take Ionescu – care plecase în ajun, – chemat de ministrul Constantin pentru Consiliul de Coroană și împreună cu Brătianu fixează numărul celor ce trebuie să asiste.

Sâmbătă, 13 august. Ultima ședință a Federației. Optimiști cu toții. Ne dăm seama că acest consiliu nu poate avea alt rost decât declararea războiului. Altfel regele n-avea nici un motiv să-l cheme, – fiind dată de la început majoritatea pentru război. Se comentează că acest consiliu pornește din inițiativa particulară a regelui, că guvernul nu era tocmai încântat și că Costinescu l-a rugat pe Filipescu să sfătuiască pe rege să renunțe la el. Se fixează următoarele cauze care au determinat pe Ferdinand la acest act: 1) vroia să apară nu ca un șef de guvern și ca un conducător al țării, având de față toate trei partidele; 2) nu vroia să lase pe seama lui Brătianu singur declararea, creându-și astfel un dictator dezagreabil pentru viitor; 3) vroia să imite exemplul lui Carol care prin Consiliul de Coroană a decretat neutralitatea.

În ședință se vorbește de speranțele germanofililor care cred că din acest consiliu va ieși întărită neutralitatea și ni se spune că Maiorescu și-a format lista ministerială.

La sfârșitul ședinței un moment emoționant. Se ridică Filipescu: „Astăzi e ultima noastră întâlnire. Înainte de a ne despărți, țin să vă fac din partea mea o declarație care privește politica internă pentru ziua de mâine. Cred, că dacă vom lua Ardealul – și sunt convins despre asta, trebuie să se schimbe și programul Partidului Conservator. Eu vă declar deci că sunt pentru votul universal și pentru desființarea latifundiilor”.

Cuvintele lui Filipescu i-au mișcat pe cei de față care l-au primit cu aplauze. Singur M. Cantacuzino a rămas tăcut – pierzându-se într-o atitudine contemplativă.

După încheierea ședinței, Filipescu m-a oprit la el. A chemat feciorul, i-a spus ceva la ureche și peste trei minute acesta s-a în-tors cu o sabie. Filipescu mi-a strâns mâna:

– Îți dau sabia mea...

Am ieșit la plimbare împreună, cu automobilul, afară din București. El palid, cu ochii albaștri plini de lacrimi, mi-arată Soarele roșu care apunea pe orizont:

– Ultima zi în România mică. ■

(Va urma)

SILVESTRI – GRITTEN

O știre necunoscută încă în România din domeniul istoriei muzicii. În curând, apare la Londra A MUSICIAN BEFORE HIS TIME: CONSTANTIN SILVESTRI – CONDUCTOR, COMPOSER, PIANIST, de JOHN HOWARD GRITTEN, colaborator de la început al Magazinului istoric. Cartea, prima biografie a celebrului muzician român, va fi tipărită de cunoscuta editură Hayter & Shone.

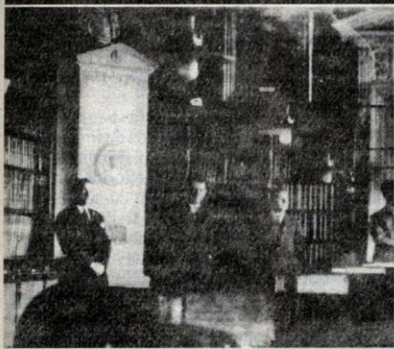
Cartea domnului John conține peste 40 interviuri cu personalități muzicale, printre care Daniel Barenboim, Ida Hendel, Vladimir Ashkenazi, Peter Franke, Mircea Cristescu, David Ohanezian etc.

Cuvântul înainte este scris de Lordul Yehudi Menuhin.

Felicitări autorului și o singură întrebare: pe când versiunea românească a unor mărturii atât de rare și prețioase pentru istoriografia noastră muzicală?

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

DUPĂ 130 ANI

• Verificări la Fondul „S” • I. Torouțiu își donează arhiva Bibliotecii • Foste grajduri – depozite pentru cărți rare • Continuând tradițiile bibliografice ale înaintașilor • Sute de mii de documente înstrăinate • În anii '80 se urmărea desființarea centenarei instituții de cultură • Academia nu are bani pentru tipărituri • Din fondurile pentru depozit se construiesc ... un institut de matematici • Un sponsor generos – Banca Națională a României

Prof. dr. GABRIEL ȘTREMPEL,
membru de onoare al Academiei Române, directorul Bibliotecii

În urmă cu 130 ani, la un an de la înființarea Societății literare, devenită Academia Română (Magazin istoric, nr. 6, 7/1996), s-au pus bazele bibliotecii sale, necesară îndeplinirii mandatului Societății: elaborarea gramaticii și a dicționarului limbii române.

De-a lungul anilor, am evocat în paginile Magazinului istoric momente din trecutul Bibliotecii Academiei (nr. 7/1980, 4, 5/1989, 8, 9/1991) și pe unii dintre marii oameni de cultură care și-au legat numele de organizarea și sporirea colecțiilor acesteia: D.A. Sturdza (nr. 12/1992, 1/1993), Ion Bianu (1/1994), Al. Papiu-Iliarion (nr. 6/1995) sau Al. Odobescu (nr. 4, 5/1996).

Acum, la treisprezece decenii de la întemeierea Bibliotecii, să rememorăm alte pagini din trecutul ei, oprindu-ne la ultimii 50 de ani din viața sa, anii de după reorganizarea Academiei din 1948 (Magazin istoric, nr. 3/1992, 2/1997).

Cu anul 1948 intrăm într-o lungă perioadă contradictorie, din existența Bibliotecii, ce va dăinui până la revoluția din 1989, greu de creionat, cu multe și întinse faze, dar și cu unele realizări pe care n-avem dreptul să le ocolim. Mai întâi să precizăm, folosind statistica pe care regretatul George Băiculescu o dă în *Cartea Centenarului* (București, 1968), că în preziua acestei epoci Biblioteca avea 550 000 vol. cărți, 180 000 vol. periodice, 120 000 foi volante, 8 200 manuscrise, 200 000 documente istorice, 22 000 stampe și fotografii, 5 000 hărți și atlase, 8 000 partituri manuscrise și tipărite, peste 40 000 piese numismatice și filatelice. Și aceasta nu era întreaga avere a

Bibliotecii căci, spre exemplu, nu era dată nici o cifră pentru scrisori, pentru arhivele personalităților, pentru planurile de moșii, pentru cărțile dublate. Este drept că acestea nu erau încă riguros organizate și evidențiate numeric. Este dată și o statistică aproximativă a consultării colecțiilor, care vorbește de cercetarea de la 1898 până în 1948 a 3 000 000 volume de imprimate, 150 000 manuscrise, 700 000 documente istorice, în afara altor colecții. Este cert că Biblioteca Academiei Române deținea primul loc în țară sub raportul bogăției colecțiilor și al documentării în toate ramurile de activitate, că era adevărata bibliotecă națională a României.

Începând cu anul 1948, Biblioteca dispune de sume substanțiale de bani pentru comenzi de periodice și cărți științifice din străinătate, necesare documentării cercetărilor din numeroase institute ce au fost create, după modelul sovietic, pentru toate domeniile de activitate. Această măsură, adăugată la marea dezvoltare pe care a căpătat-o schimbul cu străinătatea, a dus la îmbogățirea masivă a literaturii științifice cu cele mai noi realizări străine în diverse domenii. Această generozitate, născută când era președinte al Academiei Traian Săvulescu, care aprecia în mod deosebit valoarea colecțiilor și rolul Bibliotecii în munca de documentare n-a ținut decât vreo 25 de ani. Apoi, de la an la an

fondurile valutare s-au subțiat până la zero și așa au rămas până în zilele noastre.

A doua dispoziție venită de la forul nostru tutelar a fost înființarea bibliotecilor pentru cele vreo 30 de institute și filiale de la Cluj, Iași și Timișoara și înzestrarea lor cu literatura de profil. Măsura degaja, parțial, sălile de lectură asaltate, pur și simplu, de cercetători și nu numai. Mulți ani până după 1960, personalul bibliotecilor de la institute depindea de Biblioteca noastră sub toate raporturile. Există o secție specială în Centrul care îndruma, observa și dăta cu cele necesare, mai ales publicații, aceste mici unități. Apoi, după ce au căpătat deprimarea muncii, s-a produs decentralizarea și așa au rămas până astăzi.

O măsură care a dezonorat deopotriva pe cei care au hotărât-o, ca și pe cei care au aplicat-o, a fost epurarea colecțiilor. Îndată după ce sovieticii, prin oamenii lor, au început să controleze toate sectoarele de activitate, au dispus scoaterea din circuitul consultării a literaturii ce le era potrivnică și nu numai.

Astfel a apărut acel de tristă amintire Fond „S”. Apoi cu anii, s-a extins măsura și asupra literaturii contrare mișcării comuniste, asupra celei neconforme cu revoluțiile din țările de democrație populară, asupra celei înzestrate cu vederi idealiste, asupra literaturii „putrede occidentale și capitaliste” și câte altele. Tomuri întregi au apărut cu nume de autori și opere compromise ideologic. Epurarea s-a extins și asupra presei noastre interbelice și asupra multor ziare străine. Toate aceste impriimate au fost scoase din depozitele generale. Accesul la ele era îngăduit numai unor categorii de cititori bine verificați, elemente presupuse de încredere ale regimului. Aici era locul unde securitatea verifică activitatea veche a scriitorilor, gazeta-

rilor și oamenilor politici, pe care apoi îi elimina din slujbe și nu odată îi priva de libertate.

Și aceste măsuri s-au atenuat cu vremea. După o veche zicală, ura însăși obosește cu timpul. După 1970, accesul la Fondul „Special”, cum se numea serviciul ce se ocupa de paza acestor publicații, s-a lărgit și opreliștile vizau mai mult cititorii din afara granițelor țării.

Biblioteca Academiei și-a mărit sensibil patrimoniul mai ales în anii 1949-1970. Căile de sporire a colecțiilor au rămas cele clasice: donații, cumpărări, preluări, schimb internațional. Donațiile de cărți și periodice s-au împuținat în această vreme, căci categoriile de generoși, recrutate mai ales din elita burgheziei, au dispărut tragic și brutal. Prea puțini au supraviețuit și încă mai puțini și-au putut salva avutul, inclusiv cel spiritual. Printre donatorii deosebiți trebuie pomenit Ilie Torouțiu, care, împins la sinucidere de mizeriile vieții, a lăsat prin testament Biblioteca o neprețuită colecție de manuscrise și documente literare, printre ele figurând autografe Eminescu, Caragiale, Maiorescu, Slavici etc., toate ridicându-se la peste 11 000 de piese.

Tot ca donație ne-a parvenit arhiva lui G.T. Kirileanu, fostul bibliotecar al Palatului sub Carol I și Ferdinand, și din ale cărui însemnări îhedit *Magazin istoric* a publicat o bogată selecție în nr. 3-6/1982, 7/1984, 10-12/1990, 1-4/1991, 6-12/1992, 1/1993. De o excepțională valoare s-au dovedit a fi donațiile de gravuri și desene ale unor rafinați iubitori de artă, cum au fost Mihail Ciucă, Jean Steriadi, Const. Ionescu-Mihăești și George Oprescu, toți membri ai Academiei. Numărul pieselor dăruite de G. Oprescu s-a cifrat la peste 8 000, iar de la Const. Ionescu-Mihăești ne-a parvenit o superbă colecție de cărți bibliofile, unele cu legături prețioase, toate donate cu

obligația, respectată, ca ele să fie păstrate în cabinetul de stampe. Printre valorile donațiilor se numără gravuri de Albrecht Dürer, Lucas Cranach, Van Dyck, Rembrandt, Callot, Goya, Delacroix, Daumier, Toulouse-Lautrec etc.

Biblioteca a beneficiat în această perioadă de timp de fonduri pentru achiziții din sectorul particular, practic inepuizabile. Am avut oferte cu sutele și am cumpărat zeci și sute de mii de piese, în special din sfera colecțiilor speciale. Fenomenul trebuie explicat, căci el este specific opresiunii comuniste. Zeci de mii de oameni au fost dați afară din slujbe, li s-au confiscat casele și alte bunuri și au fost aduși la limita de jos a subzistenței. Le-au rămas hărți, cărți și imagini ce nu interesau pe cei puși să distrugă burghezia. Ori aceste hărți erau adeseori documente istorice, scrisori, autografe de la mari personalități, rarități bibliofile, desene și stampe de preț etc. Așa s-au dublat și triplat colecțiile noastre, cumpărând nu odată cu generozitate și ajutând acești ofertanți să supraviețuiască. Peste 40 de ani am fost membru al comisiilor de achiziții și mi-au trecut prin mână pe puțin un milion de piese. Toate au îmbogățit patrimoniul nostru și au fost încredințate circuitului cercetării.

Anticariatele, etatizate și ele, ne-au furnizat, la rândul lor, colecții de valoare. Mulți oameni, împinși de nevoi, se adresau anticariatelor, care plăteau imediat; căci în Bibliotecă între ofertă și plata propriu-zisă se interpunea redactarea unui referat, întrunirea comisiei și întocmirea unor scripte, ceea ce ducea la achitarea banilor cu oarecare întârziere.

Am amintit mai sus de îmbogățirea fondului de impriimate cu preluări de biblioteci. Este vorba de biblioteci ale unor instituții desființate de regimul comunist și de acelea ale

unor personalități eliminate din viața publică. Am fost martor descărcărilor de camioane pline până la refuz cu cărți legate în marochin azvârlite într-un demisol, ca pe cotoți, până la înălțimea tavanului, aduse fără nici un act însoțitor și fără să se precizeze cui au aparținut. Un coleg, unul singur, regretatul Ignatz Krämer, înregistra la rând, ca donație, carte după carte. Apoi, în 1953, demisolul a trebuit evacuat și cărțile transportate în comuna Măgurele, în fostele grajduri Oteteleșanu, proprietatea Academiei. Între timp Biblioteca a început, încet, procesul de absolvire a unora dintre cărți, de catalogare și includere în depozitele centrale, paralel cu prelucrarea producției de carte curentă.

Nu de multă vreme a fost evacuat și depozitul de la Măgurele și cărțile plimbate încă în 5-6

locuri. Este ușor de priceput care au fost consecințele acestor mutări succesive, unele localuri fiind pline de igrasie.

Cât privește ultima sursă de mărire a patrimoniului, schimbul internațional, acesta a fost bine organizat și producția de cărți și reviste a Editurii Academiei, difuzată în peste o sută de țări, a adus în schimb lucrări de mare eficiență științifică.

Sarcinile Bibliotecii – prelucrarea colecțiilor, conservarea, servirea numărului de cititori, adesea ajungând la aproape 100 000 anual, împlinirea multiplelor cerințe bibliografice și de documentare venite de la institute și membri ai Academiei – au impus mărirea personalului de specialitate și al celui auxiliar, pe care Prezidiul Academiei a admis-o. Drept este că paralel cu pătrunderea cadrelor noi, în mare număr tineri cu o bună

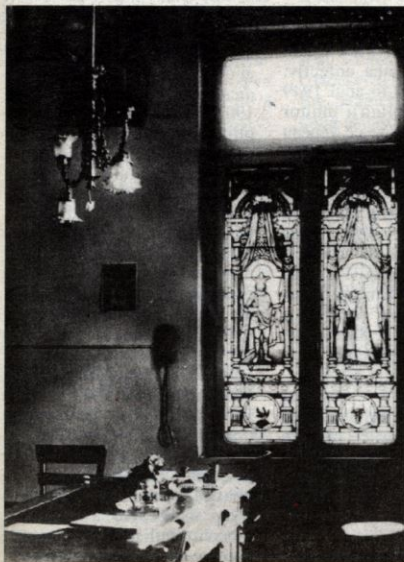
pregătire, unii din bibliotecarii cu veche experiență, dar cu dosare „necorespunzătoare”, au fost eliminați din instituție. Acesta a fost unul dintre cele mai dureroase momente din istoria bătrânei noastre instituții.

Suntem încă la capitolul îmbogățirii colecțiilor și trebuie să menționăm că de la Institutul de istorie al Academiei am preluat în anii 1955-1956 arhiva marelui istoric N. Iorga, compusă, printre altele, din aproape 500 volume de corespondență. Mai târziu, prin 1975, vom achiziționa de la urmașii lui A.C. Cuza o parte substanțială din arhiva domnitorului Alexandru Ioan Cuza, care se va adăuga la aceea provenită din moștenirea D.A. Sturdza, care în februarie 1866 a pus stăpânire pe unele din hârtiile domnitorului.

Operațiune grea și de lungă durată a fost aceea de inventa-

În p. 21: sala de lectură deschisă acum aproape un secol, la 10 noiembrie 1898

Biurul directorului, din vechea clădire a Bibliotecii; profesor și student, miniatură dintr-un manuscris din sec. XVIII aflat la Cabinetul de manuscrise

riere a colecțiilor adunate șuvoi după anul 1948 și de organizare a acestora. Măsura a fost salutară căci au putut fi ferite de risipire lucruri de reală valoare. Cantități apreciabile de documente istorice, literare, de arhivă s-au adunat mai ales la secția manuscriselor. Fiecare filă a fost stampilată. Apoi au fost organizate două mari colecții, cea de corespondență (care cifrează astăzi 500 000 de unități) și cea a arhivelor personale. Este de la sine înțeles că numeroase materiale au intrat în patrimoniul Bibliotecii cu multe decenii în urmă, unele încă în veacul trecut, dar n-au fost organizate din lipsă de personal. Acum, când personalul Bibliotecii a ajuns la 280 de angajați permanenți și când s-au putut plăti alți numeroși specialiști sezonieri, au fost rezolvate și aceste cerințe presante de ordonare și catalogare a colecțiilor rămase în suspensie.

Aș mai aminti că documentele istorice, ajunse la aproape 600 000 de piese, au fost inventariate și catalogate în anii 1958-1975 în proporție de două treimi, mai ales cu angajați din așa-numitul fond nescris. Măsurile de catalogare și conservare specifică au fost luate și pentru colecțiile de gravuri, desene, fotografii, pentru cele de hărți, care s-au desprins din cabinetul de stampe ca și pentru fondul muzical care, deocamdată, rămâne atașat stampelor, din lipsă de spațiu propriu de organizare.

În anul 1954 Biblioteca a căpătat statut de institut de cercetare în domeniul bibliologiei și un număr de aproape 70 de bibliotecari au devenit cercetători. Situația n-a durat decât până în 1959. În decembrie 1955, a fost ținută o foarte reușită sesiune de comunicări pe teme de bibliologie și documentare, cu participarea a numeroși colegi din țară și a apărut primul număr din *Studii și cercetări de bibliologie*, de fapt un anuar, care a dăruit

13 numere. Tot în același an, printr-un proces de descentralizare, Biblioteca și-a căpătat independența administrativă și personalitatea juridică, de unde înainte de vreme funcționa ca o direcție în cadrul Academiei.

Marea acumulare de colecții de toate tipurile a dus repede la o acută lipsă de spațiu. S-au comprimat servicii, s-au desființat unități administrative și sanitare, ca să se facă loc așezării intrărilor masive de cărți și periodice în primul rând. Apoi, când toate formulele de conservare au fost epuizate, a fost ridicat un nou depozit, paralel cu cel construit în 1929. Darea lui în folosință în 1962 a permis o respirație sănătoasă, dar nu pentru mulți ani. Tot acum a fost ridicată o clădire excelentă pentru conservarea dubletelor de periodice și au fost amenajate două clădiri pentru cărțile românești dublete și pentru periodice străine dublete. Toate trei sunt situate în cartierul Bucureștii Noi.

Un sector care a cunoscut o largă dezvoltare a fost cel al activității bibliografice și de documentare. Biblioteca n-a avut în trecut un asemenea colectiv. El a fost înființat în anul 1949 cu sarcina îndeplinirii multor cerințe de informare ce veneau neconținut de la varii instituții și personalități, dar și cu aceea fundamentală de a continua bibliografiile naționale rămase în suspensie. Coordonat de George Baiculescu, de pioasă amintire, identificat cu aspirațiile Bibliotecii până la sacrificiu, așa cum a fost și Ioan Lupu, sectorul a cunoscut o serie de realizări peste care nu putem trece fără să le pomenim. Mai întâi bibliografia matematică ce a depistat peste 8 000 de titluri de cărți și articole din periodice până la 1954 privitoare la contribuția românească la această știință. Apoi, aceeași tematică pentru științele tehnice, pentru cele agricole. Un alt volum a fost consacrat bibliografiei litera-

turii române pentru perioada 1948-1960 și a apărut în 1964. Au fost întocmite numeroase bibliografii închinatelor unor mari personalități academice: G. Țițeica, Traian Lalescu, Emil Racoviță, Anghel Saligny, Emanuel Bacaloglu, Vasile Pârvan, Petru Poni, Gr. Antipa etc. În anii 1966-1967 au apărut trei volume din *Bibliografia analitică a periodicele românești*, lucrare de mari proporții, elaborată împreună cu Institutul de istorie „N. Iorga”, pentru anii 1790-1850, de Ioan Lupu, care a întocmit indicii de clasificare zecimală pentru toate articolele, de Nestor Camariano și Ovidiu Papadima.

N-a fost neglijată nici bibliografia națională retrospectivă a cărților și a periodicele. Pentru perioada. 1831-1918, care constituie *Bibliografia românească modernă*, au fost redactate mii de fișe. Volumul întâi era chiar foarte avansat, dar numeroase greutăți, inclusiv de ordin politic, au împiedicat finisarea și continuarea lui. În schimb, sub conducerea lui George Baiculescu, a apărut în 1969 volumul al doilea din *Publicațiile periodice românești*, pentru perioada 1907-1918, împreună cu un supliment de adăugiri și îndreptări pentru anii 1790-1906.

O remarcabilă activitate științifică prinsă într-un plan, din vremea când Biblioteca era asimilată institutelor de cercetare, a desfășurat secția de manuscrise. Au fost redactate cataloage de corespondență pentru colecțiile: Alecsandri (autore Marta Anineanu, apărut în 1957), Kogălniceanu (autor Augustin Z. N. Pop, apărut în 1959), Ion Ghica (autor N. Liu, apărut în 1962). A fost elaborată lucrarea *Copiști de manuscrise românești până la 1800*, de către noi, apărută în 1959. La invitația noastră, profesorul P.P. Panaitescu a acceptat să redacteze, în schimbul unei remunerații decente, un catalog al manuscri-

selor slave, din care a și apărut primul volum în anul 1959. Din păcate, murind autorul, și modificându-se optica partidului față de cultura slavonă, celelalte două volume n-au mai fost tipărite. În sfârșit, în preziua sărbătoririi centenarului, a apărut volumul al patrulea din *Catalogul manuscriselor românești*, redactat de subsemnatul, Florica Moisil și Elena Stoianovici, după metoda de lucru folosită de Ioan Bianu. Pentru redactarea lui au fost necesare operațiuni complicate de epurare a fondului de manuscrise de materiale heteroclitice, incluse acolo încă în veacul trecut. Cu mult entuziasm am redactat al cincilea volum, dar Editura Academiei a refuzat să-l publice, pentru rațiuni pecuniare. Firește că am suspendat lucrul în nădejdea unor vremuri bune, care însă nu s-au mai ivit.

În noiembrie 1974 a fost republicată *Legea fondului arhivistic*, care excludea Biblioteca Academiei de la dreptul de a deține documente istorice și o obliga, în consecință, să le depună la Arhivele Statului. O neglijență a conducerii Academiei din timpul discutării proiectului de lege, care n-a luat poziție față de grava încălcare a patrimoniului nostru, a dus la pierderea celor aproape o jumătate de milion de documente, neprețuite ca valoare, în majoritate provenind din donații. S-a dovedit mai apoi că măsura fusese luată la porunca partidului, căci nu mult după aceasta, din dispoziția aceluiași partid, fără nici o lege, am fost constrânși să cedăm cabinetul numismatic și colecția filatelică Muzeului Național de Istorie. Patru ani de zile am rezistat presiunilor de la Arhive, până

Mapamond executat de Iordache Golescu în 1800 și păstrat în colecțiile Bibliotecii Academiei

într-o zi când vizita unor oameni ai securității m-a pus în gardă asupra consecințelor pe care le voi, suporta, dacă nu iau măsuri imediate de transfer.

Dispozițiile acestea făceau parte dintr-un plan de demolare a Bibliotecii, care ar fi succedat desființării Academiei însăși. Lucrurile s-ar fi petrecut fără îndoială așa. O dovedesc cele întâmplate în primăvara anului 1980. Atunci prof. Jean Livescu a fost înlocuit la conducerea Bibliotecii cu prof. V. Em. Sahini și numai la câteva zile după aceasta am fost convocați amândoi la Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie (C.N.S.T.), fiul Elenei Ceaușescu. Acolo ni s-a cerut nici mai mult nici mai puțin decât să proiectăm o schemă pentru ... 40 de persoane, care să asigure funcționarea sălilor de lectură. Biblioteca urma să devină o anexă a Institutului Național pentru Informare și Documentare (I.N.I.D.). Toate colecțiile de manuscrise, arhive ale personalităților, stampe și desene, hărți, fond muzical urmau să fie înglobate în Arhivele Statului. Serviciile de bibliografie, de informare științifică, toate serviciile de profil administrativ, atelierele, laboratoarele și tipografia se definiu.

Am convenit cu directorul Sahini să nu subscriem la această crimă culturală. Am creat un curent de opinii în lumea intelectuală și am stăruit pe lângă prof. Ioan Ursu, președintele comitetului executiv al C.N.S.T., pentru renunțarea la această absurditate. Ea n-a fost operată și n-am salvat, deocamdată, Biblioteca, căci era vorba numai de o amânare. Din fericire, ideea n-a mai fost reluată. Apoi a venit revoluția din decembrie 1989.

Acestea au fost cele mai grele momente prin care a trecut Biblioteca după 1948. Cuidat rămâne însă faptul că nici până astăzi colecțiile luate prin abuz n-au fost restituite Bibliotecii.

În condițiile foarte aspre de viață ale Bibliotecii, aceasta și-a adunat forțele diminuate mult numeric și a făcut cu succes față tuturor lucrărilor specifice. Din păcate criza de spațiu atenuată în 1962 a reizbucnit zece ani mai târziu, când iarăși au fost ocupate spații de depozitare improprii. S-a proiectat în 1972 ridicarea unui nou depozit, dar banii alocați au fost utilizați, finalmente, pentru construirea unui institut de matematici.

Eram datori amintirii marilor noștri înaintași cu adăugiri la bibliografia națională de cărți și periodice. De la 1831 înainte nu exista un repertoriu al cărților tipărite la noi; cei vechi, deși îl trecuseră în planul bibliografic din 1895, n-au avut forțele necesare realizării lui. Este drept că George Baiculescu începuse bibliografia anilor 1831-1918, dar n-a putut finaliza nici măcar volumul întâi.

Reluând lucrarea, am alcătuit un colectiv de specialiști din mai multe servicii care s-a dovedit excelent încheșat și relativ re-

pede progresele erau evidente. Din păcate Editura Academiei a refuzat să publice lucrarea, iar Academia nu era nici ea încântată de o carte cu unele probleme politice. În disparere de cauză, am bătut la mai multe uși pentru sprijin material și una dintre ele s-a deschis binevoitoare, aceea a Societății de Științe Filologice. Mai trebuia obținută aprobarea Academiei de tipărire a bibliografiei; da, mi s-a replicat, pe răspunderea dumatile. Și mai trebuia un editor. Fiind bani, s-a găsit urgent Editura Științifică și Enciclopedică gata pentru tipărire. Primul volum din *Bibliografia românească modernă, 1831-1918*, de peste 900 de pagini, a apărut în 1984; volumele doi și trei, de aceleași dimensiuni, au apărut în anii 1986 și 1989. La sfârșitul anului 1989, conform angajamentului asumat față de Societate și Editură, am depus și ultimul volum, dar tipărirea lui nu s-a mai putut face. Societatea a pierdut fondurile, Editura s-a scindat și a trecut prin crize grave, așa că am fost nevoiți să retragem volumul. De data aceasta Academia a dispus publicarea volumului patru în Editura noastră și în 1996 acesta a apărut. Avem în acest fel imaginea culturii româ-

nești tipărite până la Marea Unire.

Nu a fost abandonată nici bibliografia periodicelor. Un al treilea volum, de 1 100 pagini, cuprinzând aparițiile anilor 1919-1924, a ieșit de sub tipar în anul 1987. Lucrul este pe sfârșite la volumul al patrulea, pentru anii 1925-1930. În plus, o vastă bibliografie eminesciană, ce talonează volumul al 16-lea din ediția de opere începută de Perpessiciu, este în curs de finisare. Un prim volum a fost depus la Editura Academiei.

Iată așadar, că ne îndeplinim obligațiile pe care le-a creionat Bianu acum o sută de ani, pentru încă un veac. Lăsăm celor ce ne vor succeda finisarea *Bibliografiei românești contemporane*, pentru anii 1919-1952, proiectată de noi și începută de colaboratorii serviciului bibliografic.

Am lăsat la sfârșit, enunțarea elaborării unui catalog complet al manuscriselor românești în patru volume, redactat de subsemnatul și apărut în condiții nefinchipuit de grele între anii 1978-1992. Avem, în acest fel, o oglindă deplină a creației culturii românești scrise. Postfața la volumul al patrulea explică

multe lucruri legate de elaborarea catalogului. În sfârșit, pentru manuscrisele grecești a fost redactat sub îndrumarea noastră un al treilea volum, al cărui autor, Mihai Caratașu, se va preocupa de tipărirea lui.

Nu mai avem de adăugat la cele de mai sus decât două lucruri, însă de mare importanță. Mai întâi, construcția unei clădiri splendide ce urmează să rezolve problemele de spațiu pentru mulți ani, ridicată cu generoasa sponsorizare a Băncii Naționale a României. Și, în al doilea rând, introducerea automatizării și folosirea computerelor în munca de bibliotecă, lucru ce va revoluționa viața noastră și ne va alinia marilor biblioteci europene. Cât privește începutul de automatizare, acesta este rezultatul strădaniilor unor entuziaști colaboratoare care au știut să stăruie pentru dezvoltarea lui.

Am evocat doar câteva momente din istoria mai recentă a Bibliotecii Academiei Române, fără a epuiza, bineînțeles, subiectul. Acesta ar umple o carte numai pentru anii 1968-1997. Va trebui scrisă într-o zi. Va fi și aceasta o sarcină a urmașilor noștri. ■

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

• **CINE SUNTEM NOI? DESPRE IDENTITATEA FEMEILOR DIN ROMÂNIA MODERNĂ** (coordonator: Mădălina Nicolaescu).

• **ROMÂNIA ÎN LUMEA SPORTULUI** (coordonator: Laurențiu Dumitrescu).

Editis, București, 1995, 423 pp., 16 000 lei: o enciclopedie a sportului și sportivilor români.

• **Claudia Cleja Stoicescu – TARA CAVALERULUI DE PIATRĂ. GERMANIA.**

Editura Scrisul Românesc, 1996, 224 pp., 6 000 lei: o

incursiune istorică, fără pretenția de a deveni de a fi exhaustivă, în devenirea spirituală a poporului german.

• **CULTURE, HISTORY, HERITAGE. THEORETICAL READINGS OF THE BRITISH PAST** (editors: Vlad Nistor și Eve Patten).

British Cultural Studies Research Centre, 1996, 123 pp.: abordări variate, de la cercetări arheologice la analiza miturilor, ale producțiilor culturale ale unei națiuni.

• **REVISTA ERASMUS.**

Nr. 7/1997, 95 pp.: studii și note de lectură, reunite într-o interesantă revistă a studenților de la Facultatea de istorie din București.

• **HRISOVUL. BULETIN AL FACULTĂȚII DE ARHIVISTICĂ.**

Serie nouă, tom II, București, 1996, 276 pp.: studii și articole consacrate unor momente importante ale istoriei naționale, cât și documente necunoscute.

Arhivele personale ca și cele de familie sunt, alături de fondurile instituționale publice viața oricărei reconstituirii istorice. Din păcate, până acum în țara noastră, cu o serie de excepții, arhivele private nu și-au găsit încă valorificarea potențială și poate nici locul în viața comunității istorice. Din acest punct de vedere, Magazin istoric s-a străduit să introducă în circuit științific cât mai multe surse de arhivă, atât românească cât și străină. Iată acum, prin solicitudinea domnului arhitect Barbu Călinescu de la Cambridge, statornic prieten și colaborator al revistei noastre, un document de autentică importanță pentru un moment de istorie

DIN ARHIVA ARMAND CĂLINESCU

defunctului.

Mulțumind domnului Barbu Călinescu, adresăm din nou tuturor cititorilor noștri invitația de a ne comunica documente, desigur, de importanță deosebită, din arhivele particulare.

C.P.

Domnule general,

Aștept și eu, și câți așteaptă ca mine!

După câte promisiuni de dreptate și cuvinte de onoare ați împărțit, aștept să-mi înapoiati memoriile soțului meu, încredințate de mine d-lui ministru Rioșanu pentru dv. Când mi-au fost cerute am avut asigurarea verbală și scrisă că toate aceste însemnări politice îmi vor fi restituite în trei zile; am trecut de atunci, domnule general, exact două luni.

Acele memorii îmi aparțin mie și copilului meu, și nu sunt destinate nici publicității și nici acelor ce n-au făcut de la venirea lor în fruntea țării decât să profaneze memoria și să insulte pe acel ce a fost Armand Călinescu. Memoriile lui Ar. Călinescu nu pot fi înțelese de minoritatea care l-a suprimat, dar ar putea fi înțelese de marea majoritate care a fost lovită în inimă de suprimarea omului fără prihană.

Nici nu mai este nevoie de perspectiva istoriei pentru a fi judecat, se vede de pe acum cine l-a suprimat. Și vede toată lumea, toată omenirea de bună credință cu drag de țară și de ordine. E tragic de simplu!

Acum vă rog, domnule general, să-mi dați voie să vă

enumăr șirul de vexațiuni la care am fost expusă din ziua venirii la cârma țării a celor care vor să conducă acest popor în numele religiei și a [1] credinței strămoșești. Afându-mă la țară în ziua de 9 octombrie, au sosit agenți de la Siguranță și legionari care mi-au făcut o percheziție extrem de severă. Negăsindu-se absolut nimic m-au adus ca pe o hoată, cu mașina, la București, pentru a le deschide casa de aici. Timp de 4 ore, 10 persoane au scotocit din pivniță până în pod hârtie cu hârtie. M-au supus la tot felul de vexațiuni și am constatat cu durere că poliția îmi ridică lucruri ce nu prezentau nici un interes pentru justiție, iar pentru mine și fiul meu atâtea amintiri duioase. Astfel mi s-au luat scrisori particulare de acum 20 ani, filme cu scene din viața soțului meu, pașaportul meu, al soțului meu, un revolver vechi de campanie al socrului meu, din 1890, cu care a făcut 2 războaie și pe care l-a lăsat fiului meu etc., etc. A doua zi, nemulțumiți cu ce au găsit la mine, au repetat aceleași scene, vexațiuni, insulte la biata mama mea (femeie de 70 ani). Toată casa i-a fost răscolită.

românească: scrisoarea-memoriu pe care doamna Adela Călinescu, văduva președintelui Consiliului de Miniștri al României, Armand Călinescu, o adresa conducătorului statului, generalul Ion Antonescu, protestând față de percheziția efectuată și ridicarea tuturor documentelor aflate în casă, inclusiv toate actele personale și de proprietate ale

Nu știu dacă știți de asemenea, domnule general, că mi s-a luat pensia ce primeam de la stat – la care am drept și care nu este o favoare.

Eu vă mulțumesc călduros, d-le general, că prin vexațiunile care mi le-ați impus mă solidarizați cu marele meu soț. Nu mă puteați onora mai mult pe mine și copilul meu decât solidarizându-mă cu el.

Nu știu dacă veți aproba ca aceste lupte ce normal se duc între bărbați să fie purtate contra mea, o femeie văduvă. Oare doamna, soția dv., o indicați de pe acum, în fața celor ce vor urma după dv., ca solidară cu actele dv., politice și de conducere, pentru a împărtași gloria sau poate răspunderile dv.!!

Nu știu dacă pot spera ceva, d-le general, de la dv. Știu că ați urât pe soțul meu, nici în fața morții atât de tragice nu ați uitat-o. V-ați închipuit că el a fost vinovatul în chestia dv., ce mare greșală. Cât a trăit, el a luptat să nu fiți închis măcar o oră.

Vă rog să primiți, domnule general, expresiunea îndureratelor mele sentimente.

Adela Armand Călinescu
București, 5 decembrie 1940

LUMEA

REZISTENȚEI

ANTICOMUNISTE

ROMÂNEȘTI

● Românii au fost din-
totdeauna anticomuniști
● Efectele perverse ale
colectivizării ● Instinctul
luptei subterane ● Mem-
brii de partid, o minori-
tate redusă ● Convocarea
rezerviştilor provoacă
psihoză ● „Tovarăşul”
Ghinea refuză colabora-
rea cu „vechii exploata-
tori” ● „Ce fel de puteri
se ascund în tineretul
român?”

Arb/34/53

München, den 6. April 1954

8075/54

Documente
necunoscute
pentru o istorie
viitoare

357

Auswärtiges Amt	
Abteilung III	
Empf.	8. APR. 1954
Tele. Nr.	8074/54
Anl.	Dopp.

In der Anlage überreiche ich eine Ausarbeitung
über: "Die Widerstandsbewegung in Rumänien".

A. Vajner

1) H. Wotff (Karl Wein)
2) f. ch.
abg/4

ALEXANDRU POPESCU

Amploarea pe care a cunoscut-o mișcarea de rezistență din România este dovedită și de numeroasele documente și sinteze informative existente în diferite arhive străine, între care Arhiva politică a Ministerului Federal de Externe din Bonn. Redactate de diferite organisme, instituții de sinteză din R.F. Germania („Grupa de studii sud-est din München”, care, ulterior, va căpăta statutul de institut), ca și de misiuni diplomatice (mai ales de Ambasada R.F. Germania din Iugoslavia) pe baza unor informații provenite, pe diferite căi, din România,

asemenea documente conțin informații, adesea inedite, dar, mai ales, o perspectivă de sinteză asupra cauzelor, condițiilor și formelor mișcării de rezistență din România de-a lungul a peste un deceniu (1945-1956). A fost perioada în care lupta armată a cunoscut o intensitate maximă. Numeroasele relatări existente în arhivele străine, mai ales în cele germane, sunt o mărturie a interesului cu care era privită mișcarea de rezistență anticomunistă din țara noastră, diferitele forme de protest, de opoziție față de regimul totalitar instaurat după 1945, ele putând con-

stitui unul din izvoarele cele mai importante pentru realizarea unui deziderat major: o istorie a rezistenței anticomuniste românești. Așa cum avem nevoie și de o istorie netrucată a rezistenței antifasciste sau a democrației românești. Desigur, documentele aduse în discuție nu se referă la toate episoadele și momentele rezistenței românești, iar unele din interpretările avansate pot fi subiective sau parțiale, dar, coroborate cu mărturiile interne, asemenea izvoare externe pot lumina aspecte, personaje, împrejurări încă puțin cunoscute.

Un dușman tot mai puternic

Un prim document din Arhiva politică a Ministerului Federal de Externe din Bonn datează din aprilie 1953 și este intitulat chiar „Mișcarea de rezistență în România”. Potrivit lui, mișcarea a început în România odată cu semnarea armistițiului din septembrie 1944. Spontaneitatea rezistenței se datorează faptului că opinia publică din România a fost întotdeauna anticomunistă. Printre principalele cauze care au dus, după opinia autorilor sintezei (destul de bine informați asupra stărilor de lucruri din țară), la declanșarea mișcării anticomuniste sunt enumerați o serie de factori între care un rol determinant l-a avut preponderanța elementului țărănesc, ca și faptul că, la prima sau la a doua generație, muncitorii și intelectualii proveneau de la țară, ceea ce determina spiritul tradițional conservator al poporului român. În istoria recentă a României, țărănimea, înrolată în armată, a avut de două ori ocazia să se confrunte cu experiența comunistă: prima dată, în 1917, cu prilejul revoluției bolșevice, în Moldova, când au fost dezarmate unitățile rusești, iar a doua oară, în 1919, în Ungaria, când a fost lichidat regimul lui Bela Kun. Românii nu puteau uita că Rusia sovietică le răpise două provincii, Basarabia și Bucovina de Nord, ceea ce a conferit elan luptei celei mai mari părți a poporului împotriva Uniunii Sovietice.

Autorii sintezei remarcă faptul că, în ultimul război, nu a fost nici o familie care să nu fi avut pierderi, nu a fost nici un român care să nu fi avut de suferit. De aceea, în conștiința românilor, „comunismul a fost asociat cu barbaria, durerea, sânge și lacrimi”.

De asemenea, se face legătura cu slăbiciunea partidului comunist, care nu-i putea permite, în condiții normale, să concureze cu alte forțe politice; el constituia doar o minoritate, cu cea mai redusă influență dintre partidele comuniste europene.

În 1944, imediat după capitularea României, au apărut primele forme de rezistență. În prima etapă, au luat parte la aceasta elemente din populația rurală, din industrie, școli și universități, desfășurând acțiuni care au fost apoi atribuite guvernului legionar de la Viena. Acestui țel i s-au subordonat, din prima clipă, diferite grupe de militari. Intensitatea a fost diminuată de o anumită derută provocată de colaborarea unor forțe politice cu comuniștii, la 23 august 1944 și în primele luni după aceea. Din această cauză, unele grupe de rezistență au pierdut legăturile cu exteriorul și cu alte grupări din țară, precum și posibilitatea orientării politice. Acțiunile au avut, de asemenea, de suferit datorită lipsei unei tactici adecvate în confruntarea cu un dușman care devenea tot mai puternic, ca și datorită cristalizării conștiinței că puterile occidentale nu vor interveni.

Primele acțiuni ale grupelor de rezistență au corespuns posibilităților și necesităților de atunci, ducând treptat la o regroupare a nucleelor de rezistență, la organizarea unei rețele a acestora, la păstrarea unui spirit de luptă în rândul maselor, la recrutarea de noi elemente, mai ales dintre tineri. De asemenea, era necesară integrarea de elemente tinere hotărâte să lupte și în partidele politice, slăbite după o inactivitate de 6 ani, precum și în administrația de stat.

Multe asemenea acțiuni au fost încununate de succes. Majoritatea au avut însă doar efecte locale și urmări limitate.

Importantă - a fost păstrarea spiritului de rezistență în rândul maselor.

O lume în sine

În paralel, a început infiltrarea mișcării de rezistență cu agenți provocatori, recrutați prin amenințări sau promisiuni. Una dintre urmări a fost pierderea legăturilor dintre centrele de rezistență. S-au constituit noi grupe, dar, în același timp, altele au rămas izolate. În felul acesta s-au desfășurat lucrurile în perioada 1946-1948, când s-au constituit ad hoc grupe în special cu elemente provenite din rândurile burgheziei și militarilor. Totuși, se face simțită lipsa de experiență, mai ales în domeniul tactic, acțiunile fiind adesea pornite dintr-un anumit „spirit romantic”. Cele mai importante celule de rezistență erau, după informațiile autorilor sintezei, care desigur pot fi completate, „Organizația T”, „Vlad Tepeș”, „Valurile Dunării”, „Dihorul”.

În fața consolidării statului comunist, după 1948, mișcarea de rezistență și-a pierdut caracterul său romantic și a luat forme corespunzătoare de luptă. Există încă încrederea în sprijinul statelor din vest, dar aceasta slăbește sub presiunea realităților, ceea ce determină crearea unui spirit de rezistență, pregătirea în vederea unei acțiuni subversive pentru o perioadă îndelungată.

Intensificarea procesului de colectivizare împinge în mișcare de rezistență mulți țărani. Izbucnesc revolte locale. Țărani sprijiniți cu mijloace de subzistență grupele de partizani. În afară de răzmerițe, adesea înăbușite în sânge, au loc și atacuri împotriva patrulelor de milițieni, a unor funcționari de partid locali, a denunțătorilor. Mulți tineri țărani iau drumul munților.

Populația urbană renunță la acțiuni deschise și se orientează către rezistența pasivă. „Comunismul era atacat acolo unde era mai vulnerabil și unde nu exista riscul unor victime”. Anii de urmărire au dezvoltat instinctul „luptei subterane”. Se aștepta o perioadă mai favorabilă și „ora potrivită”, „semnul de luptă”.

Deși acțiunile represive ale regimului se intensificau, ele afectau mișcarea de rezistență numai periferic. Se preferă organizarea în grupe mici, pe care represiunea le poate lovi mai greu, ceea ce face să scadă numărul de victime. Cea mai mare parte dintre grupe se refugiaseră în munți.

După opinia autorilor sin-tezei, formată și din cunoașterea pe diferite căi a stării de spirit din țară, „astăzi, cea mai mare parte a populației României, cu excepția unei minorități reduse, constituită din membrii de partid, este legată, într-o formă sau alta, de mișcarea de rezistență. Mare parte din populația țării este animată de dorința de libertate și de dușmănie față de regimul comunist, care se manifestă prin o sistematică ineficiență în muncă, prin sabotarea planului cincinal”.

O mică minoritate continuă lupta deschisă, încercând să provoace pagube regimului prin acțiuni de sabotaj. Informații despre asemenea acte ajung și dincolo de „cortina de fier”, dar este de presupus – se arată în studiul menționat – că intensitatea lor este mai mare.

Este puțin probabil că, spre deosebire de primii ani, partizanii din munți să depășească cifra de câteva zeci de mii. Numărul lor a fost redus de asprimea iernilor din România, de dublarea și triplarea efectivelor de miliție, de înmulțirea agenților. Mulți dintre ei au pierit în primii ani, alții au fost prinși mai ales când se adăposteau în sate sau din cauza

bolilor. Alții au renunțat la luptă și au încercat să se reintegreze în viața civilă. Au fost ajutați prin procurarea de acte false. Unii au reușit să rămână ascunși chiar pentru perioade îndelungate.

Documentul se încheie cu următoarea concluzie generală: „Lumea rezistenței a devenit o lume în sine, cu organele, instituțiile, legile și posibilitățile sale... Este o viață nesigură, plină de pericol, dar încă posibilă până la așteptata ultimă luptă care va hotărî eliberarea finală”.

Unități și cursuri speciale

Un alt document referitor la această temă, din iulie 1953, provenind de la Ambasada Republicii Federale Germania din Belgrad, are la bază mărturiile ale unor persoane care reușiseră să treacă granița în Iugoslavia. El se referă la ceea ce am putea numi cea de a doua etapă a rezistenței, acțiunile de sabotaj cauzate, în primul rând, de situația economică deosebit de critică din România. Se menționează faptul că, în diferite localități, au avut loc tulburări provocate de muncitori. Sunt amintite cele de la fabrica de vagoane „Grivița Roșie”, la începutul lui iunie 1953, ciocnirile cu miliția în fața magazinelor alimentare, cum a fost cea de la 14 iunie, când o mare mulțime de femei a protestat din cauza lipsei unor produse de bază. Datorită unor asemenea mișcări spontane, la sate, magazinele de stat trebuiau adesea păzite de posturi înarmate. Asemenea posturi au trebuit instalate și pe câmp, pentru a se împiedica sustragerile din recoltă. Documentul consideră că este probabil ca la asemenea acțiuni să se refere discursul lui Gheorghiu-Dej din 24 mai

1953, în care a arătat că criza alimentară se datorează sabotajului țăranilor și al elementelor reacționare, „dușmanilor statului”.

În afară de aceasta, documentul menționează faptul că, în ciuda înăsprirei măsurilor de siguranță, nu s-a reușit arestarea tuturor partizanilor care acționează în văile din Carpații de sud. La începutul anului, a avut loc un atac asupra unui post de miliție, în apropiere de Sinaia, care fusese special instalat pentru acțiuni împotriva partizanilor.

Mai este menționată constituirea unor grupe formate din dezertori din armată. Asemenea cazuri fuseseră semnalate în garnizoanele din București, Constanța, Sibiu, Turnu Severin, Arad, Timișoara. Partizanii atacau magazinele sătești și cooperati-vele. Populația de la țară îi sprijinea.

De asemenea, au loc sabotaje în industrie, despre care, de regulă, presa nu oferea informații. Totuși *Scântea* relatează despre acte de sabotaj la fabrici din Arad, Hunedoara, Cluj.

Analizii germani apreciau că asemenea evenimente au constituit una din cauzele care au determinat convocarea a numeroși rezerviști, ceea ce a creat o anumită psihoză în rândurile populației, aceasta fiind, se pare, și intenția regimului. 90 la sută din armată era concentrată la granița cu Iugoslavia. Au fost mobilizați mai ales muncitori din fabrici pentru a se evita concedierea lor din cauza lipsei de materii prime. Se încerca, și în acest fel, să se evite noi tulburări.

Rezistența din România a stat și în atenția presei din Iugoslavia, relatările sale aflându-se la baza informărilor datorate Ambasadei R.F. Germania de la Belgrad, care se înmulțesc în cursul anului 1953. Între altele, se fac referiri la procesele care au loc

în România împotriva unor „grupe de teroriști”, menționate, chiar în presa centrală românească. Era citat cazul unei explozii la un magazin din București, în decembrie 1952. Raportul sublinia faptul că, în ciuda dificultății cu care parvin informațiile din România, nu se poate contesta existența unor grupe care desfășoară acțiuni de mai mult de cinci ani. De remarcat că în aceste grupe se integrau, în ultima vreme, țărani amenințați să fie deportați în Bărăgan, la Canalul Dunăre-Marea Neagră, dar și muncitori, persoane din păturile mijlocii, militari din trupele de graniță, ofițeri din alte arme. Totuși numărul acestor grupe nu este mare, ajungându-se la constituirea lor doar în mod întâmplător, ele neavând o anumită organizare politică sau program. Apar manifeste care cheamă la rezistență împotriva ocupațiilor sovietice și a colaboratorilor lor, precum și pentru retrocedarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord.

Sporirea numărului unor asemenea grupe de rezistență, mai ales în cursul anilor 1949-1950, a dus și la constituirea unor unități militare și a unor batalioane speciale românești care operează în zonele centrale ale țării, în Munții Banatului, în împrejurimile Reșiței, în apropierea Sibiuului și a Clujului, în Munții Făgăraș, ca și în Regiunea Autonomă Maghiară, dar și în Delta Dunării și în apropierea orașului Constanța. La începutul anului 1953, au fost constituite, la nivelul județelor, unități speciale pentru lupta împotriva partizanilor. În acest scop, se predau cursuri de profil în școlile militare.

Tot din 1953 datează o sinteză informativă referitoare la „Uniunea emigrației din Iugoslavia”, întocmită de „Arbeitsgemeinschaft für Südostforschung” cu privire la un episod destul de puțin cunos-

cult al rezistenței românești din afara hotarelor țării.

Grupul Ghinea

Se menționează faptul că cea mai mare parte din persoanele care reușesc să fugă în Iugoslavia este alcătuită din militari (în perioada 1952-1953, au reușit să treacă granița aproximativ 1.400 de persoane). Majoritatea lor doresc să treacă în vest, dar puțini reușesc, astfel încât, în Iugoslavia s-a format un nucleu românesc, aflat sub conducerea ofițerului Ion Ghinea, al cărui grup sosise în Iugoslavia la bordul unui bombardier. După informațiile deținute de cei ce alcătuiseră sinteza, Ghinea fusese ofițer politic în cadrul unei unități de aviație. Tot în 1952, aterizează în Iugoslavia încă două avioane de vânătoare, ai căror piloți aduc informații despre reperiunile dezlănțuite în armată, chiar la eșalonul superior, după fuga grupului lui Ghinea.

În iulie 1952, Radio Belgrad anunța adunarea unor transfugi din Ungaria, Bulgaria, Albania și România, având, în primul rând, un caracter „anticominternist”. Același post anunța, ulterior, constituirea Uniunii emigranților români din Iugoslavia, sub conducerea lui Ghinea. Telurile principale ale acestei uniuni, alcătuită din persoane provenind din păături sociale „progresiste” (se insistă asupra faptului că printre ele nu se numărau membrii ai partidelor istorice sau ai Gărzii de fier), erau eliberarea țării de sub ocupația sovietică, instaurarea unei democrații autentice, a unui stat republican în granițele României Mari. Adresându-se celor prezenți la adunările uniunii cu apelativul „tovarăși”, Ghinea sublinia că nu

dorea ca poporul român să fie readus în starea de dependență față de capitalismul din vest și arăta că nu va exista colaborare cu organizațiile emigrației formate din „reprezentanți ai vechilor exploatare”, sprijinite de America sau de Anglia. „Vom lupta și împotriva regelui Mihai”, arăta Ghinea.

„Regimul lui Tito i-a pus [lui Ghinea - Al. P.] toate mijloacele la dispoziție”, fiind sprijinit și de Radio Belgrad. Autorii sintezei considerau că influența acestor emisiuni era superioară celor de la BBC și Vocea Americii pentru că erau mai bine informate și țineau seama de transformările sociale survenite în țară. Se considera că propaganda lui Ghinea avea influență și în rândurile partidului comunist, prin încurajarea tendințelor „titoste, antiruse”, ca și în rândurile ofițerimii.

Inițial, când au luat cunoștință de programul „grupului Ghinea”, organizațiile emigrației din vest au considerat Uniunea doar „un instrument al lui Tito”. Ulterior, s-au făcut tentative pentru a se lua legătura cu Uniunea, avându-se în vedere că deținea informații pertinente din România. Se viza, dacă nu o coordonare politică, măcar una „patriotică”, evitându-se ca „grupul Ghinea” să dobândească un rol determinant în cadrul emigrației și al rezistenței românești. Autorii sintezei considerau că membrii respectivei Uniuni nu erau în nici un caz comuniști, ci „oportuniști” care „doresc să obțină relații și în vest”.

Din păcate, documentele existente în Arhiva Politică a Ministerului Federal de Externe nu mai oferă, pentru perioada următoare, informații despre rezultatele acestor demersuri și activitatea „grupului Ghinea”.

„Stalinisti care au compromis comunismul“

Revoluția din Ungaria din toamna anului 1956 a avut ecouri și în țara noastră (*Magazin istoric*, nr. 9-12/1996). O sinteză informativă din aceeași sursă, redactată la 29 octombrie 1956, se intitulă: „*Sunt posibile atacuri ale mișcării de rezistență în România?*“, iar un document întocmit de Grupa de studii sud-est din München (16 noiembrie 1956) poartă chiar titlul „*Efectele răscăleii din Ungaria în România*“. După opinia autorilor acestui din urmă material, este puțin probabil ca formele de luptă din România să capete intensitatea celor din Ungaria datorită faptului că există un „spirit revoluționar, dar fără un conducător revoluționar“. Se remarcă radicalizarea mai ales a populației de origine maghiară.

Un alt document având aceeași sursă, redactat tot în noiembrie 1956, se referă la demonstrațiile studențești de la București și de la Cluj. Ambele manifestații au avut ca țel

comun revendicări privitoare la scoaterea limbii ruse din universități și școli. Demonstrațiile au căpătat o semnificație deosebită datorită faptului că au avut loc în „Luna prieteniei româno-sovietice“. Se remarcă faptul că participarea studenților români la manifestațiile colegilor lor maghiari demonstra că, în asemenea condiții, „contradicțiile naționale trec pe planul doi“.

În încheiere, autorii sintezei se întreba: „Ce fel de puteri se ascund în tineretul român?“ În tot cazul, aceste demonstrații au constituit o „probă de curaj“.

În aceeași sinteză se dau o serie de informații, în bună măsură inedite, despre activitatea unui post de emisie clandestin care se institua „România viitoare. Vocea rezistenței“. Acest post a început să emită la 28 octombrie 1956 pe diferite lungimi de undă, orientarea sa fiind considerată „naționalistă“. Se cerea „înapoierea provinciilor răpite, Basarabia și Bucovina“, ca și „lupta împotriva stalinistilor din România... care au compromis comunismul... și au

adus teama și foamea în țară“. Se formula ipoteza, greu de acceptat, că postul ar fi fost inspirat de opoziția existentă chiar în rândurile partidului comunist. Mai probabil este ca postul să fi emis de pe teritoriul Iugoslaviei și să fi fost inspirat de „gruparea Ghinea“.

Sintezele informative nu trec cu vederea nici formele de opoziție existente în rândurile intelectualității. La Congresul scriitorilor din vara anului 1955 s-a produs o „revoltă spirituală“, care însă nu a avut rezultate concrete. Senzația a produs atitudinea poetului Erwin Wittstock. El a cerut colegilor români să ia poziție față de tragedia pe care au trăit-o germanii din România: deportări, lipsirea de drepturi, aruncarea în închisori.

La starea de spirit din rândurile intelectualității române se referea și o sinteză informativă redactată în septembrie 1961, despre întâlnirea cadrelor din învățământ la Sinaia, bazată pe datele puse la dispoziție de un participant străin, a cărui concluzie era că: „În România, există forțe de rezistență tradiționale mai ample ca în oricare altă țară supusă“. ■

UN GÂND PE LUNĂ

„Ideile socialiste – și nu manifestările socialismului real – sunt una dintre moștenirile importante ale umanității. Occidentul capitalist a câștigat confruntarea cu comunismul, printre altele, și pentru că a știut să profite de unele idei socialiste. În vreme ce socialismul real, însușindu-și sărăcia și teroarea, le-a abandonat“.

Ismail KADARE, scriitor albanez

Biblioteca Academiei - 130 ani

ALFRED CAHEN,
secretar general
al Asociației
Tratatului Atlantic,
fost secretar
general
al Uniunii Europei
Occidentale,
fost ambasador
al Belgiei în
Franța

pentru în exclusivitate
MAGAZIN ISTORIC

VREMURI ISTORICE

PENTRU EUROPA, ALIANȚĂ ȘI LUME

Se pare că există un blestem chinezesc care sună așa: „Fie ca fiul tău să trăiască vremuri istorice!“.

Nu știi dacă faptul de a trăi vremuri istorice este un blestem

sau o binecuvântare. Este vorba probabil de un amestec. Sigur este că lumea noastră traversează astfel de vremuri din 1986 și mai ales din 1989.

Adevărul este că istoricului, care beneficiază de o anumită distanțare, îi revine privilegiul de a determina începutul și sfârșitul marilor perioade a căror succesiune compune trecutul nostru. Acest lucru este într-adevăr mai dificil pentru contemporanii căroră, trăind evenimentele pe viu, le vine mult mai greu să le plaseze în perspectiva corectă.

Dar în fața caracterului spectaculos, a numărului și importanței proceselor care zguduie de mai bine de zece ani scena internațională, mi se pare că până și contemporanul cel mai dezinteresat sau prost informat și-a dat seama că o perioadă a istoriei noastre contemporane, cea de după al doilea război mondial, s-a încheiat.

O alta îi va urma obligatoriu, dar ea nu a început încă.

Traversăm deci, în acest stadiu, o perioadă de tranziție care, ca toate cele asemenea ei, este marcată mai mult de incertitudini decât de certitudini și este la fel de bogată în promisiuni ca și în amenințări.

Care sunt promisiunile?

Timp de 40 ani, lumea noastră a fost dominată de confruntarea Est-Vest. La început, într-o manieră exclusivă, dar apoi, după apariția raportului Nord-Sud, mai puțin exclusivă dar tot esențială.

Principala promisiune a lumii noastre în tranziție este cea a substituirii unei lumi dominate de confruntarea între blocuri cu o lume caracterizată prin mai multă cooperare.

Această cooperare se manifestă deja într-o serie de domenii. Ea a permis rezolvarea anumitor conflicte locale care se hrănesc de mai mulți ani din confruntarea Est-Vest. Primul conflict de acest fel a fost soluționat în 1988: cel din Namibia. A făcut posibile progrese substanțiale în domeniul controlului, limitării și reducerii armamentului, fie privind armele convenționale (acordul pentru forțele convenționale în Europa), fie cele nucleare (START I și II), sau arme chimice.

Tot ea s-a aflat la originea unor miracole – fragile, ca toate miracolele – evoluția situației din Africa de Sud și negocierile – din păcate astăzi blocate – între Israel pe de o

parte și palestinieni și lumea arabă pe de altă parte.

Bineînțeles, aceste promisiuni au avut și succes dar și-au dovedit și limitele.

Dacă anumite conflicte locale au putut fi soluționate, altele persistă, precum cel din Afganistan și, ceea ce e mai rău, alte conflicte au apărut, precum cel din Iugoslavia. Iar START II încă tot nu este ratificat de Parlamentul rus.

Pe de altă parte, sunt și pericole. Ele sunt ușor de descris: riscul derapărilor în urma exploziilor care pot să aibă loc în Estul continentului nostru sau în Sudul lumii, cum au dovedit-o, de exemplu, explozia din fosta Iugoslavie și războiul din Golf.

Lumea aspiră deci, în marea dezordine care o caracterizează astăzi, la o nouă ordine internațională și la apariția unei noi perioade a istoriei noastre dominată pe cât posibil, de cooperare. Organizații internaționale depun eforturi în această direcție în diversele părți ale lumii.

În acest sens, două mari evenimente tocmai s-au petrecut sau sunt pe punctul de a se petrece (aceste rânduri sunt scrise la 7 iulie 1997): Summitul european de la Amsterdam și Summitul atlantic de la Madrid.

Primul a permis o strălucire istorică în sensul largirii Uniunii Europene spre Est, chiar dacă ea a dezamăgit în ceea ce privește aprofundarea anumitor aspecte ale procesului de construire a Europei, mai ales cel al poliției externe și al securității comune.

Al doilea prezintă un proiect de arhitectură nouă euro-atlantică de securitate, de o ambiție considerabilă, pentru că urmărește:

- lărgirea Alianței în perspectiva aderării succesive a grupelor de state care aspiră să adere la aceasta, primele

trebuind să fie invitate să negocieze această adeziune la Summitul de la Madrid din 8 și 9 iulie, celelalte fiind invitate să se pregătească pentru aceeași aderare într-un viitor destul de apropiat;

- crearea, pentru statele care nu sunt membre ale Alianței dar care vor să se apropie de ea, pentru unele dintre ele în vederea unei aderări, a unui Parteneriat pentru Pace întărit care le va oferi o relație deosebit de strânsă cu Alianța;

- participarea deplină a Rusiei la această nouă arhitectură prin Actul Fondator al relațiilor sale cu NATO;

- un acord cu Ucraina;

- adâncirea unui dialog cu țările mediteraneene;

- confirmarea și aplicarea identității europene de securitate în Alianță, cu toate consecințele care trebuie să urmeze pentru structurile NATO. Aceste eforturi constituie poate începuturile nașterii unei noi ordini, nu numai euro-atlantice, dar mondiale.

Trebuie să sperăm acest lucru pentru binele lumii noastre prea devastate de conflicte locale și să o încurajăm.

Acestor scopuri li se dedică Asociația Tratatului Atlantic al cărei Secretar General am onoarea să fiu.

A.T.A. a fost creată în orașul Haga la 18 iunie 1954 și grupează toate organizațiile nonguvernamentale naționale care susțin activitățile desfășurate de Alianță pentru promovarea obiectivelor Tratatului de la Washington. Scopurile sale sunt următoarele:

- informarea publicului despre țelurile NATO;

- întreprinderea unor cercetări în diverse scopuri și activități care interesează organizația;

- întărirea solidarității popoarelor din regiunea Atlanticului de Nord;

- dezvoltarea relațiilor și a unei cooperări permanente între comitetele și asociațiile membre.

Din Asociația Tratatului Atlantic fac parte organizațiile naționale ale tuturor statelor membre actuale ale NATO, în calitate de Membru Fondator, și 13 organizații ale statelor care nu aparțin NATO, în calitate de Membru Asociat (Albania, Republica Belarus, Bulgaria, Republica Cehă, Georgia, Ungaria, Polonia, România, Federația Rusă, Republica Slovacia, Slovenia, Suedia, Ucraina). Alte asociații și-au prezentat candidatura pentru prezenta candidatură a Macedoniei, alta se pregătește să și-o prezinte (Austria).

În această privință, Asociația Tratatului Atlanticului joacă un rol eminent în constituirea Europei, în special în identitatea sa de securitate și apărare și în promovarea indispensabilei solidarități atlantice în care această identitate trebuie să se înscrie.

Trăim vremuri istorice.

Nu este deci momentul să salutăm, cu ocazia celei de a 30-a aniversări, revista *Magazin istoric*, care joacă un rol atât de important în studiul istoriei și al răspândirii sale?

Mai mult, strălucirea ei este unul dintre elementele strălucirii României în regiunea sa, în ansamblul Europei și în lume, și contribuie la locul important pe care această țară este chemată să îl ocupe în edificiul european ca și în Alianța atlantică.

Istoria este memoria lumii, națiunilor și popoarelor, iar *Magazin istoric* le face tuturor un mare serviciu prin calitatea sa excepțională și prin elevația gândirii sale. ■

Un raport necunoscut al generalului Ion Gheorghe

1 AUGUST 1944:

NAȚIUNEA GERMANĂ

DOREȘTE

SFÂRȘITUL

RĂZBOIULUI

BOGDAN-FLORIN POPOVICI

La 1 august 1944, Legația română din Berlin expedia, cu „nr. 60 conf./P. 2” și menținea „Confidențial”, un raport adresat „Domnului prof. Mihai Antonescu, vicepreședinte și președinte a.i. al Consiliului de Miniștri, ministrul afacerilor străine”. Textul era semnat de generalul Ion Gheorghe, ministrul României la Berlin. Documentul, *inedit*, este important din mai multe motive. În primul rând, pentru că până acum ultimul raport confidențial cunoscut – după cum preciza dr. Stelian Neagoe, în studiul ce însoțește ediția în limba română a cărții lui Ion Gheorghe, *Un dictator nefericit* – trimis de la Berlin data din 7 iunie 1944. „Pentru luna august 1944 nu se află în arhiva Ministerului afacerilor externe nici un document diplomatic emis de Legația română la Berlin”, nota același autor.

Apoi, raportul confidențial din 1 august 1944 constituie prima – și singura, până acum – analiză întreprinsă de un român contemporan cu evenimentele, la scurtă vreme după comiterea atentatului

din 20 iulie 1944 contra lui Hitler (*Magazin istoric*, nr. 4/1995). Desigur, păreriile și concluziile generalului Ion Gheorghe sunt marcate de sentimentele sale progermane de influența societății și ideologiei național-socialiste din acea vreme în care trăia și de faptul că scria un raport oficial adresat ministrului de externe al unei țări aliate cu Germania lui Hitler. Dar dincolo de asemenea considerente, documentul este important și merită semnalat. Pentru a-l înțelege mai bine, să spunem câteva cuvinte despre autorul lui.

Generalul Ion Gheorghe s-a născut la 8 februarie 1893, la Pitești. A intrat, în 1911, ca bursier, la Școala militară de artilerie, geniu și marină. A participat, cu gradul de sublocotenent, la războiul balcanic, în 1913. La 8 mai 1916 s-a căsătorit cu Louise Bernard, cu care a avut un fiu, tot Ion. A luat parte la primul război mondial, fiind decorat cu ordinul „Steaua României” (12 martie 1918). În 1922 a absolvit Școala Superioară de Război, iar peste

cinci ani a devenit cadru didactic al acesteia, la Catedra de geniu. Este numit atașat militar în Turcia, cu gradul de locotenent-colonel, în 1934, calitate în care a luat parte la pregătirea Convenției militare a Înțelegerii Balcanice. La 10 ianuarie 1940 a fost numit adjunctul șefului Statului Major al Armatei 3. Din 1943 a fost înaintat la gradul de general de brigadă. În același an, la 15 iunie 1943, prin plecarea lui Raoul Bossy a fost numit ministru la Berlin, unde din 1940 îndeplinea funcția de atașat militar. După 23 august 1944 a refuzat să constituie un guvern în Germania sau să facă parte din cel alcătuit de Horia Sima la Viena. A rămas în partea occidentală a Germaniei, trecând prin diverse lagăre americane, în vreme ce în țară era condamnat la moarte în contumacie. În 1952 și-a publicat cartea: *Rumäniens Weg zum Satelliten staat* (Drumul României spre statul satelit), Heidelberg, Kurt Vowinkel Verlag. A murit în 1957.

Să vedem acum care erau opiniile generalului Ion Gheorghe despre cauzele și autorii aten-

Hitler, scăpat nevădmă din atentat, discută cu generalul Jodl, ușor rănit

Colonelul von Stauffenberg, cel care a plasat geanta cu bomba, la 20 iulie; mutarea sediului din bunkerul de beton într-un pavilion de vară a făcut ca efectul ei distructiv să fie mult diminuat

tatului din 20 iulie 1944 și despre soarta viitoare a Germaniei, potrivit documentului păstrat în fondurile Arhivelor Naționale, Direcția Arhivelor Istorice Centrale.

Generalul Ion Gheorghe era un bun observator al situației din Germania anului 1944, chiar dacă nu și un analist la fel de profund. În deschiderea raportului său, el arăta că „în împrejurările de acum, când evenimentele cele mai grave se ivesc și trec cu o viteză care nu ne lasă nici măcar răgazul de a reflecta asupra lor, însuși un fapt ca acela al atentatului săvârșit la 20 iulie contra conducătorului Germaniei nu a lăsat un ecou decât de scurtă durată, fiind imediat depășit și înecat în valurile agitate ale tragicelor frământări ale sfârșitului de război ce trăim”. Desigur, la stingerea rapidă a ecoului contribuise și teroarea dezlănțuită de organele de represiune naziste.

Ministrul român la Berlin considera că atentatul fusese posibil pentru că „revoluția național-socialistă n-a reușit să formeze din națiunea germană un bloc unitar... Ea a lucrat foarte mult asupra maselor lucrătoare și „micii burgezii (inclusiv țărănimea), dar s-a complăcut în compromisuri fatale în ceea ce privește clasele de sus: nobilimea, burghezia înaltă, cadrele vechii armate și o parte a lumii intelectuale”. La rândul lor – aprecia autorul raportului – aceste categorii „au fost de acord numai cu prima parte a sensului acestei revoluții [obținerea unui prestigiu mondial – F.B.P.] și dușmane cu cea de a doua. Scopurile naționaliste ale revoluției au fost

propriile lor scopuri, dar niciodată aceste clase n-au putut accepta cu inima ușoară procesul de treptată și adâncă socializare a națiunii germane... Când succesele au încetat, vina nu putea să fie decât a nazismului. Răfuiala proiectată după victorie a trebuit să fie anticipată”.

Apropierea pericolului sovietic, cu amenințarea de a duce până la ultimele consecințe procesul de socializare început de național-socialism, determinase reacția elitei politice și militare germane. Speranța lor o constituiau anglo-americanii. „O asemenea virare spre anglo-americani – scria generalul Ion Gheorghe – este dorită, de altfel, și de conducerea național-socialistă însăși, dar nu pentru același motiv, ci pentru acela de a putea astfel înfrânge totuși Rusia... O virare acum spre anglo-americani nu este însă posibilă. Nu este posibilă pentru că în fruntea Germaniei se află actuala conducere național-socialistă și pentru că, mai ales, Germania este încă destul de tare”.

Diplomatului român nu îi scăpa faptul că „cu toată voința de luptă ce o arată încă fronturile germane și cu tot fanatismul creat de revoluția național-socialistă, națiunea germană, considerată în ansamblul ei, dorește arzător sfârșitul războiului”.

Cine ar fi trebuit să ia locul lui Hitler? „Probabil că generalul Olbricht [considerat lider al complotiștilor], un om cu mijloace atât de modeste, nu era decât un paravan în dosul căruia sforle erau trase de alte mâini... Nu putem

decât să surădem la gândul că acest biet și oarecum simplu general, pe care l-am cunoscut în diferite împrejurări de serviciu, și-ar fi pus, într-adevăr, în minte să conducă el barca atât de greu încercată și stând gata să se încece a Germaniei”.

Care erau consecințele atentatului, așa cum le interpreta generalul Ion Gheorghe la numai 10 zile după producerea lui? „Complotul a venit la un moment greu pentru Germania. Atunci când posibilitățile victoriei se arătau din ce în ce mai reduse. Atentatul săvârșit a făcut însă ca orice posibilitate de căutare a unei punți de înțelegere a conducerii actuale cu Vestul să devină și mai irealizabilă”. Ministrul român la Berlin nu exclude, în acest context, o eventuală înțelegere a Germaniei cu „dictatorul Rusiei”, care „este, după cele ce spun toți care l-au cunoscut, un om lipsit de vanități și de exagerări”.

Astăzi, la peste 50 ani de la acele evenimente, multe dintre aprecierile trimisului român la Berlin ne apar ca simple speculații fără acoperire. Să nu uităm însă că raportul său confidențial era alcătuit îndată după producerea atentatului. El a constituit un document de primă mână pentru informarea conducerii de la București. Și principalul mesaj pe care îl transmitea era: Germania a pierdut războiul. ■

Tendința firească a oamenilor este să uite, mai ales părțile urâte ale vieții. Obligația istoricului este însă să nu lase să se aștearnă uitarea. Iată de ce publicăm acest document, elocvent pentru atmosfera de spaimă ce domnea în presa comunistă și pentru „profesionalismul“ celor ce îi dictau destinul.

1953. LA CONSILIUL DE MINIȘTRI:

„ÎN PRESĂ

PUȚINĂ

TEAMĂ

N-AR

STRICA“

IOAN LĂCUSTĂ

*Sub soarele marii prietenii
mereu înainte
PE CALEA STALINISTĂ!*

În numărul trecut, am urmărit o ședință a Biroului culturii din cadrul Consiliului de Miniștri din 1952, în care s-au dezbătut probleme legate de activitatea sportivă și, îndeosebi, de fotbal.

Să participăm acum – prin intermediul documentelor – la o altă ședință a acestui Birou, aceea din 6 mai 1953, ale cărei dezbateri au fost consemnate într-o stenogramă păstrată în colecțiile Arhivelor Naționale ale României din București.

La ordinea de zi – munca în presa scrisă și vorbită.

Ședința este condusă de Iosif Chișinevski, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Participă: Sorin Toma, redactor șef al ziarului Scântea; Mihail Roșianu, președintele Comitetului pentru Radio; Melita Apostol, vicepreședinte al Comitetului pentru Radio; H. Dona, redactor șef al ziarului România liberă; Nestor Ignat, redactor al ziarului Scântea; Silviu Brucan, redactor șef adjunct al ziarului Scântea; Vasile Dumitrescu, director general al Agerpres; Iosif Ardeleanu, director al Direcției Generale a Presei (instituția

cenzurii – n.n.); Virgil Florea, șeful Sectorului presă și propagandă de la C.C. al P.M.R.; Mihail Roller, șeful Secției știință și învățământ de la C.C.; Constanța Crăciun, șeful Secției de artă și literatură de la C.C.; Ladislau Ady, șeful Secției externe de la C.C.; Tănase, șeful Secției politice de la C.C.

În cadrul ședinței, Iosif Chișinevski prezintă „unele probleme legate de activitatea presei și a radioului, ținând cont de sarcinile noastre ca partid și ca stat care are la bază ideologia frăției între popoare, internaționalismul proletar, problema luptei pentru pace“.

Discursul său, așa cum l-a consemnat stenograful și pe care îl vom rezuma în continuare, păstrând particularitățile stilistice și ortografice ale originalului, este un ilustrativ document de epocă. Probează nu numai frazeologia șablonardă a liderilor politici comuniști, ci și modul simplist în care era concepută munca în presă, direcționată strict de partidul comunist. Să reținem și faptul că această ședință avea loc la două luni după moartea lui I.V. Stalin.

• Modelul de urmat – cuvântările liderilor sovietici • „Să nu bagatelizăm acest scop nobil” • Studiul coloniilor • Formă ascuțită, dar calmă • Sfaturi în limba mamei • Compozitorilor le lipsește tipicul • Cenzura să fie fermă • Să nu fim miloși • Un desen a falsificat chipul cel mai drag

Amintind că „una din funcțiile Presei și a Radioului, astăzi, este să prezinte bine, profund și documentat participarea României în politica mondială, adică să prezinte România – țara noastră – ca unul dintre factorii activi ai difuzării concrete în lupta pentru pace în lumea întreagă”, vorbitorul precizează pe ce trebuie să se „acseze”, acțiunile presei noastre și a Radioului: „neapărat pe cuvântările tov. Malencov, Beria, Molotov la funerariile tov. Stalin, la ședințele comune ale Comitetului Central, ale Prezidiului și Guvernului sovietic și a Sesiunii Sovietului Suprem; trebuie să fie acsate pe baza acestor argumente puternice date de tov. Malencov, pe articolele din *Pravda*”.

Să nu se uite nici documentele interne, „să ne încadrăm în declarațiile Guvernului nostru”. Se întâmplă că „documentele importante sunt după câteva zile, o săptămână, îngropate; ne referim la ele prima și a doua zi și apoi sunt uitate și începem să căutăm formule care nu sunt legate de interesele statului român”.

Nu trebuie pierdut din vedere că „problema luptei pentru pace este o sarcină centrală, să nu bagatelizăm acest scop nobil prin formule stereotipe, mereu repetate”. Se cer „mereu date lucruri noi, trebuie revenit sub o formă sau alta prin demascarea energetică, dar calmă, a provocatorilor de război, prin demascarea permanentă a condițiilor insuportabile de trai ale oamenilor muncii, ale țăranimii – în țările unde există țăranime compactă –, a condițiilor de trai

ale intelectualilor și demascarea cu fapte concrete. De exemplu, „o colonie luată și arătat în ce hal de înapoiere se află datorită monopolistilor americani și englezi”.

Sunt „gazetari buni” care „n-au grijă în măsura necesară de conținutul materialului transmis, de conținutul materialului scris și vorbit la microfon”. Unii s-au mirat de „faptul că nu trebuie scuzate injurii stereotipe, ci trebuie convingiți practic. Să nu credem că pe omul simplu, pe micul burghez, nu l-a influențat zeci de ani de campanie turbată împotriva socialismului, împotriva lagărului păcii”.

Nu trebuie „să neglijăm forma”, amintește I. Chișinevschi. „Să nu ne fie teamă de cineva o să spună că Vasile Dumitrescu, Dona sau Ignat, au încetat să mai fie agitarii iscusii, dacă nu vor spune într-un singur articol de 2 coloane de 200 de ori «bandiți și hoți». Forma, ia trebuie să fie aceia care redă splendoarea conținutului. Uitați-vă la articolele din *Pravda*, citiți-le încă o dată; ce formă minunată au, îți merge la inimă; sunt scrise ca toată lumea să le înțeleagă”. Ca model este indicată și cuvântarea lui Beria la Congresul XIX al P.C.U.S., „comparația cu Republica, cu cât s-a dezvoltat o mică Republică, cum a săltat față de câteva țări capitaliste”.

Forma „trebuie să fie ascuțită, dar calmă, fără insulte ieftine, fără injurii care pentru omul simplu din Apus lasă impresia că sunt niște mahalagisme”. Mai ales că „cenzura ne-a scos cuvântul «bandit»”.

Trebuie avut grijă ca ziariștii, „oamenii să nu cadă în liberalism sau pacifism; aceasta nu este mai puțin periculos decât formele acestea ieftine și uzate”. Și „în așezarea titlurilor articolelor trebuie mai multă grijă; chiar dacă veți călca unele principii, așa spune învechite în presă, care în unele ziare – mai puțin în *Scântea* – se mai păstrează, sunt șablon”.

Vorbitorul oferă și câteva sugestii de combatere eficientă a capitalismului. „Dacă descriem închiderea unei fabrici din Franța sau Italia, alături – întâmplător – să fie un articol despre construcțiile mari, uzine, fabrici, hidrocentrale din Ungaria, Cehoslovacia, România, cu fotografii în măsură care se pot da. Pot fi date mașini noi, alături de închiderea unei uzini de mașini din Franța, poate să fie și camionul care l-a scos Uzina 23 August”.

Este necesar ca „2-3 oameni să studieze, într-un timp anumit, situația generală din Iran, India, Irak, care să se specializeze în această materie. Să aibă material bibliografic, cărți din țările capitaliste. Dacă are tot materialul, studiază și când face un articol, un titlu acesta este bun”. Poporul trebuie educat „în faptul că cântecul imperialismului este cântat”. N-ar strica, de asemenea, ca ziariștii să cunoască „dreptul internațional din punct de vedere marxist-leninist”.

„Se studiază, tovarășe”, îl asigură Sorin Toma. I. Chișinevschi este sceptic. „La noi nu se studiază destul această problemă”. Ca dovadă, „care

dintre gazetarii noștri, din cei de frunte, ar putea să facă un articol din punct de vedere al dreptului internațional cu privire la situația copilor greci?"

În fine, trebuie avut grijă „ca nu cumva să se creieze iluzia că pacea a învins definitiv”. Dimpotrivă, „trebuie continuată lupta și munca pentru pace, bazată pe documentele acestora minunate care au apărut recent”. Și îndemnul mobilizator este: „Studiați mereu și mereu documentele sovietice”.

Partea a doua a discursului, I. Chișinevschi și-o consacra problemelor interne, care „sunt nenumărate” și care „trebuie studiate, cunoscute aceste probleme și în special problemele centrale”. Una dintre acestea este „Congresul colectivizatorilor”. Este deci normal să apară articole în care problema țărănească „să fie descrisă popular; pe înțelesul tuturor ce s-a făcut, cum au trăit țărani în trecut; fapte, dar fapte vii. Omul este om, el uită și prin poziția lor față de o problemă de stat, ajută de fapt vechilor clase doborâte. Ce vrea nemulțumit X, că nu are suficient porumb? Nu este rău a se reaminti prin ce a trecut până în 1944, până la reforma agrară”.

Precizând că „în această privință istoricii burgheziei au făcut lucrări foarte interesante”, constată că „nu avem o descriere din punct de vedere marxist despre răscoala țăranilor cu atâtea fapte vii ca ei. Să nu se

supere tov. Roller cu istoricii lui, dar acesta este adevărul”. I. Chișinevschi face aluzie la cele trei volume de documente, *Răscoala țăranilor din 1907*, publicate de Mihai Roller în 1948-1949. „Lucrarea — se menționează în *Enciclopedia istoriografiei românești* (1978) — nu întrunește exigențele științifice necesare pentru a mai fi consultată profitabil azi”.

Este necesar, de asemenea, să se vorbească limpede. „Noi avem

Ca să poți citi, trebuie să înveți literele; curs de alfabetizare; fotografie reprodusă (ca și cele din p.37) din revista Flacăra, din 1953

scriitori de ai noștri și povestitori de nuvele foarte frumoase și ar trebui când se scrie un articol să se ia de act”. În scris, „trebuie arătat ce a fost, ce s-a obținut umăr la umăr, împreună cu conducerea clasei muncitoare pentru că clasa muncitoare a înfăptuit reforma. Deosebirile din trecut și prezent să apară ca un ecran, să vadă cel mai înepoiat țăran ce succese mari s-au realizat”.

În mod concret, „să dăm sfaturi pe înțelesul omului în

limba mamei, cum vorbea mama cu noi să se explice”.

În ceea ce privește corespondenții de presă, „trebuie să ducem o muncă de educare continuă”, deoarece „corespondentul este un ostaș al țării, este expresia opiniei publice”. Și opinia publică nu trebuie dezinformată, cum a făcut un corespondent al ziarului *Munca*: a „criticat pe nedrept ministrul căilor ferate; aceasta nu este admisibil. Trebuie să criticiți miniștrii, adjuncții pentru fapte concrete, dar să criticiți omul că a părăsit adunarea când el nici n-a fost acolo” nu este admisibil, „aceasta poartă în

sine compromiterea unui conducător de stat”.

Se apropie și Congresul compozitorilor. Atenție! „Cântecul este mobilizator, el are de jucat un rol în întreaga ridicare a țării; cântecul este purtătorul de glorie a unei țări. După conținutul său poate să tragă înapoi o țară, să cultive misticismul”. La unii compozitori „conținutul este tratat

bine, la alții lipsește complet tipicul. Problema tipicului trebuie combătută serios, documentată”, dar, bineînțeles „tot fără injurii”.

În lupta împotriva abuzurilor trebuie luat seama că abuzul nu este „caracteristic clasei muncitoare, caracteristic statului nostru. Nu, în nici un caz nu are nimic comun cu aceasta”. Dacă totuși „un element din Miliție sau din Justiție sau din oricare minister, organe de stat face

un abuz, el este de fapt o ră-mășiță a expresiei regimului burghezo-moșieresc sub orice formă ar fi, pentru că abuzul este caracteristic burgheziei, claselor exploatare”.

Mare atenție și la protocol. Chișinevski – nu putem în relațiile internaționale să dăm publicității numai pe acei pentru care avem noi dragoste și să avem complectă lipsă de simpatie față de anumiți diplomați din țările care au atitudine dușmănoasă. Dacă participă la teatru diplomații din lagărul nostru și din lagărul advers, nu poți să scrii numai pe unii și pe alții nu; ori îi scrii pe toți, ori nu scrii pe nici unul, pentru că astfel nu facem nici un serviciu”. Precizează însă că, din această recomandare, „nu cumva să credeți că este vorba de o schimbare de linie”.

Cenzura „nu întodeauna și nu față de toate ziarele” este „destul de exigibilă” (?). Mai multă vigilență din partea cenzurii, deoarece a apărut „un desen care a falsificat chipul cel mai drag”. Cenzura „trebuie să intervieve ferm, să nu fim miloși. Apar și greșeli de tipar; într-un discurs a fost adăugat un «nu» care a schimbat tot înțelesul”. Și o recomandare: „Nu este deloc rău” ca la „apelul conștiinței și devotamentului să fie și puțină teamă; nu multă, dar puțină n-ar strica”.

Să ne oprim aici cu con-semnările de la această analiză a presei făcută din urmă cu 44 de ani, în care cititorul – îndeosebi cel tânăr – poate întâlni imaginea unei epoci sperăm apuse pentru totdeauna. Frazeologia discursului – dincolo de agramatismul lui – cu pretenții de îndrumare a unei activități atât de complexe cum este aceea din

presă este simptomatică pentru poziția de forță de pe care liderii comuniști abordau problemele zilei, direcționați fiind, la rândul lor, de orientările Moscovei. Și ne putem imagina cât de greu se descurcau ziariștii în fața unor astfel de indicații. Acei dintre ei, bineînțeles, care încercau să respecte deontologia profesiei și să-și informeze, în mod corect, cititorii.

Dincolo de anecdotica sedinței de la Consiliul de Miniștri se profilează însă spectrul unei situații istorice pe care cu greu cineva din mass-media de astăzi și-o poate imagina. Pentru ziariștii din presă și radio din acea vreme care reușeau totuși să facă emisiuni și articole, reportaje și corespondențe externe bazate pe informații concrete și nu pe calapodul ideologiei totalitare, totul devenea o muncă de Sisif. Și mai ales totul se desfășura cu sabia lui Damocles deasupra capului. Credem că acest document inedit explică mai bine decât orice la ce regim au fost supuse presa și radioul în acei ani. Și, totodată, dă măsura importanței pe care o are pentru viața noastră libertatea de exprimare ce o regăsim de la 22 decembrie 1989 în țara aceasta.

Credem că putem socoti deplin semnificativ pentru mentalitatea și metodologia acelei epoci istorice, această problemă de protocol ridicată de Vasile Dumitrescu: „Tov. sovietic mi-a spus că el nu primește invitații și nici corespondenții presei nu primesc la nici o manifestare sportivă”.

Revoltat, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Iosif Chișinevski exclamă: „Să nu invitați corespondenții presei și mai ales pe tovarășii sovietici, aceasta este un banditism!” ■

ARC 1997

Noul număr, 1-2 (21-22) din acest an, 1997, al revistei editată de Fundația Culturală Română oferă cititorului un nou regal de „litere, arte & meșteșuguri”. Pagini dense despre specificul național; proză și poezie românească de M.H. Simionescu, Marta Petreu, G. Cușnarencu, Mircea Nedelciu ș.a.; evocări de Camil Petrescu; substanțiale analize critice și o secțiune cu comentarii la cărți de C.G. Jung, Tzvetan Todorov, Andrei Platonov, Mircea Eliade, Vladimir Nabokov.

Sub genericul *Pseudo-kynegeticos*, sunt grupate esuri de Al. Dușu și Petru Creția, evocări și memorii de M. Gramatopol, Th. Grigoriu, Dina Balș sau Gh. Brătescu, cronici teatrale, cinematografice, note de călătorie.

Prezentarea grafică de aleasă ținută a revistei – cu care cititorii deja s-au obișnuit – este subtil evocatoare, în acest număr, a timpului când și în România lumea se înghesuia la fotograf. Grupajul de vechi imagini justifică pe deplin invitația cu care redactorul șef al ARC-ului, romancierul George Bălăiță, deschide revista: „Să te minunezi, iubite cetitorule, de cum poate sta omul la fotograf, rătăcit în tușul de sepiă”.

...Minunare și încântare că, în condițiile extrem de dificile cu care se confruntă presa în acești ani ai tranziției, ARC se menține, cu considerabile eforturi, la cotele înalte ale actului cultural, ceea ce este meritul editorului, Fundația Culturală Română.

NOTE FULGERĂTOARE

AURELIAN SACERDOȚEANU

„Profesor învățat și distins, cu un dar pedagogic deosebit, perfect stăpân pe domeniile de care s-a ocupat, a ridicat câteva generații de elevi, specialiști în disciplinele auxiliare“. Astfel aprecia Enciclopedia istoriografiei românești (București, 1978) personalitatea lui Aurelian Sacerdoțeanu (1904-1976), unul dintre istoricii și arhiviștii români importanți de la mijlocul acestui veac.

A urmat studii universitare la Facultatea de filosofie și litere (1923-1927), și la Școala superioară de arhivistică (1925-1927), ambele din București, și de specializare la Paris (1927-1929). În 1930, și-a luat doctoratul în istorie la București, cu calificativul „magna cum laude“. A fost profesor la Școala superioară de arhivistică (1929-1948), la Institutul de arhivistică (1948-1950) și la Facultatea de istorie din București

(1950-1970). Între 1938 și 1953 a fost director general al Arhivelor Statului, conducând, de asemenea, revista Hrisovul (1941-1947).

Apreciat medievist, unul dintre inițiatorii colecției Documente privind istoria României, s-a consacrat editării de izvoare și studiilor privind disciplinele auxiliare ale istoriei (cronologie, diplomatică, arhivistică). S-a îngrijit de editarea critică a operelor lui Dimitrie Onciul, publicând un prim volum în 1946 și altele două în 1968.

A fost colaborator al revistei noastre încă din primii ei ani de existență.

Dintre scrierile sale amintim: Marea invazie tătară și Sud-Estul european (1933), Considerații asupra istoriei românilor în Evul Mediu. Dovezile continuității și drepturile românilor asupra teritoriilor actuale (1936), Unirea românilor. 1599-1859-1918 (1938), Îndrumări în cercetările istorice (1945), Arhivistica (1970).

La Arhivele Naționale ale României din București, se păstrează un bogat fond documentar Aurelian Sacerdoțeanu: manuscrise, corespondență, fișe, diverse însemnări, studii și comunicări, cursuri universitare, ale sale sau ale altor istorici.

Între acestea, se află și un manuscris inedit – din câte cunoaștem – intitulat Note fulgerătoare. Poate vor servi la scrierea unor amintiri. Sunt însemnări din anii '60 care, așa cum le arată și titlul, ar fi trebuit să fie dezvoltate într-o eventuală scriere memorialistică. Interesul lor principal constă în aceea că ele dezvăluie un mod de a gândi în acei ani diferit de ceea ce se vorbea și scria în public. Și un curaj real în a încredința hârtiei gânduri contrare spiritului oficial, într-o vreme când oamenii nu prea îndrăzneau a avea o asemenea preocupare. Avem cunoștință de puține astfel de mărturii și le publicăm tocmai pentru valoarea lor istorică și umană deosebită.

La început câteva pagini din 1960, când profesorul Sacerdoțeanu analiza „fulgerător“, cu perspectiva istoricului, condiția cenzurii în regimul comunist precum și o serie de neadevăruri istorice profesate în presă și în public, inclusiv de liderul sovietic Hrușciiov.

I. LĂCUSTĂ

● Singurul combustibil – talașul ● Nu există tipar ● Tehnica introducerilor
● Hrușcirov despre România interbelică ● Arhive „salvate” ● „Tragedia și epopeea noastră e mare”

10 ianuarie 1960. Ing. Dumitru Vasilescu, comandantul meu la Școala militară de geniu (1930-1931), îmi cere relații unde ar putea găsi arhiva fostelor Ateliere Leonida (șos. Jianu), ca să ia certificat de timpul servit de el ca ucenic în 1916-1918. Îi arăt posibilitățile, dată fiind starea arhivelor: la Arhivele întreprinderilor naționalizate, la Asigurări sociale, la Curtea de Conturi sau la Arsenalul Armatei. Atunci Atelierele Leonida lucrau sub ocupație germană.

Îmi spune că avea 10 ani și plecând tatăl său în Moldova, ofițer mobilizat, a rămas cap de familie, trebuind să hrănească pe mamă și soră. S-a angajat ucenic la atelierul de tâmplărie al gara-ului Leonida cu 125 lei pe lună.

Se scula noaptea la 3, se posta la coadă la brutărie și lua pâinea la 6 dimineața, fugea repede la garaj ca să fie prezent la 7 (la 7 și un minut se ridica con-dica). După 10 ore de lucru, pleca acasă cu sacul de talaș, singurul combustibil întrebuințat la încălzit acasă.

Când s-a întors tatăl său din război (iulie 1918) n-a mai continuat munca, cerându-i să se apuce de carte. Așa s-a înscris la liceu.

15 ianuarie. Gazetele vorbesc tot mai des despre cheltuielile de război și ce s-ar putea face cu acești bani pentru un trai mai bun al societății omenești. Între altele, se propun gigantice baraje la strâmtoari, care să dea alt curs curenților calzi și reci, cum și la Gibraltar, ca să scadă Marea

Mediterrană, redând agriculturii vaste teritorii de litoral. În paranteză fie spus: ce se face Italia fără porturile ei. Toată va avea, eventual, soarta Pisei sau Ravennnei.

28 ianuarie. În *Gazeta literară* de azi, cu nerușinare, se publică un articol care vrea să arate *Condițiile artistului în societatea capitalistă*. Nu este în această societate nici „independență”, nici „libertate absolută”, există cenzură, nu se poate monta o piesă fără a fi semnată de un om „influent politicește”, artistul este dependent de editorul său, de monopoluri etc. „Mercantilismul grosolan” împiedică orice dezvoltare.

Așa o fi. Dar botează-le altfel și le găsești pe toate și la noi. Întâi, nu există tipar. Dacă vrei să tipărești ceva, trebuie să te accepte o editură sau o revistă (îngrozitor de puține). Acestea își au ciracii lor, prefațatorii lor, clică lor. Dacă ai fost totuși primit, vin responsabili de sector sau de carte care te pun să tai aici, să tai dincolo (ceea ce mai merge!) sau să adaugi adesea toate gata făcute (ce amabilitate!) sau sugestii (totdeauna geniale!) pentru fiecare biată pagină. Tu nu te mai poți regăsi. Fiindcă *Concepția istorică a lui B.P. Hasdeu* a mea a scăpat neorfecată, am fost pus sub duș pe urmă.

Bun de imprimat ca și Bun de difuzat sunt egale cu cenzura la pătrat. „Organizatorii” respectivelor societăți sau asociații

(literare, artistice, teatrale, științifice, istorice ș.a.) exclud orice nouă pătrundere în templele „lor” intangibile. Această pentru a nu fi stîrbiți în „veniturile” lor.

„Prefațatorii” influenți te pândesc la orice pas ca să-ți boteze opera. Am refuzat asemenea servituți dezonorante pentru știința noastră, atât pentru ediția cronicii lui Radu Popescu alcătuită de C. Grecescu. Trebuia să fie „introdusă” de Eugen Stănescu!

9 iunie. Rădulescu-Cerna îmi spune că I. Ionașcu fiind director al Școalei normale de învățători din București, având ceva bani și simțind că vine stabilizarea, a cumpărat hârtie rotativă care se găsea atunci și a făcut-o caiete (maculatoare). După stabilizare, le-a impus elevilor la noul preț. Și nu au fost puține.

August. Nikita Hrușcirov, la Congresul III al P.M.R., spune că „numai cu un deceniu și jumătate în urmă România era una din țările cele mai înapoiate din Europa, o țară prin excelență agrară, care nu era în stare să producă nici cele mai simple mașini agricole”. Amândouă afirmațiile sunt gratoate.

Mai departe spune că „Vietnamul și Albania, în trecut țări

înapoiate, sau țările cu un nivel mediu de dezvoltare – Bulgaria, Polonia și altele – s-au dezvoltat în condițiile socialismului. Apropierile mi se par nefirești, căci din punct de vedere logic cantitățile socotite egale nu au fost și nu sunt egale.

Totodată mai adaugă despre România: „Deși încă o țară înapoiată, dependentă din punct de vedere economic, o țară în care stăpâneau moșierii și monopolurile străine, ea merge astăzi înainte impetuos“.

Concluzia care se desprinde din aceste trei afirmații este că România era cea mai înapoiată țară din Europa. Contest aceasta, nu în calitate de român, ci ca om de știință, care observă și analizează documentele. Nici Bulgaria, nici Albania, atât din punct de vedere economic, cât și industrial, nu au putut fi mai avansate decât noi și nu au avut un standard de viață mai ridicat.

Sunt însă de acord că acum, deși nu au dezvoltarea industrială pe care o avem noi și nici bogățiile naturale ale noastre, totuși standardul de viață din aceste țări este mai ridicat decât la noi. De ce? Explicații pot fi multe. Cred însă că primează raporturile externe, echivalente

colonialismului și împlinirea lor cu servilism.

[Septembrie]. Arhive românești „salvate“. Ziarul *Scântea* din 29 septembrie 1960 transmite [este reprodus un comunicat Agerpres privind „transmiterea către guvernul R.P. Române a unor documente de arhivă românești care au fost păstrate în arhivele de stat ale Uniunii Sovietice. Aceste documente – se arată în comunicat – au fost salvate de la distrugere de armata sovietică în timpul celui de-al doilea război mondial“].

„Salvarea“ este inexactă. Rușii au trimis specialiști care să caute și să ridice arhivele Ministerului de interne și ale celui de externe, ori de unde le-ar găsi. Căpitanul Mușatov – am aflat mai târziu că era arhivist – m-a chinuit

N.S. Hrușciov la tribuna Congresului III al P.M.R.

săptămâni întregi să-i dau informațiile necesare. Credea că și la noi arhivele sunt organizate ca în U.R.S.S. și că Direcția Generală a Arhivelor Statului are evidența tuturor și le poartă de grijă. I-am tradus legea și regulamentele noastre, dar mi-a fost foarte greu să-l lămuresc. Nu cunoștea alte sisteme de administrare a arhivelor decât cel sovietic.

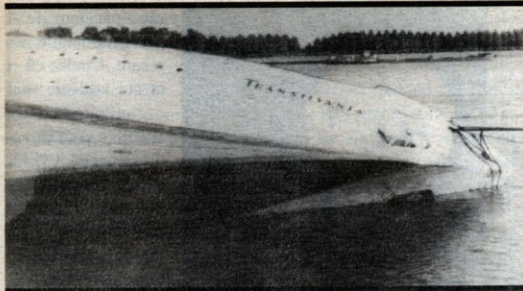
Arhivele care fac obiectul comunicatului de mai sus, în parte, au fost ridicate din dispersare din cauza războiului, indicația obținân-

du-se de la ministerele de resort, în parte vor fi fost cedate benevol de miniștrii respectivi – Ana Pauker și Teoharie Georgescu – după instaurarea guvernului de la 6 martie 1945. Nu știu în ce condiții și cu ce evidențe.

Faptul că acum se declară „salvate“ înseamnă că nu au fost semnate documente oficiale. Suntem în drept să ne întrebăm dacă s-au înapoiat toate câte au fost luate. Să sperăm că cele reținute nu vor fi fost distruse și istoria le va putea folosi cândva.

Când? Tragedia și epopeea noastră e mare și s-ar fi scris frumos cu ajutorul tuturor documentelor.

Rămân totuși amintirile. Dar câte se vor putea păstra și din ele? Să ne gândim mereu la ele. ■

MOTONAVA „TRANSILVANIA“: SFÂRȘIT FĂRĂ GLORIE

În urmă cu aproape șase decenii, în vara lui 1938, flota comercială română a fost dotată cu două motonave de pasageri moderne, „Transilvania” și, respectiv, „Basarabia”, construite de firma „Burmeister & Wein” din Copenhaga.

„Transilvania” a fost lansată la apă la 11 februarie 1938, sosind la Constanța la 26 iunie același an. „Basarabia”, la rândul ei, a venit în țară trei luni mai târziu, la 26 septembrie.

Cele două motonave erau folosite pentru croaziere în Marea Neagră și Mediterana, oferind pasagerilor condiții de călătorie la standarde internaționale.

La izbucnirea celui de-al doilea război mondial, navele au fost păstrate în Bosfor, fiind aduse în țară în octombrie 1944

(*Magazin istoric*, nr. 8/1985). „Basarabia”, împreună cu vapoarele „Ardeal”, „Dacia” și „Alba Iulia” au fost luate de U.R.S.S. în cadrul despăgubirilor de război, prevăzute de Convenția de armistițiu. În octombrie 1945, „Ardealul” a revenit în țară, fiind retrocedat de sovietici, împreună cu alte nave militare și de comerț. Ceremonia preluării a avut loc la Galați, în prezența primului ministru dr. Petru Groza (*Magazin istoric*, nr. 10/1995).

Tot în octombrie 1945, și-a reluat cursele și motonava „Transilvania”, cu un transport de emigranți evrei la Haifa. Timp de trei decenii ea a brăzdat mările cu turiști din țară sau din străinătate.

Datorită serviciilor sale ireproșabile, condițiilor de confort,

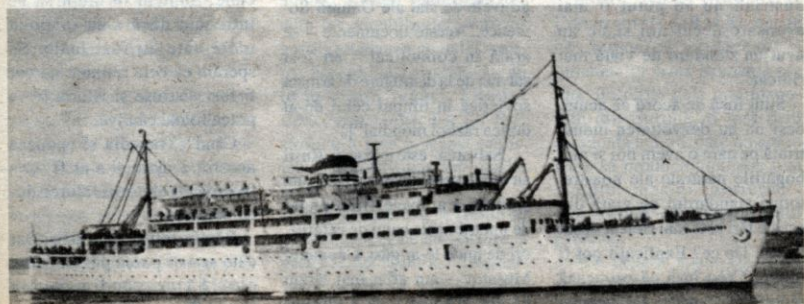
înaltei calificări a echipajului, cele 412 locuri ale motonavei erau în permanență ocupate. Firmele turistice internaționale apelau în mod curent la nava românească, pentru organizarea de croaziere.

Vreme de aproape 20 de ani, din 1957 până în 1975, am fost și eu marinar al acestei nave supranumită „Lebăda Mediteranei”, albă ca o sculptură în marmură de Carrara și care îmi devenise ca o a doua casă.

Destinul motonavei s-a frânt însă în 1975, când a fost acostată în Dana nr. 26 a portului Constanța, pentru reparații capitale. (O astfel de reparație avusese loc în 1955-1957 la șantierul naval din Pola, Iugoslavia.)

Lipsa de fonduri și o serie de inerții tergiversau însă începerea

„Lebăda Mediteranei” așa cum a fost; sus: ultima ei imagine

reparațiilor. Conducerea Navrom a încercat să obțină dezlegare de la conducerea statului de a se lua o decizie privind soarta motonavei. Existau mai multe oferte de folosire a ei. Una era din partea Institutului de marină „Mircea cel Bătrân”, din Constanța, care o solicita pentru cazarea și pregătirea viitorilor ofițeri de marină militară și comercială și a maistrilor militari de marină. O altă ofertă a venit din partea Oficiului Național de Turism „Carpați”, pentru a o transforma în hotel plutitor în portul Tomis. În fine, conducerea șantierului naval „Burneister & Wein”, unde fusese construită, o solicita pentru a fi expusă la Muzeul naval din Copenhaga, urmând ca în schimbul ei să livreze statului român o altă navă sau să achite valoarea ei în valută.

Timp de patru ani de zile au durat aceste încercări de recuperare a motonavei, fără a se lua vreo hotărâre. În cele din urmă, în primăvara lui 1979, s-a decis ca nava să fie dusă remorcată până în portul Galați spre a fi executate, la șantierul naval de aici, reparațiile necesare.

La 15 martie 1979 „Transilvania”, trasă de două remorchere,

a părăsit Constanța. Era ultimul ei drum.

Două zile mai târziu, la 17 martie, a ajuns la Galați, unde a fost acostată în dreptul restaurantului „Valurile Dunării”. A stat aici vreo două luni de zile, fiind punct de atracție pentru locuitorii orașului. Apoi, a fost mutată în aval, la Dana de nisip nr. 18 (kilometrul 150), în dreptul Liceului de marină. La ICEPRONAV se lucra la un studiu privind destinația viitoare a motonavei. Se avea în vedere repararea sa conform cerințelor turismului contemporan, sau transformarea ei în hotel plutitor pentru Delta Dunării.

Două luni și jumătate cât „Transilvania” s-a aflat în această dană, nivelul apei Dunării cobora adeseori. Comandantul navei, Octavian Pleșoianu, a sesizat în repetate rânduri autorităților portuare faptul că motonava se afla în mare pericol, solicitând mutarea ei într-o altă dană, cu nivel de apă corespunzător pescajului ei. Sesizările sale nu au fost luate în seamă. Fiind plină vară, Dunărea scădea vertiginos. Dezastrul era inevitabil.

Și, într-adevăr, la 9 septembrie 1979, orele 8.15, „Transilvania” s-a rupt din pârâmele care o legau

de țarm și s-a culcat ușor pe partea stângă, sub privirile neputincioase ale celor de pe chei.

Vestea răsturnării motonavei a făcut ocolul orașului. Au venit mulți gălățeni să vadă epava care, odinioară, fusese prima navă a flotei comerciale românești. Întâmplarea a făcut ca dl. inginer dr. Bogdan Ganea, de la ICEPRONAV, care locuia în apropiere, să fie martor la acest straniu naufragiu și să fotografieze „Transilvania” în ultimele sale clipe. Sunt cele din urmă imagini ale „Lebedei Mediteranei”.

O comisie a hotărât tăierea navei, deoarece nu mai putea fi adusă pe linia de plutire. Și acum, resturile ei, atunci când Dunărea scade, pot fi văzute la Dana 18.

Așa a dispărut, din nepăsare și tergiversări, „Transilvania”. De atunci, flota noastră comercială de la mare nu mai are nici o navă de pasageri.

Sora „Transilvaniei”, fosta motonavă „Basarabia”, poartă acum numele de „Ucraina” și navighează sub pavilionul Republicii Ucraina, ducând turiști prin toate porturile Mării Negre și ale bazinului mediteraneeu. ■

Șerban GHEORGHIU

ZĂMBETE DIN CRONICI OTOMANE

• Într-o zi, o femeie a venit în audiență la sultanul Süleyman Legiuitorul (1520-1566). Ea i s-a plâns sultanului că i-a fost jefuită casa și a cerut prinderea și pedepsirea hoților. Sultanul a privit-o cu atenție și i-a spus:

– Măi, femeie, ce fel de somn ai avut încât nu te-ai trezit atunci când hoții îți prădau casa?

Femeia nu și-a pierdut cum-pătul și a răspuns cu mult calm și curaj:

– Știam că măria ta ești treaz. De aceea am dormit atât de adânc!

• În anul 1543, marele amiral otoman Barbaros Hayreddin Pașa a asediat Nisa în colaborare cu flota franceză. Dar tocmai în momentul culminant al asediului, francezii i-au comunicat amiralului otoman că au rămas fără praf de pușcă. Amiralul s-a

înfuriat și i-a spus unui nobil francez aflat în preajma sa:

– Când eram amândoi la Istanbul, mi-ai declarat că ați făcut pregătiri de război foarte intense și amănunțite. V-ați bătut cumva joc de mine? Văd că sunteți niște războinici grozavi. V-ați umplut corăbiile cu butoaie cu vin și ați uitat doar un lucru neînsemnat: praful de pușcă!

**Adaptare de
Adrian TERTECEL**

O femeie neobișnuită: Dora d'Istria

„Îndepărtată de soartă, din copilărie, de malurile dragi ale Dâmboviței, n-am încetat niciodată să aparțin țării natale al cărei destin este obiectul meditațiilor mele neîncetate“

Dora d'Istria

Istoria noastră este plină de mărturii privind viața și faptele unor femei de excepție. Lipsite de drepturi civile până la primul război mondial, trebuind să suporte tutela soților ori a unor rude de parte bărbătească în administrarea averii, multe din ele s-au impus prin spirit, cultură, mânuirea condeiului ori talent oratoric nu numai în societatea românească ci și în cea europeană. Un exemplu grăitor îl constituie acel fenomen care a fost Elena Ghica, mai cunoscută sub pseudonimul literar de Dora d'Istria.

GEORGETA FILITTI

Nepoată a lui Grigore al IV-lea Ghica (1822-1828), cel dintâi domn pământean al Țării Românești după un secol de domnii fanariote, și a lui Alexandru Ghica, principele regulamentar care a condus principatul între anii 1834 și 1842, Elena Ghica era fata fratelui celor doi, marele ban Dimitrie Ghica, și a Caterinei Faca. Să mai amintim că bunicul patern, marele ban Dimitrie Ghica, era frate cu Grigore al III-lea Ghica al Moldovei, cel ucis mișelește de turci în 1777, pentru că s-a opus răpirii Bucovinei.

Trapa din hol

Ursitoarele fuseseră darnice cu mica făptură; s-a născut la 3 februarie 1828 în casa îndestulată a unor intelectuali rafinați. Tatăl ei, arheolog și numismat pasionat, a întemeiat prima colecție muzeală din țară. Mama, celebră deopotrivă pentru frumusețea ei – la care, se spune, n-a rămas insensibil nici generalul Pavel Kiselev – avea preocupări literare materializate, între altele, în traducerea cărții *Pour l'éducation des enfants* (Pentru educarea copiilor) a franțuzoaice Jeanne Louise Campan.

Soții Ghica și-au crescut cei șase copii după moda Apusului, cu grijă pentru dezvoltarea atât a sufletului cât și a trupului. Până la zece ani, mai mult în joacă, Elena învățase nouă limbi, cânta, picta, înota cu voinicie și participa la partide de vânătoare. În acel timp dascăl i-a fost G.G. Papadopol, viitor profesor la Universitatea din Atena. Câteva scrisori ale acestuia despre copilul minune se păstrează în arhiva fratelui Elenei, George Ghica. El amintește că la 14 ani aceasta a tradus în versuri germane *Iliada* lui Homer.

În 1842 familia Ghica pleacă într-o lungă călătorie de studii prin Europa: vizitează Viena, Dresda, Veneția, Berlinul. La Sans Souci mica Elena stărnește admirația curții lui Wilhelm al IV-lea când traduce fără greș o inscripție în limba greacă ce fusese adusă de Alexander Humboldt. În 1846 soții Ghica și copiii lor revin pentru scurt timp în țară. Mama și fiica pornesc însă curând într-o nouă călătorie, de data aceasta pe Dunăre, de la Giurgiu la Viena, în tovărășia lui Ion Eliade Rădulescu, pentru care amândouă aveau un adevărat cult. „Copil însă – își amintește Dora d'Istria – stam lângă mama și ascultam, cu inima bătând, pe Eliade Rădulescu rostind poemele sale... ascultând numai vocea lui și privind cu ochii spiritului fantasmale uriașe rechimate de imaginația lui creatoare.

Am păstrat amintirea acestor clipe prețioase și nu degeaba; ele m-au învățat dragostea de libertate și cultul pentru tot ce este mare și sfânt, iubirea de patrie, în armonie cu iubirea de omenire“.

Acestei vieți de mare elevație spirituală îi pune capăt, vremelnic, în 1849. Atunci se căsătorește cu principesa rus Alexandr Kolțov Massalski, descendent al miticului Rurik, întemeietorul statului rus. Își urmează soțul la Petersburg, unde manifestă aceeași independență de spirit și mobilitate în preocupări. Ia premiul întâi la concursul de peisaje organizat de Muzeul Ermitage și nu-și ascunde simpatia pentru Franța și Anglia, în plin război al Crimeii. Era prea mult. Încrămenita curte a țarului Nicolae I nu putea tolera asemenea răzvrătire, încât răsplata a fost pe potrivă mentalității muscălești, învăluită însă în acel protocol de suprafață perfect al cărui secret îl dețin zbirii ruși de totdeauna. Prințesa a fost poștită la palatul poliției din St. Petersburg, fiind întâmpinată la trăsura chiar de titularul locului. Odată ajunsă în hol, a simțit că podeaua îi fuge de sub picioare; o trapă s-a lăsat în jos și principesa s-a trezit în beciul stinselor instituții. O bătaie cu cnutul pe părțile nevăzute de soare au recompensat libertatea de spirit a româncei. Trapa s-a ridicat apoi la loc și musafira a fost condusă cu același ceremonial plin de prevenire la trăsura. A doua zi principesa părăsea Rusia și se întorcea în Europa. Lucrurile se întâmplau în 1856.

S-a stabilit apoi în Elveția, la Aarau, împletind activitatea publicistică, cu numele de Dora d'Istria, sub care va fi cunoscută de aici înainte, cu călătoriile. Prima lucrare de seamă avea să fie *La vie monastique dans l'église orientale* (Viața monastică în Biserica Orientală), apărută la Paris/Geneva în 1855.

Mănată de neastâmpăr, dar dispunând și de o condiție fizică excepțională, ea escaladează vârful

Moench din Alpii elvețieni, în premieră feminin și împlântă acolo steagul tricolor cu numele brodat al Țării Românești. Tot cu acel prilej și-a pierdut însă din cauza gerului și frumusețea de crin a obrazilor. A descris această aventură în cartea *La Suisse allemande et l'ascension de Moench* (Elveția germană și ascensiunea pe Moench), Paris/Geneva, 1856, dedicată „fraților ei români“. Un an mai târziu se mută la Veytaux, în cantonul Vaud. De acolo corespundează cu profesorul francez Edgar Quinet, soțul Hermionei Asachi și mare prieten al românilor. 14 din scrisorile trimise acestuia se păstrează la Biblioteca Națională din Paris. Măgulița de atenția cu care profesorul îi împărțea opiniile în apărarea principiului naționalităților, ea îl asigură plină de deferență: „Fiți conștienți că nu voi publica nimic fără să nu vă arăt textul imediat“. E. Quinet a venit la rândul-i în Elveția, stabilindu-se tot la Veytaux.

Stângace stihuri

Din Elveția îi scrie și fratelui ei George încântătoare scrisori rămase inedite și păstrate în arhiva strănepotului acestuia, Manole Filitti, despre viața cotidiană, nevoi bănești, ori faptul că a fost, împreună cu Jules Michelet, nașa unui băiețel neamț. În fine, de la Veytaux mai corespundează cu Eliade Rădulescu. El i se adresează în „valahă“, ea îi răspunde în franceză, limbă pe care o folosea în mod curent. Rândurile acestuia pline de obidă despre pâinea amară a exilului, ea răspunde încurajator, asigurându-l că „învinși din ajun suți învingători de mâine“, iar la un moment dat Europa se va interesa de focarul de lumină „ce poate străluci“ pe întregul teritoriu locuit de români.

Prin soții Quinet, Dora d'Istria face cunoștință lui Buloz, directorul de la *Revue des deux mondes*, unde publică articolul *Les îles ioniennes* (Insulele ionice). Să amintim că la acea dată insulele se

aflau sub dominație britanică și autoritățile de la Londra s-au arătat contrariate de îndrăzneala principesei române, care cerea pur și simplu restituirea lor către venețieni. În aceeași revistă a publicat studiul *La nationalité roumaine d'après les chants populaires* (Naționalitatea română după cântecele populare; 1859). Colaborarea cu această revistă a durat până în februarie 1873. E o perioadă fertilă, când călătorește și scrie nenumăratele articole, studii, memoriale de călătorie în limbile franceză, italiană, greacă, rusă, germană, engleză. Tematica abordată este extrem de vastă: poezie populară, istorie, politică socială, economie politică, probleme religioase, condiția femeii.

În 1860 pleacă la Paris și trage la acel faimos și azi „Hôtel de Principautés Unies” din fața Parlamentului francez, botezat așa în amintirea românilor care locuiseră aici în preajma Unirii. Nu zăbovesc însă mult în capitala Franței și se îndreaptă spre Grecia. O preceda o faimă puțin obișnuită. *Scrisori către un filosof atenian, Insurecția cretană, Istoricul despre naționalitatea elenă, Naționalitatea elenă în cântecele populare, Clefii din Grecia modernă, Femeile în Occident* (aceasta din urmă tradusă în grecește de I. Dragoumis după manuscrisul în limba italiană) formau o carte de vizită excepțională pentru această femeie rară, cum o socotea scriitoarea suedeză Frederika Bremer. O întâlnește la Atena, în casa profesorului ei din copilărie, Papadopol, amintit mai sus, și o descrie astfel: „O femeie din societatea aleasă, frumoasă încă, între 30 și 40 de ani, cu un trup bine făcut și o figură ale cărei linii îngășe îmi aminteau tipul de frumusețe ce observasem la femeile din aristocrația romană... Studiul și munca par a fi singura ei ocupație și mângâiere”.

În 1863 Dora d'Istria publică la Zürich și Paris volumul *Excursions en Roumélie et en Morée* (Călătorii

în Rumelia și Moreea), dedicat memoriei „lui Grigore al III-lea Ghica, domn al Moldovei, care a preferat să-și sacrifice tronul și viața decât să ofere Bucovina absolutismului austriac și a căruia amintire și martiraj vor rămâne scumpe fiilor veteranilor lui Traian cât timp va dăinui naționalitatea română”.

În 1867 devine cetățean de onoare al Atenei, cinste acordată până atunci doar lordului Byron, cel care își dăduse viața pentru libertatea Greciei, la Missolonghi, în 1824. Un amănunt pitoresc: ambasadorul rus, baronul Ozerov, amintindu-și că odinioară Dora d'Istria fusese principesă rusă, o introduce în saloanele reginei Amalia a Greciei.

Mare călătoare, Dora d'Istria a trecut și Oceanul, ajungând la New York și în America de Sud.

Ultimii 20 de ani de viață i-a petrecut mai mult în însoțita Italie. La Torino a fost întâmpinată de Giuseppe Garibaldi ca „o soră întru eroism, un suflet deschis celor mai înalte năzuințe”. O vreme s-a stabilit la Livorno, de unde corespundează cu unchiul ei Alexandru Ghica, fostul domn regulamentar, retras acum la Napoli. Astfel, la 4 iunie 1861, mulțumindu-i pentru felicitările de ziua onomastică, îi scrie cu emoție: „Ziua aceasta e plină pentru mine de dulci și sfâșietoare amintiri. E firesc că reînvie azi mai puternic gândul dragostei nemăsurate cu care m-au învăluit dragii mei părinți în ultima clipă ce am petrecut lângă ei și să simt în același timp amară părere de rău că azi sunt lipsită de aceste comori fără seamăn de dragoste, de ocrotire neadormită și devotată, cărora le-aș da numele de «pronie pământască»” (scrisoare din arhiva monseniorului Vladimir Ghica).

Correspondența cu profesorul din copilărie, Eliade Rădulescu, continuă și acum; ea se păstrează fragmentar în arhiva George Potra. A scris articolul despre Eliade, pe care îl considera „poetul cel mai

celebru al României” pentru *Brockhaus Lexikon* și l-a făcut cunoscut în Statele Unite în culegerea *Celebriități europene* (1871). La rândul său, acesta i-a scris în album stihuri de o înduioșătoare stângăcie: „Mult e bună/ Mult e blândă/ Mult e dulce porumbița/ Și o cheamă Elenița/ De-i vadea-o, n-o mai uiți!”

Salba de prințese române

În cele din urmă s-a statornicic la Florența, unde a cumpărat vila scriitorului Angelo de Gubernatis de pe via Leonardo da Vinci. Florentinii au dat numele Dorei d'Istria pieței din preajma vilei. În 1943 întregul cartier a căzut pradă bombardamentelor americane, transformându-se într-un morman de moloz.

Supranumită Noua Corină, Dora d'Istria ajunge obiect de prețuire, de venerație chiar. Împăratul Braziliei, dom Pedro al II-lea, vine la Florența ca s-o omagieze. Scriitorul Paolo Mantegazza scrie că „prin opera ei a ridicat atât de sus numele pe care i-l-a dat tatăl ei și a constituit patria care i-a dat leagăn”.

A fost membră a unor Academii, societăți savante, institute, asociații din Grecia, Italia, Turcia, Franța, Austria, Argentina.

Opera Dorei d'Istria este extrem de variată. În mod special s-a ocupat de istoria, etnografia, etnologia și folclorul popoarelor din Balcani. Despre propriul ei neam scrie *Albanezii în România. Istoria principilor Ghica în secolele XVII-XVIII-XIX*, Florența, 1872. A fost una din primele feministe din Europa. În 1860 a publicat la Zürich *Les femmes en Orient* (Femeile în Orient) și apoi *Des femmes par un femme* (O femeie despre femei), în care discută condiția materială și spirituală a femeilor din Elveția romandă și Germania. Ultima lucrare, apărută în 1877, *La poésie*

des Ottomans (Poezia otomanilor), mărturisește odată în plus excepționalul evantai al preocupărilor sale.

Nici configurația politică a Europei Orientale nu-i rămâne străină. În scrisorile schimbate cu Garibaldi propune un plan de federalizare a Balcanilor care ar fi trebuit să-i cuprindă pe italieni, greci, albanezi și români – descendenții pelasgilor de odinioară. Iată ce îi scrie acestuia la 30 septembrie 1866: „Influența îndreptățită pe care o exercitați asupra opiniei publice poate contribui din plin a face populară cauza albanezilor, ca și a tuturor creștinilor acestei peninsule orientale... Ar fi bine să ne gândim că nu e departe ziua când, de la culmile Carpaților la țărmurile Mării Egee, steagul principelui român Mihai Viteazul ca și cele ale lui Caragheorghe, Scanderbeg și Canaris vor fâlfâi liber peste frumoasele ținuturi unde acești vajnici patrioți și-au vărsat sângele și că, în sfârșit, va fi îngăduit românilor, sârbilor, bulgarilor, albanezilor și grecilor să coopereze cu alte neamuri la bunăstare și progresul speței umane“. Ar fi fost o formă de

colaborare ce presupunea în același timp independența fiecărui popor. Acest crez, cum observa diplomatul Raoul Bossy, a stăpânit-o toată viața.

Contemporanii ei George Barițiu, Radu Ionescu, G. Ionescu-Gion, Cesar Bolliac i-au consacrat pagini pline de elogi. Acesta din urmă n-a ezitat s-o caracterizeze drept „cel mai mare autor român“. Dintre străinii care s-au ocupat de viața și activitatea ei literară amintim pe Angelo de Gubernatis, Enrico Panzacchi, C.F. Gabba, Alex. Rizo Rangabé, A.Z. Pieromaldi, A. Pommier, Schmidt Weissenfels, A. Wolf, Jacques Thalberg de Scheikévitch.

Parte din lucrările ei, scrise în italiană, germană, franceză, greacă și română, au apărut în 1876-1877, sub titlul *Operele principesei Dora d'Istria*, fiind traduse de Grigore Peretz, cu o introducere a biografului ei Bartolomeo Cechetti.

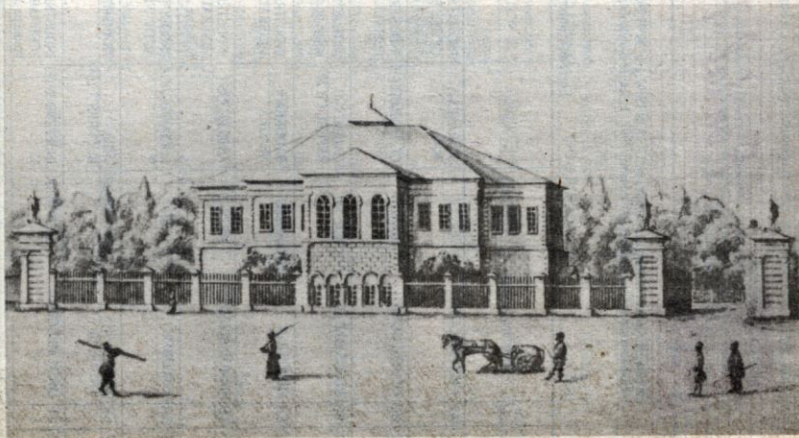
Cunoscută și prețuită în străinătate, această scriitoare plină de vivacitate, fantezie și talent nu și-a găsit locul în sintezele de istorie literară românească ori în dicționarele de profil. Nicolae Iorga observa în acest sens reprobator:

„Dora d'Istria nu trebuie uitată, cum a făcut-o atâta vreme incapacitatea mai multor generații de a citi, a înțelege și a respecta o inteligență multilaterală, îndreptată către toate marile întrebări ale timpului... Liberalismul anticlerical a găsit în ea o neobosită apărătoare. Și tot așa dreptul de a trăi al națiunilor“.

Considerată ca una din cele mai însemnate scriitoare ale secolului al XIX-lea, călătore neobosită, Dora d'Istria și-a evocat constant obârșia românească, nostalgia țării urmărind-o până în clipa morții, survenită la 17 noiembrie 1888. Cenușa, după propria-i dorință, i-a fost depusă la cimitirul Trespiana din Florența. Prin testament a lăsat parte din avere spitalelor Pantelimon din București, îngrijite prin tradiție de familia Ghica, întemeietoarea lor. Restul, tablouri, corespondență, cărți rare le-a legat pinacotecii și bibliotecii municipale din Florența.

Alături de Anne de Noailles, Marthe Bibesco și Hélène Vacaresco, Dora d'Istria formează salba de prințese române care au fermecat Europa prin cultura, rafinamentul și spiritul lor creator. ■

Casa marelui ban Mihail Ghica

Fondul Proprietății de Stat

„În baza prevederilor Ordonanțelor de urgență nr. 37/97 și nr. 15/97 și nr. 38/97, Fondul Proprietății de Stat organizează licitație publică fără preslecție, pentru vânzarea acțiunilor societăților comerciale publicate în Lista nr. 58. Licitațiile vor avea loc în data de 16 septembrie 1997, la sediile și orele menționate în lista nr. 58.

LISTA NR. 58
Societăți comerciale care se scot la vânzare prin licitație publică fără preslecție

Nr. în- scrie	Denumire societate	Localitate	Adresa	Obiect activitate	Capital social (mii lei)	Nr. total acțiuni	% din cap. soc. pus în vânzare	Struct. acțio- pus în nariat	Nr. acțiuni puse în vânz.	Facilități avans perioda de lichidare în lei	Preț por- tione perioda de lichidare Lei	Licitație	
												Local	Ora
1	AR VICTORIA ARAD ***	ARAD	MĂRĂȘEȘTI 44-46	IND. DE AP. SI INSTR. MEDIC. PRECIZ. OPTICE ȘI CEASOR Producție ceasuri mecanică fină	5369825	214793	40.00	FPS. 64.36 S.I.F. 0.00 Alții 35.64	85917	25% 4 ani	40798 5.802	Fil. FPS. Arad	9
2	BC DIANA FOREST	BACĂU	CL. MĂRĂȘEȘTI 150	INDUSTRIA DE PRELUCRARE A LEMNULUI	31550425	1262017	40.00	FPS. 70.00 S.I.F. 5.75 Alții 24.25	304807	0% 0 ani	30511 4.340	Cl. Griviței 6-10	11
3	BC RECON BACĂU ***	BACĂU	CALEA REPUBLICII 207	ALTE ACTIVITĂȚI DE SERVICII Reparații utilaje de construcții	6194100	247764	40.00	FPS. 70.00 S.I.F. 21.50 Alții 8.50	99097	25% 5 ani	25000 3.560	Fil. FPS. Bacău	9
4	BH CRISTAPAN ***	ALEȘD	PĂDUREA NEAGRĂ	INDUSTRIA ALTOR PRODUSE DIN MINERALE NEMETALICE Sticlărie	1997375	79895	40.00	FPS. 51.80 S.I.F. 0.00 Alții 48.20	31958	25% 5 ani	68307 9.710	Fil. FPS. Bihor	9
5	BH HELIOS ALESD	ASTILEU	ASTILEU 236	INDUSTRIA ALTOR PRODUSE DIN MINERALE NEMETALICE-Produse refractare	24811750	992470	40.00	FPS. 70.00 S.I.F. 10.72 Alții 19.28	396988	0% 0 ani	28737 4.087	Cl. Griviței 6-10	11
6	BH ROMOBIN	STEI	LUCIAN BLAGA 9	PRODUCȚIA DE MOBILIER ȘI ALTE ACTIV. NECLASIFICATE	4054775	162191	40.00	FPS. 70.00 S.I.F. 4.00 Alții 26.00	64876	25% 5 ani	28484 4.050	Fil. FPS. Bihor	12
7	CL SIDERTRANS CĂLĂRAȘI	CĂLĂRAȘI	PREL. BUCUREȘTI 164	TRANSPORTURI TERESTRE	7978200	7978200	39.88	FPS. 39.88 S.I.F. 0.00 Alții 60.12	3181986	35% 5 ani	1159 0.165	Fil. FPS. Călărași	9
8	CT IMUM MEDGIDIA	MEDGIDIA	INDEPENDENȚEI 12	INDUSTRIA DE MAȘINI ȘI ECHIPAMENTE Utilaj agricol și de transport. Producția de remorci și semiremorci	38735150	1549406	39.99	FPS. 78.34 S.I.F. 17.81 Alții 3.85	619654	0% 0 ani	25000 3.555	Cl. Griviței 6-10	11

Nr. In- cert. de	Denumire societate	Localitate	Adresa	Obiect activitate	Capital social (mii lei)	Nr. total acțiuni	% din cap. soc. pus în vânzare	Struct. acțio- nariat	Nr. acțiuni puse în vânz.	Facilități avans perioda de dobândă **	Preț păr- ticipa- ție la licita- ție Lei (\$)	Licitatie	
												Locul	Ora
9	DB	MOBIP	PUCTOASA	MOȘILOR 4	PRODUCȚIA DE MOBILIER ȘI ALTE ACTIV. NECLASIFICATE Mobiliă diversă	4137175	165487	FPS. 69.98 S.I.F. 16.87 Alții 13.45	66195	0% 0 ani	25000	Fi. FPS. Dâmbovița	9
10	DJ	ELPRECO CRAIOVA	CRAIOVA	N. TITULESCU 170	INDUSTRIA ALTOR PRODUSE DIN MINERALE NEMETALICE Prefabricate din beton	20849275	833971	FPS. 46.34 S.I.F. 0.00 Alții 53.66	333494	0% 0 ani	30875 4.390	Cl. Griviței 6-10	14
11	HD	REFRACTARA BARU MARE	BARU	PRINCIPALA 314	INDUSTRIA METALURGICĂ Ind. materiale refractare	14529125	581165	FPS. 70.00 S.I.F. 22.66 Alții 7.34	232466	0% 0 ani	25000	Cl. Griviței 6-10	14
12	HD	UMIROM ***	PETROȘANI	1 DECEMBRIE 1918 NR. 1	INDUSTRIA DE MAȘINI ȘI ECHIPAMENTE Utilaj minter	40887125	1635485	FPS. 70.00 S.I.F. 15.61 Alții 14.39	654194	25% 5 ani	25000 3.555	Cl. Griviței 6-10	14
13	OT	TERMEX S.A.	BALȘ	N. BĂLCESCU 10	INDUSTRIA CONSTR. METALICE ȘI A PRODUSELOR METAL. Aparate de gătit și încălzit	58332225	233329	FPS. 63.10 S.I.F. 0.00 Alții 36.90	93110	0% 0 ani	29117 4.140	Fi. FPS. Olt	9
14	SB	IMIX AGNITA S.A.	AGNITA	AVRAM IANCU 66	INDUSTRIA DE PRELUCRARE A LEMNULUI Piese schimb subansamble, construcții metalice	5749375	229975	FPS. 69.96 S.I.F. 25.40 Alții 4.64	91890	0% 0 ani	29888 4.251	Fi. FPS. Sibiu	9
15	TR	ISLAZ ALEXANDRIA S.A.	ALEXAN- DRIA	FABRICII 3	INDUSTRIA DE MAȘINI ȘI ECHIPAMENTE Utilaje echipamente agricole și piese de schimb	11494175	459767	FPS. 69.98 S.I.F. 16.80 Alții 13.22	321729	0% 0 ani	43950 6.250	Cl. Griviței 6-10	15
16	TL	MARMURA	TULCEA	GRĂDINARI 5	ALTE ACTIVITĂȚI EXTRACTIVE Extracția și prelucrarea rocilor ornamentale	4609075	184363	FPS. 66.50 S.I.F. 0.00 Alții 33.50	73745	0% 0 ani	31102 4.420	Fi. FPS. Tulcea	9
17	B	ACMUR BUCUREȘTI	BUCUREȘTI	B-DUL BASARABIA 250 S3	COMERȚ CU AMĂNUNTUL Activități compuților de management	229000	229000	FPS. 19.68 S.I.F. 0.00 Alții 80.32	45065	35% 4 ani	2451 0.349	Cal. Griviței 6-10	12
18	B	TITAN TRACO S.A. BUCUREȘTI	BUCUREȘTI	B-DUL BASARABIA 250 S3	COMERȚ CU RIDICATA Aprovizionare transport destinație	3447450	137898	FPS. 19.89 S.I.F. 28.76 Alții 51.35	27428	30% 5 ani	43510 6.188	Cal. Griviței 6-10	9

* Valoarea nominală a acțiunii este de 1 000 lei

** Dobânda anuală este de 30% din dobânda de refinanțare a Băncii Naționale a României, ca medie pe ultimele 12 luni anterioare datei la care se achită fiecare rată.

*** Asociațiile salariaților și membrilor conducerii societăților comerciale (P.A.S.) beneficiază de facilități cu condiția cumpărării de acțiuni între 5% și 33% din capitalul social, conform Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 38/1997.

FPS. Informații suplimentare se pot obține la telefonul 01/659.73.71 și la sediile filialelor teritoriale.

In situație de neadjudecare, licitațiile se vor relua la data de 1 octombrie 1997.

BUCUREȘTI – CANTERBURY

VIA AMSTERDAM

PAUL CERNOVODEANU

Pentru început, trei sunt personajele pe care le vom introduce în scenă: Nicolae Mavrocordat, domn în Moldova (1709-1710; 1711-1715) și în Țara Românească (1715-1716; 1719-1730), primatul Angliei William Wake (1657-1737), arhiepiscop de Canterbury (1716-1737) și eruditul Jean Le Clerc (1657-1736), literat și filosof din Amsterdam. Pe cât de neașteptată această apropiere de nume, pe atât de necunoscute relațiile dintre ele. Trei minți luminate din trei colțuri ale continentului prinse într-un pasionant dialog spiritual. Cum s-a înfiripat

și în ce a constat acest dialog am avut plăcuta surpriză să aflăm parcurgând paginile manuscrisului lucrării *Relațiile Angliei cu Principatele Dunărene* în perioada 1714-1803, aflată în curs de finalizare și pe care autorul ei dr. Paul Cernovodeanu ne-a pus-o cu amabilitate la dispoziție.

Pentru noutatea informației documentare dar și pentru caracterul insolit al realităților de acum aproape trei secole, am reținut în *avanpremieră editorială* cele câteva pagini din acest număr.

M. ȘT.

Nicolae Mavrocordat, gravură de J.G. Wolfgang (1721) apărută în ediția Cărții îndatoririlor tipărită la Leipzig în 1722

George I (1714-1727) ...

...și George II (1727-1760), regii englezi contemporani ai principelui român

Recenzia din 1720

„Vinovat“ a fost Nicolae Mavrocordat. Om cu o înută intelectuală deosebită, umanist erudit, cu o foarte bună pregătire clasică, perfect cunoscător al elinei și latinei, dar și al ebraicii, cu preocupări de filosofie, teologie, numismatică, arheologie și istorie, pasionat bibliofil și colecționar de cărți, principele român avea o bibliotecă ce număra câteva sute de manuscrise și cărți prețioase (*Magazin istoric*, nr. 8 și 9/1985). În parte, a fost moștenită de la tatăl său, cultivatul mare dragoman al Porții Alexandru Mavrocordat Exaporitul, îmbogățită prin confiscarea cărților care aparținuseră lui Constantin Brâncoveanu și pe acelea ale învățatului stolic Constantin Cantacuzino, dar și prin achiziții proprii, biblioteca lui Nicolae Mavrocordat era depozitată în spațioasa sa ctitorie de la Văcărești.

Deci principele român s-a adresat literatului și filosofului Jean Le Clerc prin mai multe scrisori, începând cu data de 8/19 noiembrie 1720, solicitându-l să-i procure cărți. Este bine de precizat că Le Clerc edita publicația *Bibliothèque ancienne et moderne*, în al cărei volum 14, din 1720, la paginile 113-131, a publicat o amplă recenzie consacrată lucrării tipărite de Nicolae Mavrocordat la București, în 1719, sub titlul *Cartea îndatoririlor celor de obște*. Corespondența dintre cei doi a durat până la 9/20 noiembrie 1727, cuprinzând câteva zeci de scrisori redactate în limbile franceză și latină. Epistolele principelui român au fost scrise de către secretarii domnești Antonie Epis și Nikolas Wolff, dar erau semnate autograf de către Nicolae Mavrocordat.

Pe măsură ce corespondența se amplifica, în afară cărților din diverse domenii pe care domnul le solicita, oferind prețuri foarte bune, în scrisori au fost abordate o serie de probleme de ordin științific, filosofic și teologic. Printre cărțile solicitate de Ma-

vrocordat – în afară de dicționare și texte teologice care fuseseră tipărite la Oxford – se aflau și lucrări de factură modernă datorate lui Francisc Bacon, Isaac Newton, John Locke, dar și publicația *The Spectator* a lui Joseph Addison.

La 29 octombrie/9 noiembrie 1721, Mavrocordat îi cerea lui Le Clerc o ediție oxfordiană a Psalmilor; neputând satisface el însuși rugămintea domnitorului, la 25 noiembrie Le Clerc s-a adresat arhiepiscopului de Canterbury, William Wake, cu care se afla, de asemenea, în corespondență. Prelatul anglican a îndeplinit dorința lui Mavrocordat, expediindu-i chiar și o scrisoare în latină (din păcate, aceasta nu s-a păstrat). Prin pana secretarului Epis, dar semnând autograf, domnul i-a răspuns, tot în latină, la 7/18 ianuarie 1722, mulțumind călduros arhiepiscopului Wake. Scrisoarea – ca de altfel toată corespondența în limba latină cu Wake – a fost expediată prin intermediul lui Le Clerc, pentru a se evita posibile indiscreții dacă s-ar fi apelat la serviciile Ambasadei Angliei din Istanbul. Wake a revenit într-o epistolă expediată din Croydon, la 24 septembrie/5 octombrie 1722, anunțându-l pe Mavrocordat că i-a trimis o ediție din *Septuaginta* și culegeri din *Părinții Bisericii* de origine greacă, tipărite în Anglia, dar cerând, la rândul său, exemplare din lucrarea domnitorului *Cartea îndatoririlor celor de obște*. Exemplarele s-au pierdut, probabil pe drum, deoarece capul Bisericii anglicane din Canterbury, la 3/14 iulie 1723, a revenit cu aceeași solicitare.

Primul autor român tipărit la Londra

Între timp, la 14/25 iulie 1723, Nicolae Mavrocordat i-a scris și lui Hrisant Notară, eruditul patriarh de Ierusalim, care își făcuse o parte din studii în Anglia, informându-l despre schimbul de scrisori inițiat cu

arhiepiscopul de Canterbury, mijlocind legătura dintre cei doi înalți prelați.

În epistola adresată lui William Wake la 23 decembrie 1723/13 ianuarie 1724, Mavrocordat îl informa că îi trimisese în dar *Evangheliile* (manuscris bizantin din secolul XII) și un alt manuscris cuprinzând scrierile Sfântului Ioan Scărarul. În aceeași scrisoare solicita părerea primatului anglican asupra lucrării sale *Cartea îndatoririlor...* pe care acesta o primise în sfârșit, în iulie 1723. Mavrocordat îi expediasă 7 exemplare din ediția bilingvă greco-latină tipărită la Leipzig în 1722. Wake a răspuns domnului în septembrie 1724, mulțumindu-i pentru manuscrisele trimise și făcând, spre a-l cinsti pe autor, trei citate din lucrarea lui. De altfel, cartea lui Mavrocordat a fost tipărită la Londra într-o ediție bilingvă greco-latină, similară celei apărute la Leipzig, în tipografia lui Samuel Palmer, probabil la îndemnul înaltului prelat anglican.

Ultima scrisoare păstrată din corespondența Mavrocordat – Wake este aceea trimisă de arhiepiscop domnului român la 21 ianuarie/2 decembrie 1724 prin care recomanda bunăvoinței și protecției principelui român pe un tânăr englez „Falkner” ce urma să se înapoieze de la Istanbul în Anglia, trecând prin Țara Românească. Cercetătorul Jacques Bouchard identifică în acest „Falkner” pe Everard Fawkenor (1684-1758), negustor și colecționar, atașat al Ambasadei engleze din Istanbul; în 1735 a fost înnoșat și trimis la Poartă, ca reprezentant al Coroanei britanice și al Companiei Levantului.

Se pare că schimbul de scrisori între domn și episcop a mai continuat, o mențiune în acest sens existând în scrisoarea trimisă lui Le Clerc la 24 ianuarie/5 februarie 1725, dar epistolele respective nu au fost depistate până azi. Oricum, corespondența dintre Nicolae Mavrocordat și arhiepiscopul de Canterbury, înscrinduse într-un concept de factură occidentală și abordând

subiecte erudite, demne de reprezentanții „Republicii literelor” de atunci, este o mărturie relevantă a gradului de cultură atins de principele român, depășind cu mult nivelul spațiului răsăritean ortodox românesc și sud-est european, semnalându-l ca pe un reprezentant timpuriu al „Aufklärung”-ului (iluminismului) din această zonă, corespunzător curentului de idei „augustan” din Anglia. Și este bine să precizăm și faptul că lucrarea lui Nicolae Mavrocordat este *prima carte a unui autor provenind din Principatele române tipărită la Londra*, constituind o premieră absolută în domeniul relațiilor culturale româno-engleze.

Hanul tătar și „Gheorghe Avgust”

Tot în deceniul trei al secolului XVIII, în Anglia a fost detectată circulația unui pamflet politic de inspirație iacobină, în care era înfățișată persoana regelui Carol I, socotit de autorul anonim un despot mărginit, crud și incult. După modelul utilizat de Montesquieu în *Lettres persanes* (1721), personajele reale erau ascunse sub o mască orientală. Astfel, suveranul englez era înfrunghiat de mărginitul han tătar „Sultan Galga”, iar conducerea arbitrară a țării era asigurată de miniștri și căpetenia acestora (în realitate era vorba despre influentul om de stat whig Robert Walpole). Acuzarea hanului era făcută de „un muntean, locuitor al Țării Românești”, fost favorit al hanului „a Walachian”, introdus ca martor incriminator. Este semnificativ faptul că la curtea hanului se aflau boieri (Bojar !), denumire purtată de fapt de reprezentanții clasei nobiliare din Rusia, dar și din Principatele române, autorul nefăcându-și scrupule din a se juca cu termenii.

Este clar însă că pentru lumea politică engleză a secolului XVIII românii constituiau un popor exotic și îndepărtat, la marginea continentului, aproape

de „Tartaria”, de care au auzit cu prilejul războaielor ruso-turc (1710-1711) și austro-turc (1716-1718), conflicte în care ambasadorul englez la Istanbul a jucat un rol mediator.

Am semnalat acest pamflet mai mult pentru faptul că pe rol de „raisonneur” (înțeleptul moralizator) se afla un român, iar numele poporului nostru era utilizat în literatura engleză din epocă.

Iată încă o raritate indicându-ne și fenomenul invers – informații despre Anglia în *Istoriile...* cronicarului Radu Popescu, de la curtea lui Nicolae Mavrocordat. El consemna pentru anul 1727, probabil după vreo gazetă străină aflată în posesia domnului muntean: „Iar în luna iunie au murit de apoplexie Gheorghe întâiul, craiul englezilor și au rămas craiul în locul lui fii-său Gheorghe Avgust. După aceia, coronându-se în luna octombrie, fu numit Gheorghe al doilea”.

În sfârșit, printre puținii călători englezi care au drumețit pe pământurile noastre în acea epocă s-a aflat și medicul John Kidby, membru al suitei ambasadorului englez Sir Everard Fawcener, care în noiembrie 1735, în drum spre Istanbul, a călătorit pe Dunăre de la Belgrad la Ruscuk (Russe). În notele sale de drum, Kidby a consemnat câteva date despre podul lui Traian de lângă Turnu Severin. Datele îi fuseseră furnizate de un inginer militar trăitor în Ungaria. Aceste informații, deși succinte, prezentau mare interes arheologic, fiind prezentate și într-o ședință a Societății Anticariilor din Londra, desfășurată în ziua de 24 martie 1737.

Tineri nobili englezi ospătați la Frumoasa

După aceste contacte de ordin cultural-științific dintre Țara Românească și Anglia, în intervalul primelor trei decenii ale veacului XVIII, e bine să precizăm că și Moldova a înregistrat unele evenimente demne de tot interesul. De pildă, la 29 septem-

brie/10 octombrie 1726 ambasadorul englez la Constantinopol, Abraham Stanyan, îl informa pe secretarul de stat al Ministerului de externe (Departamentul Sud), Thomas Pelham-Holles, duce de Newcastle, despre numirea lui Grigore II Ghica în scaunul de domnie al Moldovei, fapt pentru care noul domn plătește sultanului Ahmed III și dregătorilor acestuia o sumă de 300 000 de galbeni.

Peste un an, la 28 decembrie 1727/8 ianuarie 1728, Stanyan îl informa pe ducele de Newcastle despre tulburările provocate de tătarii din Bugeac care, izgoniți din teritoriile de margine ale Moldovei cucerite de ei în timpul războiului ruso-turc din 1711, se ridicaseră împotriva hanului lor Mengli Ghirai II. La porunca sultanului, Mengli Ghirai II se unise cu domnul Moldovei și fiind sprijiniți și de pașa de Bender, i-au silit pe tătari să se supună, revolta lor fiind lichidată în ianuarie 1728.

În fine, semnalăm faptul că în *Cronica Ghiculeștilor* este menționată primirea pe care domnitorul Grigore II Ghica le-a făcut-o unor tineri nobili englezi care efectuaseră obișnuitul „Grand Tour” prin Europa și se întorceau spre casă. De la Istanbul, în drum spre patria lor, prin Moldova și Polonia, ei fuseseră primiți de domnul Moldovei la curtea sa de la Frumoasa, de lângă Iași: „Într-acest an, doi tineri englezi, fii de nobili, care au plecat din Anglia pentru a face o călătorie de plăcere, după ce au umblat patru ani prin Europa, au ajuns la Constantinopol, iar de acolo au plecat în Țara Românească și pe urmă în Moldova, ca să treacă în Țara leșească. Ei au adus și o scrisoare de recomandare de la ambasadorul Angliei la Constantinopol. Domnul i-a primit și i-a ospătat la Frumoasa, orânduind pe lângă ei pe marele său postelnic lamandi și pe alți boieri ca să-i cinstescă cum se cuvenea. Ei au pornit apoi fără zăbăvă spre Țara leșească; la plecare domnul le-a dat cai și oameni să-i petreacă”. ■

**Gaceta de
Madrid**
*despre
Tudor
Vladimirescu*

Cultura spaniolă, opinia publică și cercurile politice de la Madrid au manifestat un interes constant față de români, de istoria și spațiul geografic ale acestora. Faptul se explică atât prin importanța pe care au avut-o românii în istoria continentului, cât și prin apartenența ambelor popoare la marea familie a romanității.

apărute în prestigiosul ziar Gaceta de Madrid. Această publicație fusese înființată cu 160 de ani în urmă (1661) și a jucat rolul unui adevărat organ de presă al curții regale din Madrid (mai târziu, în sec. XIX, s-a și transformat de altfel în Monitorul oficial al Spaniei). Informațiile publicate în paginile sale, ca și celelalte materiale, exprimau punctul de vedere al autorităților spaniole, proveneau din surse bine documentate și aveau un impact considerabil în opinia publică, căreia căutau să-i modeleze atitudinile în legătură cu diferite evenimente interne și internaționale.

Să vedem ce a putut afla cititorul spaniol despre Tudor Vladimirescu și revoluția condusă de acesta citind corespondențele și comentariile apărute în paginile cotidianului Gaceta de Madrid.

„FAIMOSUL COMANDANT DE INSURGENȚI“

EUGEN DENIZE

Șfârșitul secolului XVIII și începutul celui următor au constituit o etapă importantă în procesul de modernizare a societății românești. Perioadă complexă, marcată de conflicte sociale și naționale de mare amploare, cum au fost – pentru zona de sud-est a continentului european – războaiele ruso-austro-turce sau mișcările pentru libertate și afirmare națională a popoarelor din Balcani, începutul secolului XIX a constituit o etapă importantă pe drumul unei mai bune cunoașteri a românilor în Spania.

Tudor Vladimirescu și revoluția condusă de el nu au

putut scăpa interesului manifestat de spanioli pentru spațiul românesc. Cercurile conducătoare din această țară au primit o cantitate importantă de informații despre evenimentele din 1821 în primul rând prin corespondențele și rapoartele diplomaților spanioli de la Istanbul, Viena și Sankt Petersburg, dar și prin articolele și comentariile

Tudor Vladimirescu, așa cum ni-l înfățișează portretul votiv al bisericii cititorită de el la Prejina (sus) și Mihail Sutu, ultimul fanariot în scaunul Moldovei

Pandur

Cu puțin timp înainte de a publica prima informație despre evenimentele revoluționare din Țara Românească, la 21 martie 1821, *Gaceta de Madrid* a reproduș o știre sosită din Istanbul în care se arăta că în ultimii șapte ani locuitorii Principatelor române fuseseră obligați să plătească, sub diferite forme, o sumă de 60 de milioane de pesos Porții, ceea ce reprezenta foarte mult pentru vremea aceea. Apoi, treptat, informațiile despre creșterea tensiunii din Țara Românească s-au înmulțit. La 11 aprilie 1821 era anunțată moartea ultimului domnitor fanariot, Alexandru Suțu, fără a se da nici un fel de detalii în legătură cu succesiunea lui. La 15 aprilie, ziarul prezenta mișcările trupelor imperiale din Transilvania, iar în numerele din 25 și 27 aprilie se făceau comentarii cu privire la îngrijorarea care cuprinsese cercurile conducătoare din Austria și Rusia cu privire la evenimentele în curs de desfășurare în Principatele dunărene, precum și nesiguranța că Turcia va fi capabilă de o reacție militară adecvată.

La 4 mai, utilizând informații sosită din Viena cu data de 5 aprilie (deci cu aproape o lună întârziere!), *Gaceta de Madrid* publica o primă relatare mai amplă despre evenimentele din Țara Românească, amintind tot pentru prima oară și numele lui Tudor Vladimirescu. „Insurecția din Valahia capătă pe zi ce trece tot mai multă consistență. Pașalele din provinciile învecinate au primit ordine drastice să adune toate trupele disponibile și să meargă împotriva insurgenților, dar aceștia, împreună cu cei din Moldova [trupele lui Alexandru Ipsilanti – n.n.], dispun de forțe importante, căci armata lor are

treizeci de mii de oameni conduși de către principele Ipsilanti. Boierii au fost nevoiți să fugă din București și s-au refugiat la Brașov. Insurgenții, comandați de slugerul Tudor și de Dimitrie Macedonski, și-au început operațiunile cucerind localitățile Tântăreni și Strehaia”.

Peste numai o săptămână, la 11 mai, gazeta prelua câteva zvonuri parvenite din Augsburg cu data de 20 aprilie, care îi atribuiau lui Tudor intenția de a-i ataca pe turci la sud de Dunăre și de a ridica la luptă și celelalte popoare balcanice, zvonuri care s-au dovedit lipsite de temei: „Se crede că planul lui Tudor este de a trece Dunărea, de a pune stăpânire pe Nicopole și de a avansa apoi până la Sofia pentru a sprijini ridicarea la luptă a grecilor din Bulgaria. De asemenea, se crede că a intrat în legătură cu câțiva conducători din Serbia pentru a provoca o mișcare insurecțională și în acea provincie”. A doua zi însă la 12 mai, *Gaceta de Madrid* infirma aceste zvonuri: „...Slugerul Tudor se pare că nu are nici un plan de acțiune bine formulat. La început s-a îndreptat spre Craiova și granița cu Bulgaria, iar acum se îndreaptă spre munți”.

În numărul din 17 mai, ziarul spaniol a reproduș integral unul din documentele importante ale revoluției din 1821, este vorba despre proclamația adresată bucuștenilor de către Tudor Vladimirescu, iar la 19, 21 și 29 mai au fost publicate aprecieri elogioase la adresa armatei lui Tudor, fiind remarcată disciplina acesteia și amintindu-se despre întâlnirea dintre Tudor și Alexandru Ipsilanti.

Este interesant faptul că publicația spaniolă s-a străduit să fie cât mai explicită, insistând asupra deosebirilor dintre mișcarea lui Tudor și aceea a lui Ipsilanti – deosebiri ce au generat și conflictul încheiat tragic cu asasinarea conducătorului român. Iată ce scria *Gaceta de Madrid* în numărul său din 3 iulie

1821: „În Valahia insurecția condusă de Tudor a fost îndreptată de la început împotriva grecilor fanarioti, numiți astfel deoarece trăiau la Constantinopol în cartierul Fanar. Fanariotii sunt familii distinse din rândul cărora Poarta își alege domnitorii pentru principatele Moldovei și Valahiei; de asemenea, lor le sunt rezervate posturile de interpreți (translatori) ai sultanului, ai marelui vizir și ai altor dregători turci. Din această cauză, proclamațiile lui Tudor erau concepute diferit de cele ale lui Ipsilanti. Acesta din urmă a pătruns în Moldova proclamându-se de la început drept apărător al cauzei grecilor fanarioti și a grecilor din Peloponez. Dar între locuitorii Daciei, descendenți ai unei colonii romane, și grecii din Peloponez și din insule există cele mai mari divergențe. Numele de fanariot pe care-l purtau principii din fruntea lor nu a folosit deloc la câștigarea bunăvoinței dacilor. Astfel, adevărata rășcoală a grecilor nu trece dincolo de Peloponez și de insulele din arhipelag. Din acest punct de vedere se pare că acțiunea lui Ipsilanti a fost prematură”.

A doua zi, 4 iulie, ziarul venea cu noi precizări: „Insurecția din Valahia era diametral opusă obiectivului sectei eteriste. Cele două principate, situate de-a lungul Dunării, se bucurau de mari privilegii și erau aproape absolut independente de Turcia, căci turcii nu dețineau în ele nici un fel de proprietăți, și astfel plângerile locuitorilor lor nu erau îndreptate împotriva autorităților otomane, ci împotriva abuzurilor principilor greci, care

Boier fanariot pe la 1800

au guvernat mereu, acele provincii cu o rigoare excesivă, de cele mai multe ori pentru propriul lor interes și pentru a satisface lăcomia anturajului lor”.

Reținem apoi cele trei mențiuni privitoare la asasinarea lui Tudor Vladimirescu. Prima, din 12 iulie 1821, se referă la arestarea lui Tudor de către eteriști (21 mai): „După relatarea unui martor ocular, abia ce a ajuns Tudor la Pitești și a și fost surprins de căpitanul Iordache [Olimpiotul], arestat, pus în lanțuri și dus cu o puternică escortă la Târgoviște, unde se afla Ipsilanti”.

A doua zi, 16 iulie, ziarul anunță cu probabilitate asasinarea lui Tudor: „Scrisori din Brașov, în Transilvania, spun că principele Ipsilanti a ordonat executarea lui Tudor Vladimirescu imediat ce a ajuns la Târgoviște. Dar acest lucru nu este sigur”.

În fine, abia la 22 iulie, cu o întârziere de aproape două luni, *Gaceta de Madrid* a anunțat cu certitudine asasinarea lui Tudor: „Am spus deja că faimosul comandant de insurgenți Tudor Vladimirescu fusese surprins și condus în prezența lui Ipsilanti la Târgoviște, și acum adăugăm că a fost condamnat la moarte de către un consiliu de război, iar sentința a fost îndeplinită în aceeași zi”.

Acestea au fost cele mai importante informații apărute în paginile ziarului *Gaceta de Madrid* privitoare la Tudor Vladimirescu și revoluția condusă de el. Nesemnălate de către specialiști până acum, aceste pasaje vin să completeze, credem noi semnificativ, aria ecourilor europene ale acestui eveniment de seamă din istoria românilor și să dea reper mai precise procesului de apropiere și cunoaștere între popoarele român și spaniol. ■

TEZAUAR AROMÂN

Editura Enciclopedică din București publică o lucrare de referință nu numai pentru lingvistica românească, ci pentru întreaga cultură națională: *Dictionar aromân (macedo-vlah)*. DIARO, de prof. Matilda Caragiu Marioțeanu, membru corespondent al Academiei Române.

Rezultat al unei munci științifice de o viață, DIARO este conceput în trei volume (primul, acum apărut, cuprinde literele A, B, C și D) și reprezintă, după *Dictionarul dialectului aromân, general și etimologic*, de Tache Papahagi (București, ediții 1963 și 1974), o realizare lexicografică fundamentală pentru cunoașterea atât a limbii aromânilor, cât și a tezaurului lor cultural și spiritual.

DIARO are o particularitate care îi conferă o valoare deosebită: cea mai importantă sursă de informație, după cum mărturisește autoarea, o constituie „propriul meu grai (Gr. Aut.): cuvinte, sensuri, nuanțe, forme gramaticale, structuri, expresii, variante etc. pe care mi le-am însușit, de la naștere, în familia mea” (să amintim, printre membrii acestei familii, pe cel ce a fost înegalabilul și neuitatul Toma Caragiu). „În casa noastră s-a vorbit și se vorbește și azi, în mod curent, aromâna, o aromână curată, nedeformată, autentică, totul este foarte viu în mintea mea și, de aceea, s-a așternut și se așterne mereu pe noi fișe, care s-au introdus și se vor introduce în continuare, până la terminarea dicționarului, în computer, la locul lor, în DIARO”.

Materialul lexical este structurat după criterii comparative (român literar-aromân), *contextuale* (ilustrări din literatura aromânească sau formulări ale autoarei), *normative* (respectându-se tradiția grafică și lingvistică a scrisului în aromână) și *moderne* (introducându-se un „număr apreciabil de neologisme latino-romance, necesare unei comunicări decente în relațiile din societatea contemporană aromânească”).

Îmbogățit astfel, DIARO este „de fapt un studiu asupra vocabularului aromân”. Un studiu erudit, dar nu rece. Lucru extrem de rar pentru un dicționar – care prin însăși natura sa este o operă rece, fără vibrații – DIARO este o scriere vie, în care se simte pulsul unei limbi și a unui popor cu atât de străvechi și generoase tradiții.

De altfel, demersul autoarei este explicit: scrierea sa este o „saga a aromânei”, o istorie vibrantă a cuvintelor, dar și a sufletelor care le-au păstrat și care le-au apărut prin secolele unei mult încercate istorii.

DIARO este, în același timp, continuă autoarea, „un tezaur de valențe, de posibilități, de forme vii, care ne permit să vedem ce poate deveni aromâna în viitor, aromână dinamică, în mișcare”.

Este pe deplin îndreptățit deci îndemnul și speranța către tineri, de care depinde viitorul aromânei: „ei trebuie să o vorbească, să o scrie, să o îngrijească, să o cultive, să o îmbogățească, să o respecte. Numai astfel se vor fixa, de la sine, normele lingvistice și ortografice: acestea trebuie să fie opera *cplectivității*, a comunității aromânești de pretutindeni”.

Pe lângă materialul lexical propriu-zis, DIARO mai reunește, între copertele sale, o Prefață, o Introducere normativă – lingvistică și ortografică –, o Postfață istorică și 76 de ilustrații reprezentând principalele scrieri în / despre aromână și pentru / despre aromâni (în ordine alfabetică).

Realizare cu totul excepțională a științei românești, *Dictionarul aromân* al doamnei Matilda Caragiu Marioțeanu se așază, cum este și firesc, în rândul acelor opere reprezentative ce îmbogățesc spiritualitatea unui popor, dând măsura puterilor sale creatoare, în neîntreruptul schimb de valori culturale ale umanității.

L. IOAN

„Înainte de 1 Mai 1953, Beria mi-a ordonat să pregătesc dovezile culese din informații strict-secrete privind fezabilitatea reunificării Germaniei. El mi-a spus că la Kremlin se considera drept cea mai bună cale pentru a ne întări poziția în lume crearea unei Germanii unificate, neutre, condusă de un guvern de coaliție. Germania urma să fie factorul de echilibru între interesele americane și sovietice în Europa de Vest. Asta ar fi presupus concesii din partea noastră, dar problema putea fi rezolvată prin compensarea Uniunii Sovietice, practic un șantaj bănesc pentru retrogradarea guvernului Ulbricht de la un rol central la unul periferic. Germania de Est, R.D.G., urma să devină o provincie autonomă în cadrul Germaniei reunificate“.

La opt ani după eșecul din 1953 (jos: imagine din timpul confruntărilor, după ce tancurile sovietice au ieșit pe străzile Berlinului) s-a ridicat celebrul Zid al Berlinului, dărâmat abia în 1990, după reunificarea Germaniei

1953. O POSIBILĂ REUNIFICARE EȘUATĂ

Confesiunea de mai sus aparține fostului general Pavel A. Sudoplatov, cel care a răspuns de operațiunile speciale în cadrul primului Directorat al NKVD (ulterior KGB), care se ocupa cu problemele de spionaj (*Magazin istoric*, nr. 1/1995). Numai că planul lui Beria a fost dat peste cap de Walter Ulbricht, liderul comuniștilor est-germani. Acesta anunțase, încă din toamna anului 1952, „construirea planificată a socialismului și necesitatea intensificării luptei de clasă“. Și a și trecut la aplicarea în practică a acestor intenții. S-a pus accentul pe industria grea și pe colectivizarea agriculturii. Situația economică generală s-a deteriorat rapid. A crescut numărul celor care s-au refugiat în partea Occidentală.

Gestul lui Ulbricht ar putea părea, la prima vedere, acțiunea unui lider local dornic să-și asigure poziția privilegiată făcând mâna Kremlinului. Similare oarecum cu insistențele lui Kim Ir Sen de a porni războiul contra Coreei de Sud (*Magazin istoric*, nr. 4-5/1997). Cunoscând însă cât de întortocheate sunt culoarele de la Kremlin, unde se iau deciziile politice, ne putem pune întrebarea dacă nu cumva Ulbricht fusese sfătuit și împins către o asemenea acțiune de aripa Hrușciov-Malenkov-Bulganin-Sullov-Jukov care urmărea deja înlăturarea lui Beria. Cert este, deocamdată, că situația a scăpat rapid de sub control în Germania de Est. Documente recent intrate în circuit științific – semnalate și în

revista *L'Histoire* – aduc o lumină nouă asupra evenimentelor petrecute în iunie 1953.

Anunțarea creșterii normelor productivității muncii de către conducerea R.D.G. a declanșat un nou val de nemulțumiri. La Brandeburg, 5 000 de manifestanți au cerut demisia guvernului, alegeri libere, reunificarea Germaniei. În țară, autoritățile au pierdut controlul; în schimb, la Berlin s-au operat peste 1400 arestări, în trei zile. Șeful STASI din acea vreme, Wilhelm Zaisser, afirma: „Acum, problema este noi sau ei!”. S-au produs greve și demonstrații în peste 560 localități. La Görlitz, răscoliiți au preluat conducerea orașului. Și evenimentele luau amploare, în ciuda instaurării de către sovietici, începând cu 17 iunie și până la 11 iulie, a stării excepționale în cea mai mare parte a R.D.G. Partidul lansează, la rândul său, o campanie de recu-

perare a clasei muncitoare și atacuri furibunde la adresa „provocatorilor fasciști”. Sunt găsiți țapi ispășitori miniștrii justiției și securității.

Ceea ce aduc în plus documentele recent publicate sunt date concrete ce arată că revolta nu a fost doar una a clasei muncitoare. Au luat parte, în număr mare, țărani și reprezentanți ai intelectualității tehnice. În lunile anterioare, partidul organizase peste 1 200 de procese contra „chiaburilor”, ceea ce provocase puternice nemulțumiri la țară. Sunt dizolvate fermele create în mod artificial, în procesul colectivizării, iar reprezentanții partidului sunt gonțiți. Țăranii cer pământul înapoi și o „economie liberă”. Agitația la țară s-a menținut până la sfârșitul anului. Șeful poliției populare, Karl Maron, a fost nevoit să ceară suplimentarea efectivelor pentru a face față „provocărilor”. Rezis-

tența țărănimii a fost înfrântă definitiv abia în 1961.

Partidul socialist unit avea să se felicite în privința loialității intelectualilor. Este adevărat, o treime dintre ei erau membri de partid. O analiză a comportării lor în perioada crizei rămâne încă greu de făcut. În primul rând, este vorba de un grup social eterogen. Cei mai activi au fost inginerii și tehnicienii, urmași de medici și studenți. Celelalte categorii au adoptat o atitudine de expectativă.

Criza, stăpânită până la urmă cu ajutorul tancurilor sovietice, a afectat grav partidul. Până în decembrie 1953, numărul muncitorilor înscrși în partid scade de la 54,7% la 39%.

Noile documente întăresc concluzia că în Germania, în 1953, s-a produs prima mișcare anticomunistă de amploare, înăbușită doar datorită prezenței armatei roșii.

D.M.

Boala lui Caligula

Dl. arhitect **JOACHIM DE DIEGO**, din *Madrid, Spania* ne semnalează că împăratul Caligula (nr. 4/1997) nu putea suferi de sifilis, deoarece boala a apărut în Europa în sec. XV.

Cititorul nostru *are și n-are dreptate*.

Vechea teorie susține, într-adevăr, că sifilisul a fost adus în Europa la sfârșitul sec. XV (1493), de către marinarii lui Columb, care l-au contractat de la localnicii din insula Hispaniola (Haiti). Fiul lui Columb a numit-o „boala-șarpe”, deoarece se asemănă, ca bruscetea a apariției, cu mușcătura unui șarpe.

Noua teorie istorico-medicală, numită precolumbiană, susține că boala a apărut în Asia de Sud, cu 3000 ani î.e.n., fiind consecvent confundată cu lepra și alte boli infecțioase grave. În Europa, conform acestei teorii, sifilisul a intrat la începutul erei noastre, în jurul anului 100,

provocând periodic epidemii. De pildă, epidemia din 1493, din Spania, a fost deosebit de violentă, trecând însă drept o boală nouă, adusă de marinarii lui Columb din America.

Sifilisul s-a răspândit în Europa în urma expediției lui Carol VIII al Franței împotriva regelui Ferdinand II al Neapolelui (1495), ultimul sprijinit de un grup de mercenari spanioli, purtători ai spirochetei. Contaminată, armata franceză a răspândit la rândul ei boala, în retragerea spre casă, în Italia, Elveția, Franța, Germania (unde a fost cunoscută sub numele de „boala franceză”). Pe traseu, boala a luat denumirea țării unde ajungea, după fiecare nou focar: „boala germană”, „boala italiană” etc.

În Țările Române primul caz de sifilis este semnalat în Ardeal în 1501, tot sub numele de „boala franceză”.

F.D.

Eminențe cenușii

Stalin n-a suportat pe oricine în juru-i. Doar obedienți, discreți, până la a se lăsa striviți de cizma dictatorului. Arhivele sovietice, transparente din 1992, revelează cercetătorilor personaje de care puțini au auzit. Tocmai pentru că ele au acționat în umbră. Dar eficient, în spiritul șireteniei „stăpânului“.

MANU, OMUL DIN UMBRĂ AL LUI STALIN

Dmitri Z. Manuilski este unul dintre cei mai cunoscuți oameni ai Kominternului, dar, paradoxal, și unul dintre cei mai învăluți în mister (*Magazin istoric*, nr. 9/1982). În cadrul partidului comunist al U.R.S.S. nu a ocupat niciodată o poziție de prim rang. În presă numele lui era rar citat, iar în pregătirea și adoptarea documentelor politice importante Manuilski își făcea puțin simțită prezența. Și totuși, Stalin îi rezervase un rol mult mai „greu“ în partid decât s-ar fi putut bănui.

Știa să tragă de limbă

Manuilski, născut în 1883, într-un sat din Ucraina, avea un fler politic ieșit din comun; a fost unul dintre puținii care au înțeles că Stalin va accede în vârful puterii. El l-a întâlnit pentru prima oară în 1912, la St. Petersburg, pe când Stalin se afla la conducerea ziarului bolșevicilor, *Pravda*. În 1918, Manuilski a fost trimis în misiune în Ucraina, în subordonarea lui Stalin, căruia i-a devenit omul de încredere.

Astfel, în plină luptă politică între Stalin și Troțki, el a fost numit redactor-șef adjunct la

Pravda, apoi în conducerea Kominternului, înainte de a fi cooptat în Comitetul Central al Partidului bolșevic. Când, în 1925, Stalin a hotărât să intre în conflict cu Zinoviev, care era atunci șef al Kominternului, Manuilski a făcut o primă manevră. Numit încă din 1924 membru al Prezidiului Executiv al Kominternului, el s-a dus clandestin în Germania și Franța, pentru a lichida conducerile comuniste aduse la putere de Zinoviev. Astfel a devenit omul lui Stalin în cadrul Kominternului.

În 1928, a contribuit la îndepărtarea lui Buharin de la președinția Internaționalei comuniste, luând el conducerea pentru Stalin. Dictatorul de la Kremlin dispunea de un om absolut fidel și devotat. Manuilski este cel care a folosit pentru prima dată formula, intrată în tradiție, „partidul lui Lenin și Stalin“. În 1929 el a fost unul dintre promotorii zgomotoasei campanii de glorificare a lui Stalin, cu ocazia celei de a 50-a aniversări.

Manuilski era un vechi revoluționar, maestru în orice formă de activitate clandestină. Uzând de identități false, el n-a ezitat să cutureze toată Europa pentru a controla în mod direct diferitele

partide comuniste și a impune linia lui Stalin și jurământul de credință față de U.R.S.S. „Manu“, cum îi spuneau toți, era un extraordinar psiholog. Prin cultura – vorbea curent franceza și germana – afabilitatea, gentilețea și umorul lui, știa ca nimeni altul să se facă plăcut și să-și anihileze partenerul cel mai bătaios.

Avea charismă, ceea ce îi impresiona foarte tare pe tinerii militanți veniți din Franța pentru a-și face studiile revoluționare la Moscova. Unul dintre ei, André Ferrat, nu a fost prea generos cu Manu, în amintirile sale: „Manuilski era, incontestabil, un bărbat de o foarte mare inteligență. Foarte vicelan, știa «să tragă de limbă», cum se spune în popor, pe oricine, adică pe cine avea el interes, și întotdeauna își atingea scopul. Era un om foarte șiret. Nu inspira teamă, pentru că era foarte simpatic. Râdea mult, glumea mult și mulți îi cădeau în capcană. Pe scurt, extrăgea dintr-o conversație, ce părea o glumă, informații pe care nu le-ar fi putut recolta niciodată, dacă ar fi vorbit serios“.

Manuilski se cizelase la Paris, unde se refugiase pe când era student la Petersburg, la Facultatea de istorie și literă. Cucerit de

climatul revoluționar din orașul de pe Neva, fusese arestat pentru prima oară în 1904 de poliția țaristă, apoi participase la Revoluția din 1905 și, urmărit de poliție, părăsise Rusia.

La Paris se înscrisese la Sorbona, la Facultatea de drept, iar în 1917, sosise la Petersburg cu al doilea val de revoluționari ruși ce traversaseră Germania în vagon blindat (*Magazin istoric*, nr. 4-5/1996). Era 22 mai 1917. Franceza lui ajunsese chiar la faza de argou parizian și plăcea multor socialiști și anarhiști de pe malurile Senei, pentru colorarea ei cu un puternic accent rusesc.

Salvat de boală

În mod evident, Manuilski își calchiasse comportamentul după

cel al lui Stalin. Din 1930, s-a interesat cu precădere de Partidul Comunist Francez. El este cel care l-a selectat pe Eugen Fried (vezi caseta) și l-a trimis ca reprezentant al Kominternului pe lângă P.C.F., cu puteri depline. Cu excepția cazurilor când era bolnav (se pare că suferea de dese depresii nervoase), Manuilski a prezidat la Moscova toate reuniunile legate de P.C.F. și, informat de Fried, a fost adevăratul coordonator al politicii P.C.F. Atunci când era cazul, nu ezita să plece personal la Paris, clandestin, pentru a descurca lucrurile.

În iulie 1935, în urma unor lungi dispute în cadrul partidului, Manuilski a trebuit să se desotorosească de principalul lui coleg și concurent din conducerea Kominternului, Iossip Piatnițki, care va fi împușcat, în

1937. Din acel moment, el a controlat în mod absolut Kominternul, din care Stalin își făcuse unul dintre cele mai eficiente instrumente pentru propagandă și penetrarea comunismului în țările democratice. Secretarul general al Kominternului, bulgarul Gheorghe Dimitrov, nu lua nici o hotărâre fără a se consulta cu Manu. Iar în cazuri mai dificile, cei doi îi trimiteau note lui Stalin. Bineînțeles, Manuilski nu s-a dat la o parte de la cooperarea cu serviciile secrete sovietice. El este principalul responsabil de epurările din rândul personalului Kominternului, începând de la finele anului 1936, și care au sfârșit cu lichidarea a zeci de militanți ruși sau străini, polonezi, germani, baltici. Evident, totul „sub înaltul patronaj”, al lui Stalin.

Cine a auzit de Eugen Fried?

S-a afirmat deseori în Occident că deschiderea arhivelor politice ale

ex-U.R.S.S. nu a atras după sine revelații zguduitoare și deci volume senzaționale de istorie. Iată însă un exemplu ce contrazice această aserțiune: apariția la Paris, în primăvara acestui an, a lucrării *Eugen Fried: Le Grand secret du P.C.F.* (454 pagini, editura Seuil), rod a 13 ani de cercetări, semnată de Annie Kriegel și Stéphane Courtois: o biografie minuțioasă, pe baza studierii arhivelor de la Moscova, a eminenței cenușii a P.C.F. între 1931 și 1943.

Cine a auzit de Eugen Fried? Și totuși, a fost unul dintre oamenii politici francezi cei mai importanți ai anilor '30. Acest necunoscut a condus, de fapt, Partidul Comunist Francez. Maurice Thorez și Jacques Duclos nu i-au fost decât niște asistenți docili. Arhivele din ex-U.R.S.S. au păstrat sute de rapoarte scrise de mâna lui, așa încât rolul său de om-cheie în P.C.F. poate fi reconstituit în amănunțime.

Fiu al unui negustor evreu din Slovacia, Fried a intrat în mișcarea revoluționară în 1919, exact anul când, la 2 martie, s-a creat Kominternul. În 1930 a fost chemat la Moscova, în aparatul central al acestei organizații sovietice de propagandă a revoluției bolșevice în întreaga lume. După o serie de misiuni în Ucraina, Elveția și Ungaria (vorbea fluent cehă, slovacă, maghiară, idiş, germană, engleză, franceză), Fried a fost investit de Manuilski să „stalinizeze” Partidul Comunist Francez, aflat în plină criză.

În vara anului 1931, „tovarășul Clement”, cum i se spunea omului Moscovei, sosit clandestin la Paris, declanșează o „curățire” a P.C.F., pentru a aduce la conducere propria-i echipă, aleasă pe un unic criteriu: al obedienței totale față de Stalin. Astfel, în 1934 este întronat secretar general Maurice Thorez. Curând, toate cadrele de conducere trebuie să completeze complicate chestionare cu 74 întrebări (profesie, familie, viață intimă), care iau imediat drumul Moscovei. Acolo, la Moscova, Eugen Fried răspunde singur în fața lui Stalin de problemele P.C.F.

Așa cum a trăit, în clandestinitate, așa a și murit Fried. A fost asasinat la Bruxelles, 1943, în cursul unei serii de arestări în mediile comuniste. Fără a se cunoaște personalitatea reală. De acolo, de la Bruxelles, avea legături prin radio cu Dimitrov, Duclos, cu membri ai partidelor comuniste belgian și olandez.

F.D.

În august și septembrie 1939, Manu a impus Kominternului un viraj de 180 grade, care să corespundă apropierii dintre Hitler și Stalin. Deși dezvoltase, ani și ani, o răsunătoare propagandă antinazistă și antifascistă, același Manu avea să ignore problema nazistă și să-și concentreze loviturile asupra Franței

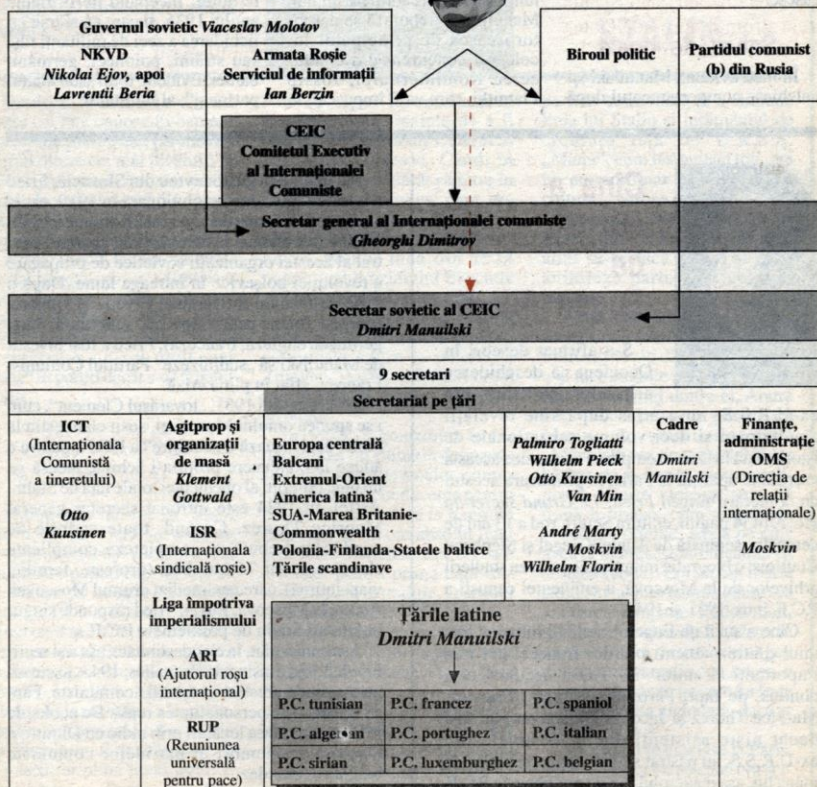
și Angliei, denunțate ca responsabile de declanșarea războiului.

După ce a semnat, din ordinul lui Stalin, dizolvarea Kominternului, în mai 1943, Manuilski a fost numit prim-ministru al Republicii Socialiste Sovietice Ucraineene, care fusese de curând eliberată de ocupația germană. În

1945, el a reprezentat Ucraina, pentru care Stalin obținuse un loc, la O.N.U. Patru ani mai târziu Manuilski a dispărut definitiv din viața publică sovietică: agravarea maladiilor sale nervoase pare a-l fi cruțat de epurarea pe care i-o pregătea Stalin. A murit în 1959, uitat de toți. ■

**Adaptare de
Florentina DOLGHIN**

STALIN ȘI INTERNAȚIONALA COMUNISTĂ ÎN 1936

(Tabel adaptat după revista franceză *Historia spécial*, nr. 44)

O dovadă a democrației din Spania, inițiată de generațiile care au urmat războiului din 1936: Parlamentul (Congreso de los Diputados) a votat, la 28 noiembrie 1995, „Legea recunoașterii naționalității spaniole prin carta de naturalizare a brigadiștilor internaționali”. În „Motivația” din Lege se arăta: „În curând se împlinesc șaizeci de ani de la izbucnirea Războiului civil spaniol și douăzeci de ani când Spania reia drumul spre societatea democratică, tulburată de rebeliunea din 1936”. Legea a fost votată de toate grupările parlamentare.

Acțiunea a fost inițiată de *Asociacion de Amigos de los Brigadas Internacionales* (AABI), fondată în 1995, care și-a propus să reunească într-o arhivă tot fondul documentar cu privire la Brigăzile Internaționale. Tot AABI, instituție privată, apolitică, neguvernamentală a inițiat și organizarea *Omagierii* la a 60-a aniversare (4-12 noiembrie 1996), marcând participarea primei Brigăzi Internaționale, a XII-a, alături de Armata republicană și Milițiile populare, la apărarea Madridului.

Asociația foștilor voluntari români

1936-1996.

ANIVERSAREA

VOLUNTARILOR

LIBERTĂȚII

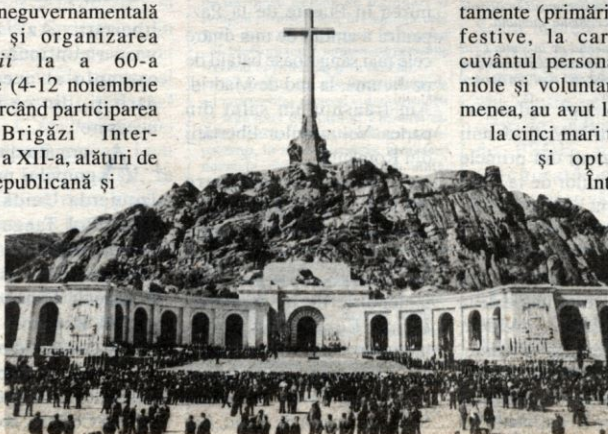
DIN SPANIA

MIHAIL FLORESCU

Moto:

„Este just a se recunoaște activitatea pe libertate și democrație dusă până la capăt de voluntarii integrați în Brigăzile Internaționale, în timpul războiului din 1936-1939”.

(Regele Juan Carlos,
19 ianuarie 1996)

din armata republicană spaniolă, înregistrată la Tribunalul Ilfov, cu sentința nr. 46 din 1946, a desemnat 4 voluntari să participe la aceste manifestări.

Pentru organizarea și desfășurarea *Omagierii* s-a constituit un comitet coordonator – *Cordinadora* – format din 13 asociații antifasciste (republicane, militare, guerrilleros, deținuți antifasciști, invalizi și mutilați de război).

Au participat 350 de Voluntari ai libertății din 23 de țări, mulți răniți care circulau în cărucioare, toți trecuți de 80 de ani, precum și reprezentanți ai organizațiilor care au susținut Spania Republicană și ai familiilor brigadiștilor, în total 877 persoane.

Manifestările organizate de oficialități, partide politice și sindicate au fost numeroase: sesiuni omagiale, primiri în 14 Ayuntamientos (primării), întâlniri festive, la care au luat cuvântul personalități spaniole și voluntari. De asemenea, au avut loc întâlniri la cinci mari universități și opt fundații.

Întreaga Spanie democratică, socialistă, comunistă, stângă unită, republicană, anarhistă și, îndeosebi, tine-

retul au participat la aceste manifestări.

Trei zile, 5-7 noiembrie, festivitățile s-au desfășurat la Madrid și în 12 primării din jurul Madridului. La Cimitirul din Fuencarral s-au depus coroane și au luat cuvântul reprezentanți ai grupurilor de voluntari, amintind de cei căzuți în luptele pentru apărarea Capitalei. Am vorbit și eu

Decretul regal prin care autorului acestui articol (în dreapta) i se acordă dreptul la cetățenia spaniolă

În p. 63: *monumentul de la Santa Cruz del Valle de los Caídos, înălțat în memoria celor căzuți în războiul civil din Spania.*

despre cei opt voluntari români morți la Madrid; unii au fost prezenți din primele zile ale bătăliilor de la Casa Universitaria și Puentes de los Franceses. Pe 8 și 9 noiembrie 1996, voluntarii, împărțiți pe grupe, au participat la festivitățile de la Getafe, Bilbao, Alcoy, Valencia, Sevilla, Alicante, Benicassim, Albacete, Elche, iar pe 10 și 11 noiembrie, toate grupurile naționale au

revenit la Barcelona. În prima zi festivitățile s-au desfășurat la Barcelona, a doua zi, participanții, pe grupe, au plecat spre orașe din Catalonia: la Mataro, el Pran de Liobregat, Girona, Tarragona, Gandesa. Pe 12 noiembrie ei s-au întors la Madrid, pornind spre țările lor.

În ziua de 4 noiembrie, la ora 18, a avut loc întâlnirea cu presa din Spania și din multe alte țări (mass-media din țara noastră a fost absentă, iar acasă nu s-a publicat nici o știre). Am dat interviuri la Associated Press, France-Inter și revistei *Hamlet*. Din lipsă de timp, alte solicitări le-am stabilit pentru zilele următoare.

În ziua de 5 noiembrie, la orele 11, s-a inaugurat monumentul Brigăzilor Internaționale în *Puente de Agrandia* care, cu această ocazie, și-a schimbat denumirea în *Puente de la Paz*, pentru a aminti de una dintre cele mai sângeroase bătălii de pe Jarama, la sud de Madrid. Am transmis un salut din partea Voluntarilor libertății din România.

A urmat o adunare festivă organizată de *Izquierda Unida de España* (IU), o coaliție a partidelor de stânga, Grupo Parlamentario de la *Izquierda Unida Europea*, din parlamentul Uniunii Europene, și gruparea ecologistă *Izquierda Verde Nordica*. Sala era ticsită de lume. Am

intrat în sală printr-o alee, între două rânduri de manifestanți, iar sala ne-a primit cu o explozie de ovății.

A luat cuvântul coordonatorul general IU, Julio Anguita, care a prezentat rolul Brigăzilor Internaționale în războiul din Spania, încheind astfel: „Ați fost romantici, eroi ai unei cauze juste, luptători ai

libertății. Azi, exemplul vostru continuă să fie un exemplu al acestei solidarități, din ce în ce mai necesare“.

A urmat reprezentantul Grupului parlamentar *Izquierda Unida Europea*, Henri Rol Tanguy, comandantul Brigăzii a XIV-a „la Marseillaise“ și apoi, în Rezistența franceză, comandantul Regiunii Pariziene (FFI), care a eliberat Parisul și a semnat împreună cu generalul Leclerc capitularea lui von Choltitz, comandantul

militar al trupelor de ocupație din Paris. El a transmis salutul grupului parlamentar al stângii din Consiliul Europei. În fine, a luat cuvântul Amaia, fiica lui Dolores Ibarruri, care a amintit spusele „Pasionariei”, la „Despedida”, din 28 octombrie 1938: „Sunteți istoria, sunteți legenda, sunteți exemplul eroic al solidarității și universalității democrației”. Am vorbit și eu despre cei 838 Voluntari ai libertății din România, participanți în toate marile bătălii.

În timpul mesei omagiale, televiziunea franceză mi-a luat un interviu mie și lui Louis Blezy, comandantul militar FFI al regiunii Provence-Alpes-Côte d'Azur din Rezistența Franceză. De asemenea, am fost interviuat de Louis Perez, de la „Sud-Radio” din Franța.

Seara, la orele 20.30, am participat la un *Concierto Popular en homenaje a los Voluntarios de la libertad*, în uriașă Sală a Sporturilor din Madrid, spectacol desfășurat sub patronajul de onoare al celebrului scriitor Rafael Alberti. L-am salutat pe Rafael Alberti, pe care l-am cunoscut la București, în 1963. Este un mare prieten al României. A tradus și publicat în volume, cu mare măiestrie poetică, poeziile lui Eminescu și Tudor Arghezi, precum și un volum de *Doinas y Baladas Populares Rumanas*.

A urmat, la 6 noiembrie, recepția la Congresul Depu-

„11, DAR REPREZENTATIVI”

Societatea spaniolă a avut puterea de a marca trecerea a 60 de ani de la războiul civil, organizând manifestări pentru ambele tabere. Evenimentul a fost reflectat de presa mondială.

Trebuie, la rândul nostru, să ne aducem aminte că în Spania nu au luptat doar comunistii din Brigăzile internaționale, ci și legionarii, în rândul trupelor lui Franco. Conducerea Gărzii de fier a trimis 11 membri ai mișcării în Spania. Corneliu Zelea Codreanu a dorit să sublinieze valoarea actului de solidaritate a mișcării legionare cu naționalistii spanioli punând un accent deosebit pe calitatea membrilor grupului de voluntari, și nu pe numărul acestora. Așa se face că cei 11 erau în marea lor majoritate cadre de conducere ale mișcării: generalul Gheorghe (Zizi) Cantacuzino-Grănicerul (președintele Partidului „Total pentru Tară”), Ion I. Moța (comandantul „Bunei vestiri”), Ion Dumitrescu-Borșa (secretarul general al partidului), Vasile Marin, Bănică Dobre, Nicolae Totu, Gheorghe Clime și alții. Presa legionară a dat o mare amploare campaniei de presă pe această temă.

La 15 ianuarie 1937 a sosit în țară vestea morții a doi dintre legionarii voluntari: Moța și Marin. Corpurile neînsușite ale celor doi au fost aduse în țară spre a fi înhumate cu mari onoruri. Prilej potrivit pentru mișcarea legionară de a atrage atenția opiniei publice asupra ei. Un tren special a transportat cele două sicrie prin numeroase orașe ale țării, fiind întâmpinate de un mare număr de legionari și cetățeni curioși. Aduse în Capitală, cele două sicrie au fost depuse la Biserica „Sf. Ilie Gorganul”, numeroase persoane trecând în pelerinaj prin fata lor.

Funeralele din ziua de 11 februarie au reprezentat punctul culminant. Mii de legionari din țară și Capitală au participat la înmormântare. Au fost prezenți, în mod ostentativ, încălcând normele raporturilor dintre state, miniștrii Italiei și Germaniei la București, precum și persoane din corpul diplomatic al legațiilor Japoniei, Portugaliei și Poloniei din capitala României.

Gestul diplomaților străini a stârnit vii nemulțumiri în presa democratică și în Parlament, guvernul român fiind pe punctul de a rupe relațiile cu Italia, Germania și Portugalia. Reacția fermă a opiniei publice românești a determinat Berlinul și Roma să se desolidarizeze public de acțiunea reprezentanților lor și conflictul a fost aplanat în cele din urmă.

M. ȘT.

taților. Urcăți în coloana de autobuze, am coborât la capătul unei alei care duce la intrarea Parlamentului. Pe flancuri, pe sute de metri, până la intrarea principală, grupe de tineri reprezentând organizațiile de tineret, cu steaguri și pancarte, cu fluturăși și manifeste, ne-au primit cu cântece și ovații, într-o atmosferă de mare sărbătoare.

Deputații au remarcat lipsa șefului guvernului José Maria Aznar, care a primit în audiență un brigadist nord-american. În cuvântul lor, deputații au comunicat hotărârea Parlamentului de a acorda brigadiștilor dreptul de a obține cetățenia spaniolă.

După-amiaza am fost primiți la Ministerul justiției, la Palatul Parcent, unde subsecretarul ministerului ne-a înmănat individual, într-un cadru solemn, certificatul care ne acreditează cetățenia spaniolă. Seara, la orele 18.30, am fost invitați la UGT (Uniunea Generală a Muncitorilor), una dintre cele două mari centrale sindicale, sprijinită de PSOE, unde a fost inaugurată o expoziție comemorativă de fotografie, ce prezentau evenimente din perioada războiului și participarea Brigăzilor Internaționale la marile bătălii. A urmat Adunarea de Omagiere. Pe un ecran imens, se derulau scene din perioada răz-

În dimineața zilei de 7 noiembrie s-a desfășurat omagiul brigadiștilor care au murit în apărarea Madridului, în noiembrie-decembrie 1936, la cimitirele din Fuencarral, suburbia Capitalei, și la Morata de Tajuña, unde sunt înmormântați voluntarii căzuți în

dridului. În această brigadă s-a format primul grup de artilerie (2 baterii) comandat de Valter Roman, care a fost nucleul viitorului Regiment Român de Artilerie. A urmat deplasarea pentru inaugurarea monumentului închinat brigadiștilor de la Mostoles, care domina câmpia

Institutul de educație secundară – Vega del Jarama – din San Fernando de Henares“ scriau: „Sunteți pentru noi un exemplu de urmat. Vă mulțumim pentru prezența voastră aici. Această amintire va rămâne cu noi pentru totdeauna“.

Detaliu din Guernica lui Picasso

bătălia de pe Jarama, în februarie 1936. Grupul român de voluntari a participat la Fuencarral, unde erau înmormântați cei șase voluntari români, căzuți în lupte pe baricadele Madridului la Cetatea Universitară și Casa del Carupo.

În cuvântarea mea am menționat că primii voluntari români au venit la 31 iulie 1936 și s-au grupat la Albacete, unde au fost înregimentati în Brigada XI internațională, care la 9 noiembrie 1936 a intrat în luptele de pe străzile Ma-

unde se desfășurase mareaătălie de la Brunete. Tot atunci s-a inaugurat, în aceeași zonă, monumentul de la Lagunes.

După-amiaza, voluntarii au fost grupați pentru a participa la festivități în 13 primării, la Madrid și în zonele unde s-au desfășurat bătăliile pentru apărarea Capitalei. Voluntarii români au fost la San Fernando de Henares, la 15 km de Madrid. În sala de festivități au fost primiți de mulți tineri. Într-o foaie volentă, înmănată participanților, „elevii și elevele de la

În cuvântarea mea am amintit despre participarea voluntarilor români, infanteriști și artileriști, în bătălia de-a lungul râului Jarama, la sud de Madrid. În această bătălie au fost răniți Mihai Burcă, aflat la comanda unui pluton de mitraliere, și Pavel Cristescu, din același pluton, comandantul companiei fiind Nicolae Olaru. Comandantul Valter Roman a fost citat pe ordinul de zi al Brigăzii a XI-a Internaționale pentru contribuția în victoria de la Morata de Tajuña. Tot în această zonă de front era și batalionul

francez, în care lupta și studentul ieșean Emil Sneiberg. Într-o bătălie extrem de dură au căzut toți ofițerii francezi și comanda a fost preluată de voluntarul român. Într-unul din asalturile împotriva maurilor, Emil a fost ucis.

În aceeași seară, voluntarii români au participat la *Homenaje*, organizat în sediul Partidului Socialist (PSOE). În cuvântul său fostul premier Felipe Gonzales, șeful guvernului din vremea când s-a votat în Parlament acordarea cetățeniei spaniole brigadiștilor, a ținut să precizeze: „Aceasta este o Spanie care a renunțat la lichidarea adversarului, care apără libertatea și cauza păcii”.

Am fost invitat de autorități să dezvelesc placa din piața principală, căreia i s-a dat numele „Las Brigadas Internacionales”, și să iau cuvântul, în numele voluntarilor prezenți. Am vorbit atât despre eroismul populației spaniole în fața trupelor generalilor rebeli și armatelor invadatoare, din Germania nazistă, Italia fascistă și Portugalia totalitară, despre revoluția democratică din decembrie 1989 din România și simpatia de care se bucură Spania în țara noastră, cât și despre acțiunile de solidaritate ale Frontului Democratic Studențesc din România cu Spania Republicană, evidențiind participarea studenților români

BUNDESTAGUL CĂTRE GUERNICA

Luni, 26 aprilie 1937. Zi de târg la Guernica, o mică localitate bască – mai degrabă sat decât oraș (7 000 de locuitori), pe valea râului Mundaica, în provincia Biscaya. De secole, așezarea are renumele de centru al libertăților basce: sub bătrânul stejar din centrul Guernicaii, bascii iau cele mai importante decizii pentru comunitate, într-un soi de democrație pe care Jean-Jacques Rousseau o admira. Sub același arbore regii Castillei jurau să respecte furores (instituțiile și privilegiile locului).

Ca în toate zilele de luni, piața geme de lume. Țărani din împrejurimi și-au adus la vânzare vitele și produsele fermelor. Frontul, declanșat de rebeliunea generalului Franco, cu zece luni în urmă, în iulie 1936, se află la 30 km de Guernica.

Către ora 15.00, pe cerul așezării apare un avion de observare. La 16.30 clopotele Bisericii „Santa Maria” bat alarma. Anunță un raid aerian. Fără să intre în panică (doar era război), localnicii se grăbesc să se adăpostesc. Primele victime vor fi exact cei care nu cunosc locurile și nu știu unde să se refugieze.

Vreme de peste trei ore, în valuri succesive de 20 de minute, o escadră de Junkersuri 52 și vreo 12 Messerschmitturi BF-109, ale Legiunii Condor, de tristă amintire, atacă orașul. Încep cu un „covor de bombe”, continuu cu bombe incendiare, în fine, mitraliază supraviețuitorii, ce aleargă disperși pe căile de ieșire din localitate. Piața este un morman de cenușă. La 19.45 asupra ruinelor se lasă liniștea.

La Nürnberg, Göring declara: „Am vrut să încerc din punct de vedere tehnic tânăra mea Luftwaffe”.

La 60 de ani distanță de la acest prim bombardament aerian planificat asupra unui obiectiv civil – pe care Pablo Picasso îl va immortaliza în celebra sa pânză, ce a inaugurat pavilionul spaniol la Expoziția universală de la Paris (12 iulie 1937) –, Guernica apăsă încă asupra conștiințelor germane. Bundestagul a înscris în bugetul său pe 1997 o donație de 3 milioane mărci, plătită în trei ani, către orașul spaniol martir. Este un gest prospu cu zece ani în urmă de Petra Kelly, liderul Partidului Verzilor, azi dispărut.

„Nu există un sentiment anti-german la conștientul meu”, a afirmat recent Eduardo Vallejo de Olejua, primarul Guernicaii (17 400 locuitori). Noi rămânem în continuare înfrățiți cu Pforzheim, un oraș german din Baden-Württemberg. Guernica este simbolul libertății”.

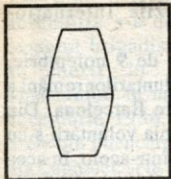
F.D.

în Brigăzile Internaționale.

În ziua de 9 noiembrie, grupul voluntarilor români a plecat spre Barcelona. Din toată Spania voluntarii s-au îndreptat într-acolo, în aceea zi, pentru ultimele două zile de festivități (10-11 noiembrie). La 11 noiembrie cei 350 voluntari au mers la Parlament. Au participat înaltele personalități din Catalonia, în frunte cu președintele Jordi Pujol. Adunarea a fost deschisă de președintele Parlamentului, Reventos: „Fiți bineveniți în Parlamentul din Catalonia, sediul suveranității poporului catalan, pentru care, de asemenea, au luptat acum 60 de ani voluntarii internaționali, pentru libertățile democratice și în apărarea legalității republicane”.

A luat apoi cuvântul președintele „de la Deputații de Barcelona”, Manuel Royes. El era copil când a asistat la „Despedisto” Brigăzilor Internaționale din octombrie 1936. A reamintit că populația manifestase călduros pentru voluntarii care defilau pe Diagonal: „Oameni duri în bătălii, eroi căliți în toate împrejurările emoționante, oameni tari defilau cu tristețea reflectată pe fețe”.

În după-amiaza zilei de 11 noiembrie 1996, voluntarii români veterani s-au întors în București, cu emoțiile unei omagierii ce depășise orice așteptări. ■

COMISIA NAȚIONALĂ A MONUMENTELOR ISTORICE APROBĂ ÎN UNANIMITATE RESTAURAREA COLOANEI

Avizând favorabil proiectul Fundațiilor Internaționale Constantin Brâncuși, Comisia Națională a Monumentelor Istorice s-a pronunțat pentru înlocuirea stâlpului central, deteriorat și instabil, cu un stâlp nou, din oțel inoxidabil. Stâlpul actual, conceput de ing. Ștefan Georgescu-Gorjan, va fi conservat ca piesă de muzeu. Comisia a avizat favorabil consolidarea fundațiilor *Coloanei fără Sfârșit* în vederea implantării noului stâlp central.

De asemenea, Comisia Națională a Monumentelor Istorice a avizat favorabil soluțiile și tehnologia propuse pentru metalizarea modulelor. Mostre de metalizare, cu și fără lac protector, vor fi ulterior prezentate spre avizare, odată cu definirea culorii, cât mai apropiată de cea originală. Dezasamblarea modulelor a permis pentru prima oară examinarea amănunțită a dezastrului pe care l-au produs anii și abandonul. Căci dacă Turnul Eiffel din Paris, construcție metalică prin excelență, rezistă timpului, aceasta e și datorită întreținerii și restaurării permanente, al cărui obiect este. *Coloana* lui Brâncuși, în peste 50 ani de existență, n-a fost tratată cu atenția pe care o merită conservarea ei. Zeci de kg de produse ale coroziunii au fost puse în evidență, iar exfolierile interne și externe au relevat daune mai mari decât ne puteam imagina. Structura de rezistență, în sfârșit studiată îndeaproape, s-a dovedit cu mult sub normele admise pentru construcțiile în metal.

Odată cu eliberarea avizului Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice, și pe baza acestuia, Fundațiile Internaționale Constantin Brâncuși continuă operațiunile de restaurare. Fondurile utilizate pentru lucrările la fața locului n-au provenit din surse bugetare, ci din sponsorizări, un sfert venind din țară, prin Fundația Internațională Constantin Brâncuși, și trei sferturi din străinătate, și anume de la The

Ing. Ionel Preda de la INCERC adună probe din produsele de coroziune de pe modulele Coloanei.
Foto Crampon ©CBIF

Constantin Brâncuși International Foundation, Inc., în colaborare cu World Monuments Fund din New York.

Fundațiilor Internaționale Constantin Brâncuși, după ani de muncă dezinteresată, li s-a impus de către Ministerul culturii, vineri 13 septembrie 1996, cu câteva ore înainte de începerea lucrărilor de la Târgu Jiu, să semneze un Protocol de colaborare cu acest Minister. Fundațiile și-au rezervat, în acel context, dreptul le-

gitim de a fotografia și filma în exclusivitate propria activitate de organizare de șantier și de restaurare a Ansamblului, conform Proiectului aprobat de Comisia Națională a Monumentelor Istorice și înregistrat la OSIM. Lucrările au fost integral filmate, în scop documentar, și de Editura Video a Ministerului culturii. Fundațiile Internaționale Constantin Brâncuși au precizat, dacă mai era nevoie, că nu sunt nici proprietarul, nici administratorul Ansamblului Monumental Brâncuși. Singura lor vocație este restaurarea, amenajarea, punerea în valoare și conservarea acestuia, ca operă a patrimoniului național și universal, indiferent de cine este formal proprietarul sau administratorul său.

Cercetările efectuate în perioada ulterioară dezasamblării au permis stabilirea diagnosticelor precise, precum și modalitățile de tratare adecvată a problemelor structurale, de coroziune și remodelizare care, odată cu aprobarea Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice, vor fi puse în aplicare astfel încât în toamna lui 1998, la împlinirea a 60 ani de existență a *Coloanei fără Sfârșit* de Constantin Brâncuși, aceasta să fie din nou în picioare, în toată splendoarea și sănătatea ei regăsite. „Fără aceste eforturi”, consemnează un document emis de Getty Conservation Institute la 25 februarie 1997, semnat de directorul acestuia, Miguel Angel Corzo, „una dintre cele mai importante opere ale lui Brâncuși ar fi putut rămâne necunoscută generațiilor viitoare”.

ODISEEA

UNUI AMERICAN OARECARE

Viața „americanului oarecare” Albert Jolis nu a fost interceptată doar de cele două războaie mondiale, de conflictele ideologice dintre Democrație și Totalitarism, de războiul rece și de misiunile de ofițer de informații. După cum ni se confesează: „De fiecare dată când îmi examinam retrospectiv viața din acest «secol totalitar», eram conștient de norocul meu. Nu am fost una dintre victimele sale. M-am născut în lux și puteam să îl ignor complet”.

Istoria familiei Jolis (de loc din Olanda) poate fi cunoscută din 1830, când la Amsterdam strămoșii se ocupau cu tăiatul diamantelor. La sfârșitul sec. XIX, familia lui Bram Jolis deținea o fabrică model în industria regelui pietrelor prețioase. Și așa a continuat până în zilele noastre, chiar dacă decorul familial s-a mutat de câteva ori în Europa și apoi în S.U.A., iar la cârma lui Dia-

mond Distributors Inc. s-au ridicat Albert Jolis și cei patru fii ai săi.

În cele din urmă, DDI, care ajunsese una dintre companiile din sectorul diamantelor cu multe exploatare, fabrici și agenții în numeroase țări ale lumii, a trebuit să fie închisă. „Cu patrimoniul lichidat, cu diferite unități închise, cu conturile din bănci la 0, a venit și ziua când DDI nu a mai existat – comentează ca un actor din off Bert Jolis. O zi foarte tristă pentru noi toți”.

Din zilele însoțite ale prosperității am ales pentru cititorii noștri un nou episod: povestea afacerii diamantelor fostului președinte francez Valéry Giscard d'Estaing, pe care acest „american oarecare” a cunoscut-o îndepărate.

Și o adnotare. În anii '70 Nicolae Ceaușescu a stabilit o înțelegere cu Bokassa pentru o investiție românească în imperiul diamantelor din Africa Centrală. Inginerul român de înaltă calificare trimis în misiune exploratorie s-a întâlnit cu câțiva dintre membrii

familiei Jolis pe teren. În urma discuțiilor avute, specialistul român, care privise inițial întreaga expediție drept o impostură, s-a convins că o concurență între o eventuală companie românească sau româno-centrafricană și DDI ar fi o glumă proastă. Raportul său prezentat cu abilitate la București a fost în întregime negativ. Impresia lăsată fiilor și tatălui Jolis fusese excelentă. Singura persoană care a câștigat de pe urma acestei escapade politico-economice a fost însă... Elena Ceaușescu, care a reținut câțiva solitari ca o frumoasă amintire a unui proiect avortat. Inginerul român ce era destinat a deveni rivalul familiei Jolis și câțiva inițiați trăiesc. Magazin istoric le acordă spațiu în paginile sale pentru propria relatare istorică.

Și acum, în acest nou episod din odissea unui american oarecare să aflăm din sursă calificată amănuntele necunoscute până astăzi ale afacerii amintite.

Cristian POPIȘTEANU

În imagine: autorul, împreună cu soția, Mona (fica istoricului Constantin C. Giurescu), în 1986.

Diamantele ce minează un președinte și înalță un împărat

ALBERT JOLIS

În octombrie 1979, a izbucnit în Franța un scandal politic în jurul lui Valéry Giscard d'Estaing, pe atunci președinte al Franței. Guvernul a fost pus într-o situație stânjenitoare, iar la alegerile prezidențiale din 1981, Giscard d'Estaing a fost înfrânt. Publicația *Le Canard Enchaîné*, într-o serie de dezvăluiri senzaționale, a făcut cunoscut că Giscard d'Estaing, pe când era ministru al finanțelor, a acceptat în mai multe rânduri, între 1973 și 1976, de la Bokassa cadouri constând din diamante. Giscard, se spunea, nu declarase aceste daruri la vamă la intrarea în Franța, așa cum o cerea legea, și nici nu făcuse publică existența lor în alt fel.

Giscard nu a negat acuzațiile și a oferit doar explicații ambigue. Afacerea diamantelor a căpătat proporții. Toată presa din Franța a abordat-o. Opoziția socialistă din Parlament a cerut o investigație. Afacerea a devenit o piatră de moară legată de gâtul președintelui. *The New York Times* s-a ocupat de ea. În Franța i s-a spus „afacerea Watergate franceză”. Ne-am aflat și noi implicați în mijlocul acestei nebunii. „Cum, pentru Dumnezeu?”, v-ați putea întreba cu îndreptățire. A fost punctul culminant al unei povești destul de lungi.

O chestiune de procente

Printre lozincile economice larg vehiculate în fostele colonii după ce și-au câștigat independența, era și aceea că un câștig mare putea fi obținut din transformarea materiilor lor prime în produse finite. Republica Centrafricană nu constituia o excepție. De ce să nu șlefui-

diamantele noastre în geme finite, în loc să exportăm pietrele brute la centrele de tăiere din New York, Anvers și Israel? – suna leit-motivul. „Exportul materiilor prime este o rămășiță a colonialismului”, se spunea. În plus, uite ce câștig suplimentar am putea avea.

Aceste idei erau încurajate de birocrații de la societățile străine de ajutorare și alții care știau puțin despre practicile implicate. Motivele pentru a nu se iniția un astfel de program erau puternice. Era nevoie de ani pentru a pregăti muncitorii locali la nivelul de îndemânare necesar ca să concureze pe piața internațională. În Europa, fiii și nepoții tăietorilor de diamante urmează o pregătire lungă ca ucenici înainte să li se încredințeze lor operațiunea. Cine să se înhame la un astfel de efort cu tinerii africani aproape sălbatici, care au puțină sau nu au educație deloc? În plus, o însemnată parte din diamantele produse erau bune doar pentru utilizare industrială, nefiind potrivite pentru a fi transformate în pietre prețioase. Dacă se alegeau cele mai bune pentru șlefuire, restul producției dintr-o mină s-ar fi depreciat valoric. Unde era câștigul? În fine, tăierea diamantelor nu cere un număr mare de oameni, posibilitățile de angajare fiind deci limitate. Dacă nouă astfel de argumente ne-ar părea convingătoare, ele nu au impresionat guvernul centrafrican. Începând cu președintele Dacko, înainte ca Bokassa să ia puterea, toți voiau o fabrică de tăiere a diamantelor, atât pentru profit, cât și pentru mândria națională.

Ne-am luptat mult cu această problemă. Nu voiam să fim implicați într-un astfel de proiect îndoielnic. Totuși până la urmă am capitulat. Fiind adânc implantați în țară, miza a fost mare. Dacă noi nu intrăm în afacere, altcineva ar fi făcut-o și quid-pro-quo-ul pe care l-ar fi obținut de la guvern, ar fi fost pe cheltuiala noastră. Considerând-o parțial ca asigurare, parțial ca o problemă de relații publice, ne-am dat acordul până la urmă, fără prea mare tragere de inimă. Urma să intrăm în afacere cu un procent de 50%, cealaltă jumătate fiind preluată de guvern. Dar stați puțin: ați zis jumătate-jumătate? Noi puneam sută la sută banii și suportam sută la sută riscul; guvernul avea 50% din profit și era de acord să ne ocupăm noi de afaceri!

Am avut un noroc extraordinar. Se afla în oraș o misiune umanitară germană interesată în proiecte de dezvoltare la care să participe. Nu reușiseră să dibuiască nici un proiect care să îi atragă. Ne-am amintit că exista o mică industrie de tăiere a diamantelor la Idar-Oberstein, în ținutul Rinului. Ne-am amintit și că acolo aveam prieteni buni. Am sugerat misiunii germane să se gândească dacă vrea să participe la programul de pregătire și să aducă în acest scop instructori germani. Au fost încântați să descopere un proiect atât de interesant, după ce erau pe punctul să plece acasă cu mâna goală. Au fost de acord.

Am plecat apoi la Idar-Oberstein și am prezentat proiectul în fața prietenilor noștri, domnișoara Hildegarde Hahn, sora mai în vârstă, nemăritată, a fondatorului decedat, și a nepotului ei, tânărul Dieter. Am încercat să

infrumusețez problema, dar nu am avut succes. Faptele indicau că aveam nevoie de ajutorul lor în pregătirea forței de muncă pentru o nouă fabrică de tăiere a diamantelor în inima Africii negre. Erau profund mirați. „Este nebunie curată”, au protestat. „Nu vor reuși niciodată, iar în caz că o fac va însemna doar competiție pentru noi”. Nu puteam decât să fiu de acord cu ei.

Președintele plătește

Dar când le-am explicat că guvernul german își exprimase interesul față de proiect, au început să întrezărească alte posibilități. Au urmat o serie de întâlniri la Bonn. Au fost ridicate unele obiecții, fiind vorba de o întreprindere americană. Dar până la urmă s-a ajuns la o înțelegere. Guvernul german urma să inițieze un proiect de cinci ani pentru o fabrică de tăiere a diamantelor în Bangui, iar

Fräulein Hahn și nepotul ei urmau să asigure instructori-tehnicieni din fabrica pe care o posedau. Noi aveam răspunderea totală a administrării. Vor ajunge cinci ani? Cine știe? Cel puțin, era un început.

Au fost aduse mașini specializate, au sosit instructori germani și programul a demarat. Tinerilor care erau instruiți nu li s-au dat diamante de la început, au primit blocuri de lemn tăiate în forme geometrice diferite pentru a ilustra fațetele diamantului. Primul material care li s-a dat să îl taie pe roată a fost piatra. Când au început cu diamante adevărate, li s-au dat pietrele de cea mai proastă calitate. A trecut mult timp până când unui ucenic i s-a încredințat un diamant cât de cât decent. Ne aștepta o surpriză. Tinerii ucenici africani dovedeau aptitudini neașteptate. Au evoluat repede. Calitatea lucrului lor se îmbunătățea constant. Am revizuit cu grijă programul. Răstimpul de cinci ani, pe care la început îl consideram mult prea scurt, părea acum suficient. Am putut chiar prevedea momentul când se putea începe producția comercială. Anticipând acest eveniment, am început construcția unei noi clădiri încăpătoare care să adăpostească întreprinderea.

Un Bokassa încântat a inaugurat, în 1966, noua clădire a fabricii, în fața întregii comunități diplomatice din Bangui. Primele diamante șlefuite de bună calitate au fost arătate diplomaților, ziariștilor și publicului prezent. Aceasta era prima astfel de fabrică de tăiere a diamantelor din Africa neagră. Un timbru comemorativ a fost tipărit. *National Geographic Magazine* a publicat o fotografie color pe o pagină întreagă, împreună cu o poveste în numărul din august 1966.

Împăratul Bokassa I

Producția comercială regulată odată pornită, Comptoir National du Diamand, cum se numea întreprinderea, a devenit una dintre puținele atracții turistice ale Capitalei. Toți demnitarii care veneau în vizită erau conduși acolo de oficialitățile palatului prezidențial. Numele Jolis era foarte cunoscut. Acesta a fost unul dintre momentele noastre de vârf în Republica Centrafricană.

De câte ori vreun demnitar străin era primit în vizită oficială, Bokassa marca evenimentul printr-un cadou constând în diamante. Erau 15-20 pietre varind într-un sfer și jumătate de carat fiecare, presate într-un disc de ceară, plasat într-o cutie din plastic. Aceste pietre erau dispuse în forme diferite: un cerc, o inimă, o cruce și așa mai departe. De fiecare dată când plănuia un cadou, palatul prezidențial emitea un ordin de cumpărare către Comptoir National, stipulând recipientul dorit și valoarea aproximativă (undevea între 5 000\$ și 12 000\$). Normal, toate darurile astfel comandate erau plătite de președinție.

Cine a „ciripit”

Valéry Giscard d'Estaing iubea vânătoarea de animale mari. Îi plăceau, conform bărelor de prin Bangui, și tinerele africane. Bokassa era încântat să-i ofere din amândouă. Desigur, Giscard, pe care Bokassa îl numea „dragul meu părinte”, a primit diamante în dar de fiecare dată când a mers în vizită. Din acest punct de vedere era tratat ca orice alt VIP.

Conform legislației franceze, singura oficialitate guvernamentală care nu este obligată să declare cadourile primite de la alți șefi de state este președintele însuși. Giscard era pe atunci ministru al finanțelor, deci fără îndoială încălca legea. Dar afacerea nu ar fi ieșit niciodată la suprafață dacă cineva nu ar fi „ciripit”. Deci, cine a făcut-o?

Suntem la câțiva ani după ce Valéry Giscard d'Estaing a fost

ales președinte al Franței, în 1976. Bokassa a început să exagereze cu extravaganțele sale spre exasperarea crescândă a autorităților franceze. Mai întâi s-a autodeclarat președinte pe viață, apoi, simțind că era nedrept cu el însuși, s-a declarat împărat și și-a aranjat revoltătoarea ceremonie de încoronare.

Guvernul francez își pierdea răbdarea. Când s-a zvonit că negociază cu Gaddafi al Libiei, francezii au decis că s-au săturat. La 20 septembrie 1979 Bokassa a fost dat jos printr-o lovitură orchestrată de francezi. A fugit spre Franța. Dar înainte de a ateriza, a sosit un ordin de la Elysées, fără îndoială dat de Giscard d'Estaing, prin care se cerea ca Bokassa să nu fie lăsat să coboare din avion. A așteptat la o bază militară din afara Parisului pentru mai multe ore, în timp ce mesajele disperate pe care a reușit să le trimită „prietenului” Giscard nu au primit răspuns. Avionul a făcut plinul și a decolat cu Bokassa la bord, îndreptându-se spre Coasta de Fildeș.

Între timp, în Bangui, trupe paramilitare franceze, ziaristi, cetățeni îi răscoleau palatul,

birourile și documentele personale.

La 10 octombrie 1979, *Le Canard Enchaîné* a publicat primele dezvăluiri despre faptul că Giscard nu a declarat diamantele dăruite de Bokassa. Există două supoziții. Una este că Bokassa însuși ar fi declanșat totul într-un act de răzbunare pentru trădarea lui Giscard. Cealaltă este că informația incriminată a fost culeasă în Bangui de oponenți politici ai lui Giscard. Socialiștii erau nerăbdători să îl discrediteze. Sursa exactă nu a fost stabilită niciodată.

Peste noapte, mă trezesc asediat de presa franceză, asemenea directorului fabricii Comptoir National din Bangui, dl. Gevreykian. *Le Canard Enchaîné*, *Le Monde*, *Le Point*, toate sunau la telefon. Deși îl simpatizam politic pe Giscard, era clar că a tratat problema neîndemânatic. La început a negat totul. Apoi, când nu a mai putut ignora dovezile, a făcut o donație Crucii Roșii franceze, care a dat naștere unei controverse dacă suma corespundea valorii diamantelor. Partidul socialist a acordat neobișnuit de mult timp exploatarea situației

nefavorabile în care se găsea Giscard.

Ca străin, nu doream să mă implic în procesul electoral francez și am încercat să stau în afara lui. Nu am reușit pe deplin. *Le Point* m-a intervievat cu asiduitate și în numărul din 22 octombrie 1979, a publicat o poveste de o pagină întreagă în care eram citat și în care valoarea diamantelor oferite lui Giscard era mult exagerată. Cât îmi aduc aminte, am spus că nici un dar nu a depășit 10 000\$-12 000\$. Presa se învârtă în jurul unor sume de sute de mii. În plus, am adăugat, Bokassa acorda aceeași primire tuturor VIP-urilor. Asta nu e nicidecum o încercare de a atenua neîndemânarea politică a lui Giscard d'Estaing. A fost acesta „Watergate-ul francez”? Atât cât a contribuit la faptul că Giscard d'Estaing a pierdut alegerile prezidențiale, da. Dar dacă suntem tentați să extindem analogia și să o numim și „Afacerea Whitewater sau Whitewater-ul francez”, ar însemna să mergem prea departe. ■

Traducere de
Florin ȘURCAN

MONARHICĂ

(Biverb: 4, 6)

SA R=A

PEȘTERĂ CU PICTURI

RUPESTRE

(Monoverb: 6-8)

C U^T

Gheorghe BRAȘOVEANU

Gheorghe BRAȘOVEANU

MAREȘALUL PIŁSUDSKI, ÎN PETIT LA BUCUREȘTI

În perioada interbelică, Polonia a fost pe punctul de a redeveni monarhie. Mareșalul Piłsudski a purtat tratative secrete la București, al căror conținut nu îl cunoaștem nici astăzi. Cei ales pentru tronul Jagellonilor era prințul Nicolae, fratele lui Carol II. „Grupul coloneilor” s-a dovedit însă mai puternic decât primul mareșal al Poloniei. Proiectul monarhic este încă învăluit în mister.

FLORIN ANGHEL

În timpul primului război mondial, problema polonă a reapărut cu acuitate în cancelariile ambelor tabere aflate în conflict. La 5 noiembrie 1916, conform deciziei Puterilor Centrale, s-a creat Regatul Poloniei, „stat” condus de un Consiliu de Regență numit, care s-a ocupat de problemele administrative ale teritoriilor polone aflate sub stăpânire germană și austriacă. Acest Consiliu a proclamat, la 7 octombrie 1918, independența (formală) a Poloniei, eveniment

urmat, după prăbușirea imperiilor din Europa Centrală, de constituirea unor guverne locale: la Cracovia (27 octombrie 1918) și Lublin (7 noiembrie). Sosirea lui Józef Piłsudski la Varșovia (după detenția în închisoarea germană Magdeburg), în 11 noiembrie 1918, și instalarea sa ca șef al statului, a anulat toate deciziile Consiliului de Regență. Oficial, la 22 noiembrie 1918, Piłsudski proclama Rzeczpospolita Polska (Republica Polonă), independentă.

Soluția – la Palatul Cotroceni

Primele semnale că liderul necontestat al statului ar dori renunțarea la forma republicană au apărut în toamna anului 1926, câteva luni după ce, în mai același an, printr-o lovitură de stat, regimul parlamentar-constituțional fusese înlocuit cu un sistem autoritar bazat pe întărirea prerogativelor prezidențiale și reducerea până la ridiculizare a vieții parlamentare și a pluripartitismului (*Magazin istoric*, nr. 6/1997).

La 25 octombrie 1926, la Nieszwiez (astăzi în Republica Belarus), la doar 10 km de

frontiera sovietică de atunci, în castelul familiei Radziwiłł, monument de arhitectură din secolul XVI, întreaga nobilime polonă și-a dat întâlnire cu noul conducător. Mareșalul a fost întâmpinat, printre alții, de prinții Janusz și Karol Radziwiłł (primul, cu important rol politic în noul regim), prințul Olgiert Czartoryski, contele Józef Potocki, prințul Zdzisław Lubomirski, prințul Eustachy Sapieha (ministru de externe în 1920-1921, semnatarul convenției de alianță cu România din 3 martie 1921), contele Jan Tyszkiewicz. Aristocrația din Kresy (răsăritul Poloniei), a profitat de această sărbătoare monarhistă pentru a anunța sprijinul

necondiționat acordat lui Piłsudski. Grupurile monarhiste au dat, de altfel, tonul unei formule dragi Mareșalului, care corespundea realității istorice de până la 1793: ca șeful Poloniei să-și recapete titulatura de „Rex Poloniae et Magnus Dux Lithuaniae”. Ziarul *Ślowo* din Wilno (Vilnius) a publicat, înainte de întâlnirea de la Nieszwiez, pe prima pagină, un colaj fotografic sugestiv: de o parte Stanisław August Poniatowski, ultimul rege al Poloniei, iar de cealaltă, Józef Piłsudski.

Luând cuvântul, prințul Sapieha a vorbit Mareșalului ca unui suveran: „După înlăturarea tuturor celorlalte piedici, ai luat asupra Ta o răspundere în fața

istoriei și viitorului Poloniei. Ai început războiul cu invidia, cu egoismul și necinstea, nu în numele unui partid sau al unei doctrine, ci pentru binele Republicii, pe care-l vezi în formarea unei puternice autorități de stat, bazată pe drepturi naționale". Gazda, prințul Janusz Radziwill, a dus ideea și mai departe: „Întrupăți, Domnule Mareșal, calitățile unei vechi și nobile familii devotate țării, legată de trecut prin firul neîntre-rup al unei splendide tradiții. Din exemplele acestui trecut v-ați luat îndemnul care v-au permis să scrieți în cartea istoriei Poloniei o pagină strălucită”.

Conform mărturiilor participanților la sărbătoare – probabil, în urma unor aluzii sau chiar declarații directe – Piłsudski ar fi dorit alegerea ca rege al Poloniei a unui tânăr prinț dintr-o dinastie străină, căruia Mareșalul i-ar fi servit de mentor și pe care l-ar fi format și pregătit pentru menirea lui viitoare.

O informație prețioasă provine de la unul din cei mai influenți membri ai regimului, colonelul Walery Slawek, de câteva ori prim-ministru și președinte al Blocului Independent (B.B.W.R.), baza politică a lui Piłsudski. El declara, în martie 1928, unui prieten senator redând, de bună seamă, o discuție intimă cu Mareșalul: „Polonia, pentru ca să devină o Mare Putere, trebuie să unească strâns între ele toate teritoriile ce o alcătuiesc. Această unire nu se

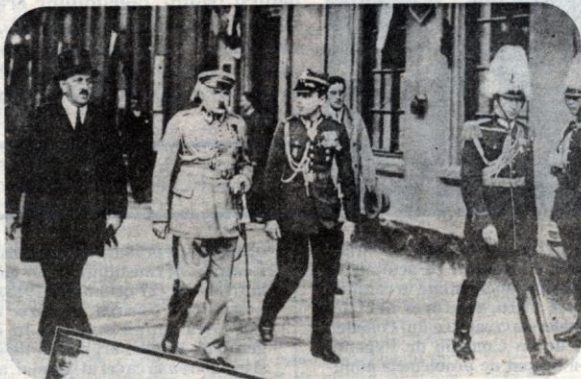
poate însă realiza în cadrul Constituției actuale [adoptată în martie 1921, de esență profund liberală – n.n.]. Un simbol este indispensabil, care să realizeze în jurul lui elementele disparate din care se compune țara noastră. Acest simbol nu poate fi decât Monarhia și din această cauză politica internă polonă se bazează în prezent pe instaurarea Monarhiei, zdrobind orice opoziție și luând în stăpânire completă administrația și chiar

Cotroceni de la București, acolo unde se aflau moștenitorii regelui Ferdinand și reginei Maria, deosebit de apreciați de întreaga societate polonă.

N-a fost să fie

În luna octombrie 1931, după o vilegiatură de aproape patru luni în Madera (decembrie 1930 - martie 1931), determinată de agravarea bolii de plămâni, Piłsudski s-a aflat în vizită neoficială în România. A

stat, pentru început, în sanatorii la Techirghiol și Carmen Sylva. Vremea deosebit de rece pentru această perioadă a anului, ploile abundente, slăbiciunea organismului dar și anumite excese (fumat, ore puține de somn, regim

Mareșalul Piłsudski la sosirea în Gara de Nord din București

În p. 73: surprins în timpul unei plimbări, prin curtea vilei din Madera, unde își trata o boală de plămâni

organizațiile sociale din țară. Progresăm în această direcție pas cu pas.”

La fel ca în cazul majorității monarhiilor central și sud-est europene, și apropiatii lui Piłsudski se gândeau la o dinastie străină, care ar fi scutit țara de divergențe fără sfârșit între familiile princiere autohtone și ar fi întărit substanțial statutul extern al Poloniei. E ușor de înțeles de ce, din start, orice variantă germană a fost exclusă. Cum nici marele prieten din apropiere nu putea oferi o soluție – e vorba de Ungaria, guvernată de regentul amiral Miklos Horthy, în lipsa unei dinastii – au prevalat interesele politice, strategice, militare, economice și personale. Toate acestea duceau spre Palatul

alimantar neregulat) au provocat, în 11 octombrie, o serioasă pneumonie, necesitând trimiterea de urgență la Constanța și, de aici, la București. Mareșalul era însoțit de doar doi din colaboratorii lui personali: Adam Sokolowski și dr. Skupiewski.

La București, și-a stabilit reședința în localurile Legației polone și, bolnav, a insistat să se întâlnească, în particular și, dacă se putea, în secret, cu trei persoane. La 13 octombrie, într-unul din saloanele bine încălzite ale Legației, a avut o lungă discuție cu prințul Nicolae. A doua zi, la castelul Peleş din Sinaia, Piłsudski era primit de regele Carol al II-lea, fratele lui Nicolae. Discuția a fost, de asemenea, foarte lungă

și nimeni (cel puțin în Polonia) nu cunoaște amănunte. În sfârșit, la 15 octombrie, reîntors la București, Mareșalul l-a primit pe prof. Nicolae Iorga, prim-ministru, unul din puținii oameni politici față de care avea o admirație și un respect fără margini. Și întrevederea cu savantul a rămas, de asemenea, confidențială, cu excepția unor vagi referiri la relațiile bilaterale prietenești și la necesitatea adâncirii, pe viitor, a acestora. Despre ce a putut vorbi Piłsudski cu cei trei oameni de stat și de ce a ținut, deși bolnav, să se întâlnească cu prințul Nicolae, membru al Casei Regale fără atribuțiuni deosebite?

Răspunsul – unul din ele – vine peste aproape o lună și jumătate. Ziarul *Czas* din Cracovia, datat 5 decembrie 1931 (înaintea sărbătoririi Sf. Nicolae!) publica un comentariu referitor la instaurarea monarhiei în Polonia. Gazeta dădea drept sigură sosirea iminentă a prințului Nicolae la Varșovia pentru a se căsători cu Jagodka Piłsudska, una din fiicele Mareșalului. Uniunea matrimonială nu putea fi contractată decât în timpul vizitei în România. Cum frațele regelui Carol al II-lea se lăsa așteptat, la 14 ianuarie 1932, în Comisia constituțională a Sejmului, prințul Ianjuz Radziwill, președintele Comisiei afacerilor externe lăsa perplex întregul auditoriu neavizat când, în discursul său, preciza: „Aderenții principului monarhic în Polonia sunt cu mult mai numeroși decât

s-ar crede. Însă instaurarea monarhiei depinde de împrejurări care adeseori sunt independente de voința noastră”. Prințul Zdzisław Lubomirski, uluit, era absolut convins că „prințul Radziwill nu a putut face

acceptându-se ideea instituirii unei regente comune, compuse din Piłsudski și Carol al II-lea. Prințul Lubomirski, autorul raportului societății, a asigurat că Mareșalul este la curent și că sprijină procesul. Nu cunoaștem, din păcate, răspunsul sau decizia luată de profesorul Iorga.

De ce nu s-a mai ajuns la finalizarea acțiunii? Explicații pot veni atât din partea polonă, cât și din cea română. Nu trebuie trecut cu vederea că majoritatea covârșitoare a populației polone credea în virtuțile republicanismului, deși formula era destul de viciată după 1926.

Apoi, la urma urmei, familia regală de la București era legată de Casa de Hohenzollern, ceea ce nu putea fi acceptat de către poloni. Mareșalul, deja bolnav și obosit, păstrase doar o autoritate morală, simbolică, în politică și armată. Centrele de decizie se aflau în rândul așa-numitului „grup al colonelilor”

din care se detașa ministrul de externe, Józef Beck. Colonelul Beck, ca mulți alții, era oponent convins al politicii lui Nicolae Titulescu și, totodată, manifesta rezerve față de colaborarea angajată cu România, preferând o apropiere, considerată mai utilă, față de U.R.S.S., Germania, Italia și Ungaria.

Sigur că regele Carol al II-lea și mama sa, regina Maria, ar fi dorit un român pe tronul Poloniei, așa cum se întâmplase anterior prin căsătoriile prințeselor Mărioara și Elisabeta cu regii Iugoslaviei și Greciei, dar opțiunea polonă a fost alta. ■

Prințul Nicolae (în dreapta), spre deosebire de fratele său, Carol II, și nepotul Mihai (aici, la o ceremonie navală, în portul Constanța) nu a reușit să urce pe tron. Singura lui șansă ar fi fost poate cel al Poloniei

această declarație decât în urma unei indicații de sus”.

La 1 martie 1932, primul ministru Nicolae Iorga primea de la Varșovia un raport cu informații uluitoare, semnat de diplomatul Grigore Bilciurescu. Acesta, beneficiar al intrărilor în saloanele mondene din capitala polonă, relatează că, reunită în palatul contelui Tarnowski din strada Piekna, adunarea grupărilor guvernamentale conservatoare a adoptat o rezoluție în care se avansa un proiect de uniune personală între Polonia și România, pentru început

AMERICANI ÎN BĂTĂLIA ANGLIEI

Istorii
mai puțin
cunoscute

Despre Bătălia Angliei – marea confruntare aeriană dintre RAF și Luftwaffe, soldată cu victoria britanicilor, ce a pus capăt speranțelor lui Hitler de a mai invada Anglia – s-au scris zeci de mii de articole și cărți. Pornind de la ele, s-au realizat spectaculoase filme. Și totuși, istoricii reușesc să găsească noi elemente, puțin sau deloc cunoscute marelui public, atunci sau chiar la mulți ani după încheierea celui de-al doilea război mondial.

Când primul ministru, Winston Churchill, rostea celebra formulă – „niciodată în vreun conflict atât de mulți nu au datorat atât de mult unui număr atât de mic de oameni” – el nu se referea doar la britanici. Luptau în cadrul RAF piloți din țările Commonwealth-ului, din Franța, Belgia, Polonia și Cehoslovacia. Dar și din S.U.A. Prezența unor voluntari americani era contrară legilor americane. Potrivit uneia dintre cele trei Neutrality Acts, votate de Congresul S.U.A. în anii '30, alăturarea cetățenilor americani forțelor armate ale unei țări beligerante constituia un act criminal, care se pedepsea cu o amendă de 20 000 dolari, 10 ani de închisoare și pierderea cetățeniei.

În 1940, atmosfera din S.U.A. nu era foarte favorabilă Marii Britanii. David Alan Johnson, autorul unui articol apărut în *American History Illustrated* – spune că piloții voluntari erau încurajați să lupte mai curând de partea Chinei, decât alături de britanici. Este adevărat însă, cei care doreau să plece în Marea Britanie nu erau prea aspru pedepsiți. Dar tracasări au existat.

Aterizare sub bombe inamice

Astfel, șase voluntari porniți din California au fost interceptați într-o gară, în drumul lor spre Canada, de către agenții FBI. Li s-a oferit următoarea alternativă: ori se întorc acasă ori ajung în pușcărie. Au ales prima variantă, dar nu au renunțat. Următoarea tentativă a fost încununată de succes. Un new-yorkez le-a declarat vameșilor că mergea în

Newfoundland să vâneze. A ajuns într-o unitate a RAF. Mulți alți americani au preferat să declare că erau cetățeni ai Commonwealth-ului pentru a evita astfel de probleme. Astăzi, nimeni nu mai poate spune cu precizie câți americani au luptat ca piloți, navigatori sau mitralieri pe avioanele britanice. Iată de ce istoria voluntarilor americani din RAF este greu de reconstituit complet. Cu atât mai interesante devin deci puținele date sigure ce s-au păstrat.

Arthur Donahue făcuse, înainte de război, cascadorii cu avionul. A ajuns în Anglia prin Canada. La cinci august, în timpul primei sale ieșiri operaționale, a distrus un Messerschmitt 109, dar și avionul său, un Spitfire, a încasat o schijă de la un proiectil de 20 mm. A reușit totuși să aterizeze pe aerodrom: aparatului de zbor a trebuit să i se schimbe fuselajul. O săptămână mai târziu, avionul i-a luat foc în cursul unei bătălii aeriene. Pilotul a sărit cu parașuta și a stat o vreme în spital. A fost apoi

mutat într-una din primele escadrelor „Eagle” (Vulturul), alcătuite în exclusivitate din americani.

J.K. Haviland a fost un alt volutar american. A reușit să scape inclusiv dintr-o ciocnire în aer cu un avion britanic, un Hurricane, fiind unul dintre puținii americani din RAF care au supraviețuit războiului.

William Fiske nu a trebuit să-și ascundă cetățenia americană. Fiul unui bancher, el urmăse cursurile Universității Cambridge și era căsătorit cu fosta soție a contelui de Warwick. În iulie 1940, a fost repartizat Escadrilei 601, numită și „Escadrila milionarilor”. La 13 august, în cursul uneia dintre primele ieșiri, Fiske a doborât un Junkers 88. Trei zile mai târziu, în cursul unei alte confruntări, Hurricane-ul său a fost grav avariat. A reușit să-l readucă la aerodrom executând o aterizare forțată, chiar sub bombeoale avioanelor germane. Lovit de focul inamic, aparatul a luat foc. Fiske a fost scos cu fața și mâinile arse, dar nu prezenta alte răni. A murit însă curând, din cauza șocului. El a devenit prima victimă americană oficială din cadrul RAF. Dar, așa cum am spus, este greu de știut dacă nu pieriseră înainte alți americani, înregistrați drept canadieni sau cetățeni din Commonwealth.

S-au păstrat mărturii contradictorii despre un pilot american mort înaintea lui Fiske. Donald Stones, un britanic care a luptat în Escadrila 79, a scris în anii '80 o carte în care vorbea despre locotenentul Jimmy Davis, un american omorât în timpul unei misiuni chiar în ziua în care regele George VI vizita unitatea lor. Regele a împărțit atunci decorații unor piloți. La sfârșitul ceremoniei s-a interesat de ce a rămas o decorație pe masă. I s-a explicat că Jimmy Davis, cel care trebuia să o primească, nu s-a mai întors la bază. Donald Stones își amintea că suveranul britanic a fost foarte emoționat. Toate detaliile au putut fi verificate (ziua vizitei regale, faptul că a decernat decorațiile), doar că nici un pilot cu numele Jimmy Davis nu apare în evidențele RAF, în vara anului 1940.

6 din 7

Probabil cei mai cunoscuți piloți americani care au luptat în cadrul RAF, în acea perioadă, au fost Eugene „Red” Tobin, Vernon „Shorty” Keough și Andrew Mamedoff. Tobin și Mamedoff vroiseră inițial să lupte pentru Finlanda, dar războiul se terminase înainte să ajungă acolo. Atunci s-au angajat în forțele aeriene franceze. Li s-a alăturat și Keough. Din nou au avut ghinion, Franța capitulând înainte ca ei să poată zbura măcar o dată. Au reușit să fugă, prin Spania, în Marea Britanie.

Ajunși aici, au trebuit să facă față presiunilor ambasadorului S.U.A. la Londra, Joseph Kennedy (tatăl viitorului președinte), un izolaționist convins și un adept al politicii de conciliere cu Hitler, care încerca să îi imbarce cu forța pe un vapor cu destinația America. Cu ajutorul unui membru al Parlamentului britanic pe care îl cunoșteau, au reușit să se înroleze. După o lună de antrenament, au fost repartizați la Escadrila 609.

La 16 august, în plină Bătălie a Angliei, cei trei au primit aprobarea pentru prima ieșire de luptă. Era a treia zi a operațiunii

În p. 76: piloții uneia din cele trei escadrelor „Eagle”, formate în întregime din americani

Trei dintre americanii care și-au dat viața pentru Anglia: Andrew Mamedoff, Vernon Keough și Eugene Tobin

Adlerangriff (Atacul Vulturului), care trebuia, în viziunea Reichsmarschall-ului Hermann Göring, să distrugă aerodromurile RAF.

Tobin a tras 2.000 cartușe fără să lovească vreun avion inamic. Mamedoff a recepționat o schijă de la un proiectil de 20 mm în blindajul din spatele scaunului de pilotaj, alegându-se doar cu vânătași. Și Keough s-a întors cu tola goală. Abia la 25 august a reușit Tobin să doboare primul avion inamic. Era un Messerschmitt 110. După câteva minute, a zărit un alt avion, de același tip. A declanșat mitralierele și a pornit atât de brusc în urmărirea inamicului care se prăbușea, încât, datorită forței gravitaționale, creierul i s-a golit de sânge. A căzut în vrie aproximativ 7.000 m și când mai avea doar 300 m până să se zdrobească în mare, și-a revenit, ca să constate că avionul se redresase singur.

În timpul Bătăliei Angliei, Tobin a fost creditat cu două avioane inamice, doborâte, iar Keough și Mamedoff au împărțit fiecare câte o victorie aeriană cu alți doi piloți. Luptele aeriene au continuat în toamna anului 1940, cu intensitate sporită. În final, datorită pierderilor grele suferite, înaltul comandament german a fost obligat să amâne „pe termen nelimitat” invazia în insulele britanice. Din cei șapte americani înregistrați oficial în aviația de vânătoare britanică, șase au fost omorâți în timpul Bătăliei Angliei (William Fiske) sau ulterior în timpul războiului (Arthur Donahue, Vernon Keough, Philip Leckrone, Andrew Mamedoff, Eugene Tobin). În realitate, în 1941 existau deja trei escadrelor formate numai din piloți americani. Atunci când le-au organizat astfel, britanicii au urmărit și un scop propagandistic: să demonstreze politicienilor americani care se cramponau de neutralitate că cetățenii americani se aflau deja în război. ■

Adaptare de
Dorin MATEI

La vremuri noi – neveste noi. Jiang Jieshi (Cian Kai Shek), personalitate de prim rang a istoriei Chinei, a știut să se slujească în fiecare etapă a vieții sale de femeia potrivită.

CELE PATRU SOȚII ALE LUI JIANG JIESHI

Dr. ANNA EVA BUDURA

Până în secolul al XIX-lea procesul istoric în China și-a urmat cursul, secol după secol, în aceeași matcă social-economică. Chinezii își duceau nebulurați traiul și își perpetuau neamul, după datini și cutume imuabile. Apoi, sub impactul puterilor occidentale dezvoltate, Imperiul chinez a început să se racordeze la evoluția socio-politică mondială, ceea ce a impus un nou mod de gândire și un nou tip de relații interumane. Schimbările intervenite, practic în timpul vieții unei singure generații, au dat naștere la confuzii, la ambiguități grotești, la tragedii personale, la mari suferințe.

Viața lui Jiang Jieshi (Cian Kai Shek), unul dintre martorii și făuritorii tranziției Chinei de la feudalism la epoca modernă, modalitățile găsite de el pentru asumarea tradiției confucianiste, componentă esențială a civilizației chineze, determinantă a caracterului național, reflectă zbuciumul generației sale.

Fumei, ca o soră mai mare

Jiang Jieshi s-a născut în anul 1887, într-o familie înstărită de țărani întreprinzători, în pitorescul județ Fenghua din provincia Zhejiang. Primise numele de Ruiyuan, pentru a exprima dorința părinților săi de a-l vedea la conducerea unei perioade de bun

augur¹. După moartea tatălui său, în 1895, mama lui a căutat să-i asigure o bună educație. O sarcină deloc ușoară. Ruiyuan era un copil neastâmpărat, mereu pus pe ceartă, dornic să-și impună voința celorlalți copii. Memorarea mecanică a textelor clasice nu satisfăcea mintea lui iscoditoare și nici nu solicita vitalitatea tinereții sale. Mama lui, văduvă, simțea nevoia unui sprijin în a-i croi viitorul. Așa că a hotărât... să-l însoare înainte ca el să fi împlinit 14 ani.

Alegerea ei a căzut asupra fiicei familiei Mao, Fumei (Floarea prunului fericii), cu 5 ani mai mare decât el. Fata îndeplinea toate condițiile cerute de preceptele confucianiste în privința calităților unei bune soții: era pregătită să conducă o gospodărie, să devină o mamă dușoasă, o soție supusă și o noră respectuoasă, avea picioare mici, legate strâns, așa cum cere obiceiul și conceptul de frumos al vremii, avea trăsături regulate, era chiar atrăgătoare și nu știa carte.

În ziua nunții, adolescentul Ruiyuan a dispărut adesea din casă și s-a încins la joacă, dar și la bătaie, când ortacii lui refuzau să se joace cu un... înșurățel. Cu greu s-a lăsat îmbrăcat în caftanul lung de mătase cu pieptar, încins cu o eșarfă roșie, ce se termina cu un pampon mare.

¹ În China, fiecare individ poartă, de-a lungul vieții sale, câteva nume. Jiang Jieshi avea un nume de învățat, *Zhiqing* (Năzuința spre puritate), nume de pamphletar, *Jieshi* (Fermintate precum stânca) și nume de om de stat, *Zhongzheng* (Cel ce tinde spre cinstire și corectitudine).

Gălăgia pocnitorilor, fogsăiala gurilor cască l-au iritat la culme. Ii blestema în gând, în timp ce își conducea „mireasa” în marea sală cu tabelele votive ale strămoșilor. Auzea ca prin vis glasul maestrului de ceremonie: „Soții se înclină cu respect în fața strămoșilor! Soții se înclină cu respect în fața părinților! Soții se înclină unul în fața celuilalt!” Executa mecanic comenzile primite, clocotind de mânie. Când a venit rândul închinării paharelor, în cinstea oaspeților de vază, el le-a golit cu gândul că doar doar se va vedea eliberat de cercul acesta. S-a cherchelit repede și a fost dus pe brațe în camera nupțială. A adormit bușean și nu a mai auzit cheful nuntașilor.

Fumei se uita cu duioșie la acel copil adormit, de care de acum înainte trebuia să aibă grijă. După ce dimineața au făcut cunoștință, între ei s-au stabilit relații de camaraderie. Fumei îl trata pe Ruiyuan ca pe un frate mai mic, iar el o respecta ca pe o soră mai mare. Și atât.

Fumei și-a luat sarcinile în serios. Conducea gospodăria, supraveghea cu strictețe activitatea școlară a lui Ruiyuan și se îngrijea de soacră. Ruiyuan, care între timp luase numele de *Zhiqing* (Năzuința spre puritate), a ajuns, în 1907, la școala militară de la Baoding și se

Jiang Jieshi (Cian Kai Shek) la începutul anilor '20, comandant al Școlii militare de la Huangpu

pregătea să plece la studii în Japonia. Fumei a înțeles să-l sprijine în toate: i-a oferit bijuteriile de mireasă, pentru a plăti cheltuielile de călătorie, iar atunci când el și-a tăiat părul, în semn de protest față de dinastia manciuriană, ea a știut să potolească mânia mamei-soacre și să-și înfrângă spaima de consecințele posibile.

Activitatea revoluționară a lui Jiang Jieshi și pregătirea lui pentru cariera militară marea însă distanța dintre ei. El intrase în cercul oamenilor emancipați. Nu mai suporta gândul de a avea o căsnicie aranjată de părinți. Mama lui urmărea cu îngrijorare deteriorarea relațiilor dintre cei doi soți. Ea nu putea concepe ca această căsnicie să nu producă urmași, pentru perpetuarea clanului Jiang. Fumei, la rândul ei, știa că locul ei în familie și în societate, respectul celorlalți depind de nașterea unui copil, de preferință a unui băiat.

Mama-soacră a făcut uz de tot prestigiul de care se bucura în familie și l-a obligat pe fiul său să-și facă datoria ce-i revine în acest sens. El s-a supus din respect filial și, în anul 1910, Fumei a dat naștere unui fiu, care va primi numele „de lapte” *Jianfeng* (Cel ce durează belșug), iar ulterior de *Jingguo* (De-a lungul țării). Acum poziția lui Fumei de primă soție era consolidată. Oricâte femei aveau să-l însoțească în viață pe Zhiqing, ea era aceea în fața căreia celelalte se înclinau și, chiar dacă nu avea parte de iubirea soțului ei, se va bucura de respectul celorlalți.

Luna de miere în casa părintească

În 1911 Jiang Jieshi s-a întors din Japonia și a intrat în vâltoarea revoluției, desfășurându-și activitatea la Shanghai. Aici, în casa mentorului său, Zhang Qimei, comandantul garnizoanei militare a metropolei, a cunoscut-o pe curtezana Yao Yecheng (Seducătoare), o femeie versată ce frecventa cercurile oamenilor de afaceri influenți. Atracția fizică, dublată de avantajele materiale și politice pe care domnișoara Yao i

le oferea, l-a determinat pe Jiang Jieshi să o declare soție și să înfrunte mânia primei sale soții și dezaprobarea mamei sale.

Introducerea în familie a noii soții a avut loc fără un scandal răsunător, așa cum aștepta tot târgul. Ea a înțeles să se prosternă în fața mamei, să se încline în fața lui Fumei și să le copleșească cu daruri scumpe. Aparențele fiind salvate, totul a intrat în normal și Jiang Jieshi și-a petrecut luna de miere cu domnișoara Yao în casa părintească.

Au urmat cinci ani zbuciumați când Jiang Jieshi, pendulând între Shanghai și Japonia, înfrunta evenimentele de după revoluția din 1911 și instaurarea Republicii China: restaurarea monarhiei de către Yuan Shikai, prigoana contrarevoluționară; se lupta pentru menținerea existenței sale ca agent de bursă și se zbătea pentru cariera sa politică, căutând să atragă oameni influenți din cercurile de afaceri și militare. În toți acești ani, domnișoara Yao i-a oferit momente de relaxare, stabilindu-i legăturile de care avea nevoie.

Yao a cunoscut însă puține clipe de fericire alături de Jiang Jieshi. Ascensiunea lui ambicioasă l-a absorbit total. Ea și-a petrecut zilele așteptându-l, omorându-și timpul jucând cărți. În 1919, el s-a întors din Japonia cu un băiat de trei ani, ce purta numele *Weiguo* (De-a latul țării) pe care i l-a încredințat ei să-l crească. A dat de înțeles că este fratele mai mic al primului născut. Yao s-a dăruit total acestui copil, copleșindu-l cu toată căldura sufletului ei, însetat de afecțiune. În 1921 ea s-a întors cu fiul ei în Fenghua și aici, în bună înțelegere cu soacră și cu „sora mai mare”, Fumei, s-a îngrijit de educația lui.

Pe măsură ce pozițiile politice ale lui Jiang Jieshi se consolidau, relațiile sale cu cele două soții se deteriorau. Îl irita din ce în ce mai mult modul lor de gândire și de acțiune, ignoranța lor. Ajunsesse la concluzia că trebuie să scape de ele, să se elibereze de niște obligații formale, desuete. Caracterul lui violent se manifesta fără control și deseori altercațiile degenerau în

bătăi. Doar respectul pentru dorința mamei sale, care ținea la cele două nuri, îl împiedica să le trimită înapoi, la casele lor părintești.

Fără zâmbet, în satul natal al soțului

După moartea mamei sale, în iunie 1921, și după ce în viața lui a apărut atractiva shanghaiieză Chen Jiru, cu 20 de ani mai tânără decât el, a trecut cu tătare la fapte.

Biografia lui Chen Jiru este controversată. Unele surse o prezintă ca pe o curtezană rasată, ce încânta clienții casei cu poezii din timpul dinastiei Tang și Song, cu melodii interpretate la instrumente muzicale antice, cu ținuta ei elegantă – calități care l-au atras irezistibil pe tânărul Jiang Jieshi, în plină ascensiune. Autobiografia ei o prezintă în schimb ca pe o inocentă copilă de 13 ani a unei familii modeste din Shanghai, pe care Jiang Jieshi o zărise în casa lui Zhang Jingjiang, unul din fruntașii Partidului Național, și s-a îndrăgostit de ea.

În alte lucrări ea este descrisă ca o mică aventurieră. În declarații oficiale Jiang Jieshi i-a negat existența. Rămâne ca cercetările viitoare să-i facă dreptate. Dar până atunci faptele dovedesc că, în decembrie 1921, a avut loc o ceremonie de căsătorie și că până în 1927 ea era cunoscută în cercurile politice și militare din Guangzhou și Shanghai ca doamna Jiang.

Pentru a satisface promisiunea de a o declara prima soție, Jiang Jieshi a dus-o în casa lui părintească. Fumei a primit-o cu demnitate. Se uita cu milă la acea copilă, doar cu 4 ani mai mare decât propriul ei fiu. Nu mai avea putere să se revolte. Se resemnase. Se obișnuise cu gândul că soarta nu fusese dărnica cu ea.

Blândețea și bunătatea ei au mișcat-o pe Chen Jiru și, după această întrevvedere, ea nu i-a mai cerut niciodată lui Jiang Jieshi să divorțeze în mod oficial de Fumei. L-a rugat doar să-i fie soț iubitor și afectuos, ceea ce Jiang Jieshi a și încercat să facă. El era mândru de tânăra sa soție și constata cu

Mao Fumei, prima soție, cu fiul ei Jiang Jingguo și nepotul, în anul 1937

plăcere că prezența ei alături de el îi era benefică.

Pentru Mao Fumei însă a început o perioadă nespuse de grea. Foarte curând a fost lipsită și de singura bucurie a vieții sale, de fiul ei, Jingguo. Jiang Jieshi, preocupat de viitorul fiului său, a hotărât ca acesta să fie dus la Shanghai, pentru a-și desăvârși studiile sub supravegherea lui Chen Jiru, mai bine pregătit pentru această sarcină. În aceste condiții, ce i-a mai rămas lui Fumei? Scurtele vacanțe ale lui Jingguo și credința în zeița Guanying, cea milostivă, rugăciunile și posturile pentru cei dragi. După 1925 ea va fi privată și de bucuria scurtelor vacanțe. Fiul ei, urmând calea revoluționară a tatălui său, va cere să plece la studii în Uniunea Sovietică și va petrece acolo 12 ani.

Cea de a doua soție, Yao Yecheng, a împărțășit soarta

Yao Yecheng, a doua soție (în centru), cu cel de al doilea fiu al lui Jiang Jieshi, Jiang Weiguo, și soția acestuia

primeia. Și ea a trebuit să se despartă de copilul ei de suflet și apoi să se retragă în satul natal al lui Jiang Jieshi. Se spune că, ajunsă acolo, nu a mai văzut-o nimeni zăbind.

În casa părintească s-a lăsat o tăcere profundă. Două femei îndurerate își duceau traiul, ru-

gându-se și așteptând revederea cu fiii lor.

A treia soție, Chen Jiru, a stat alături de Jiang Jieshi într-o perioadă crucială a vieții sale, cea a pregătirii și desfășurării primului război revoluționar civil, atunci când el își croia calea spre funcția supremă în stat. Ea și-a îndeplinit cu ingeniozitate rolul de soție a comandantului primei școli militare, unde, cu ajutorul consilierilor sovietici, erau pregătiți ofițerii Armatei Naționale Revoluționare. Participa cu entuziasm la mitingurile și acțiunile în cadrul cărora tinerii au fost mobilizați să se înroleze în armata revoluționară. I-a creat lui Jiang Jieshi momente de liniște și relaxare, când el își pierdea cumpătul în marea confruntare pentru putere. În zilele tensionate când a fost pregătit marșul spre nord, alături de

bărbatul pe care îl considera soțul ei iubit, Chen Jiru a înfruntat pericolele conflictelor militare. Atunci încă nu știa că Jiang Jieshi ducea deja tratative pentru contractarea unei noi căsătorii și că făcuse demersuri insistente pe lângă Sun Yatsen ca să medieze mariajul său cu Song Meiling, sora mai mică a soției acestuia.

Ailing are fler

Familia Song era una dintre cele mai bogate și influente familii din Shanghai. Bogăția și puterea ei fuseseră câștigate aproape miraculos de Song Yaoru (Charlie Jones Song: 1861-1918), un țăran tenace, întreprinzător și inteligent, care emigrase în America. Aici a trecut la creștinism și a fost pregătit să devină primul predicator creștin chinez. El a asimilat valorile democratice fundamentale ale Americii, devenind un admirator ardent al acestora. A rămas un patriot chinez preocupat de modernizarea patriei sale.

Întors din America, a înțeles să valorifice cele învățate acolo și, pe lângă îndatoririle sale de predicator, s-a lansat în activitatea editorială. Totul îi mergea din plin și foarte curând a dispus de o avere considerabilă, din care o parte o investise în sprijinirea activității revoluționare, conduse de Sun Yatsen.

S-a preocupat ca toți cei șase copii ai săi să-și facă studiile în America, dar a vegheat, de asemenea, ca ei să-și însușească valorile culturale și morale chineze și să rămână fideli patriei lor. Toți descendenții lui au devenit personalități remarcabile ale Chinei secolului al XX-lea, jucând un rol important în viața politică și economico-financiară a țării. În plus, cele trei fiice Song – Ailing, Qingling și Meiling – s-au distins și prin frumusețe și putere de seducție.

Când Jiang Jieshi a întâlnit-o pentru prima oară pe Meiling, în anul 1922, ea era una din eele mai curtate fete din Shanghai. Primele lui tentative de a se apropia de ea au fost permise cu o răceală politică din partea domnișoarei Song. Sun Yatsen, al cărui sprijin îl solicitase, l-a descurajat după ce soția lui, Song Qingling, a declarat că „mai bine o văd moartă pe sora mea Meiling decât să o știu măritată cu acest om, care numai în Shanghai are două neveste”. Nici ceilalți membri ai familiei Song nu aveau o părere mai bună.

Doar sora cea mare, Ailing¹, cu flouar ei ce nu dăduse greș niciodată, a intuit locul și rolul pe care istoria i le rezervase lui Jiang Jieshi și s-a pronunțat în favoarea mariajului plănuț de el.

Fiecare victorie a acestui tânăr general aducea mai aproape ziua când avea să-și prezinte din nou frumoasei Meiling cererea în căsătorie, de pe pozițiile avantajoase ale omului forte al zilei, ale eroului național. Și ziua aceasta a sosit după ce el condusese din victorie în victorie armata revoluționară, ocupase, în martie 1927, Shanghaiul și zdrobise în iulie aripa stângă a Partidului Național (Guomindang), fiind pe cale să ducă până la capăt războiul împotriva militarștilor și lupta pentru unificarea Chinei. În acel moment crucial, Jiang Jieshi avea nevoie de sprijinul financiar al magnatilor din Shanghai, iar clanul Song, cel mai puternic dintre aceștia, de stabilitate socială, politică și militară, pe care o putea asigura doar reunificarea țării. Satisfacerea intereselor majore ale celor două părți a fost facilitată de înfripirea unor sentimente de simpatie între Jieshi și Meiling și de descoperirea unor afinități sufletești comune.

Cu degetul pe actul de divorț

Înainte de a se putea căsători însă, se impunea rezolvarea unei probleme spinoase: familia Song, fiind creștină convinsă² și profesând monogamia, cerea lui Jiang Jieshi să treacă la creștinism și să se elibereze de relațiile matrimoniale tradiționale chineze, divorțând de prima sa soție și renunțând la celelalte două consoarte. El a înțeles că interesele politice îi cereau acest pas, dar era preocupat de modul cum să-l facă, fără să lezeze tradițiile strămoșești.

În privința trecerii la creștinism, a cerut să fie pășuit „până când se

va simți pregătit pentru acest pas”³, iar în legătură cu divorțul de prima soție și celelalte două consoarte a fost de acord să porceadă imediat la întocmirea actelor oficiale, înțelegând să procedeze în mod diferențiat cu fiecare.

În privința celei de a treia neveste, Chen Jiru, Jiang Jieshi a hotărât ca ea să plece în America, pentru a-și face studiile, iar el i-a asigurat un venit substanțial.

Pentru Yao Yecheng, care îi creștea cu multă dăruire cel de al doilea fiu, a cumpărat o casă la Suzhou și i-a garantat un stipendiu care să acopere necesitățile unei vieți îndestulătoare.

Cu Mao Fumei era mai complicată problema. Divorțul de prima soție și trimiterea ei înapoi la casa părinților, conform cutumelor străbune, însemna dezonorarea și condamnarea ei după moarte la focul iadului, tratament rezervat numai soțiilor infidele, nesupuse sau sterpe, ceea ce nu era cazul lui Mao Fumei. Așa că Jiang Jieshi s-a înarmat cu răbdare și a încercat să-i obțină acordul pentru divorț cu tact și în bună înțelegere, lăsându-i impresia că ea se va bucura în continuare de respectul cuvenit primei soții. A fost de acord ca ea să rămână stăpână și de aici încolo în casa părintească a familiei Jieshi, să-i asigure o existență respectabilă și să-i acorde locul de cinste în orice ocazie legată de evenimente majore în viața fiului lor. După ce a primit toate asigurările, Fumei și-a pus degetul pe actul de divorț. O singură dorință a mai avut: să i se aducă înapoi fiul din Uniunea Sovietică.

În luna august 1927, Jiang Jieshi a făcut o declarație publică în presă, anunțând divorțul lui de doamnele Mao, Yao și Chen, iar la 16 septembrie – căsătoria lui cu domnișoara Song Meiling.

La 1 decembrie 1927, într-un cadru restrâns, a fost oficiată ceremonia de căsătorie creștină,

Chen Jiru, a treia soție, în anul 1922

apoi, într-o ambianță luxoasă, în prezența a 1 300 de invitați, cea în stil tradițional chinez.

După o scurtă lună de miere, cuplul Jiang-Song s-a aruncat cu forțe noi în vâltoarea vieții publice. Meiling, în calitatea ei de primă doamnă a Chinei, Jieshi în funcțiile de președinte al Consiliului Politic Central și al Comisiei Militare a Partidului Național, în cea de comandant suprem al armatei, Jiang

Poza de nuntă cu Song Meiling, a patra soție, în anul 1927

¹ Soția marelui magnat al finanțelor Kong Xiangxi, unul dintre descendenții lui Confucius.

² Doamna Song, matroana clanului, era descendența uneia din primele familii chineze creștinate încă în secolul al XVII-lea.

³ A acceptat să fie botezat din considerente politice și de stat, în luna octombrie 1930 (fără să fi renunțat să fie confucianist și să respecte tradițiile strămoșești).

Jieshi preconiza măsuri pentru realizarea unității naționale, pentru modernizarea Chinei, în vederea anulării tratatelor inegale.

Meiling se angajase trup și suflet în acțiunile sociale. A inițiat măsuri pentru ocrotirea orfanilor, pentru îngrijirea răniților și pentru educația culturală a soldaților și ofițerilor. După izbucnirea conflictului sino-japonez, în 1931, ea a devenit o susținătoare ferventă a războiului antijaponez, pe plan internațional pledând cauza Chinei și demascând tăcerea și complicitatea puterilor occidentale, iar pe plan intern patronând formarea aviației militare chineze și inițiind acțiunea „Pentru un nou mod de viață”.

La Cairo, Churchill cedează

Evenimentele de la Xi'an din decembrie 1936 (*Magazin istoric*, nr. 10/1986), când intervenția ei fermă l-a salvat pe Jiang Jieshi de la moarte și China de un război civil, au marcat un moment important în viața afectivă a celor doi soți. În acele momente dramatice între ei s-au manifestat sentimente de dragoste adevărată, care se maturizaseră de-a lungul unui deceniu de conviețuire.

Momentul de glorie al vieții lui Meiling l-a constituit vizita ei în Statele Unite, în luna noiembrie 1942, când și-a pus toate calitățile în valoare pentru a-l convinge pe președintele Americii, Congresul și opinia publică de necesitatea sprijinirii luptei antijaponeze a Chinei. Deși vizita nu s-a soldat cu rezultate palpabile, ea a reușit să schimbe imaginea Chinei în rândul americanilor și a lăsat o impresie de neuitat.

Conferința de la Cairo (noiembrie 1943) i-a oferit un nou prilej de a-și dovedi calitățile diplomatice. Abilitatea de a duce tratative, puterea ei de convingere, inteligența au jucat un rol important în înfrângerea rezervei premierului Churchill față de prezența șefului statului chinez la această conferință, în obținerea recunoașterii locului Chinei în rândul celor patru mari puteri ale lumii postbelice, precum și a garanțiilor pentru

retrocedarea tuturor teritoriilor chineze ocupate de Japonia.

După Conferința de la Cairo, anii de activitate intensă s-au făcut simțiți. Meiling s-a prăbușit extenuată. Astenia nervoasă și afecțiunea de piele au fost agravate de deteriorarea relațiilor ei cu Jiang Jieshi. Înstrăinarea lui s-a datorat întoarcerii din America a lui Chen Jiru și reluării relațiilor intime cu ea, dar și prezenței celor doi fii, de a căror carieră politică și militară

Jiang Jieshi, unificatorul Chinei, la începutul anilor '30 (fotografie publicată de Realitatea ilustrată, cu semnătura acestuia, în decembrie 1931)

Jiang se ocupa cu precădere, subminând pozițiile ei în viața politică și socială a țării. Pentru a-și îngrijii sănătatea și pentru a lăsa lucrurile să se limpezească, Meiling a plecat în Brazilia (unde se ocupa de problemele financiare ale familiei sale), apoi în America.

După victoria în războiul antijaponez și apoi după izbucnirea războiului civil, a urmărit cu durere prăbușirea regimului instaurat cu atâtă trudă, împreună cu soțul ei, destrămarea implacabilă a unui vis. Candidatul republican la președinția Americii, sprijinit de China cu sume considerabile, a pierdut alegerile, iar un nou voiaj al ei în S.U.A., în noiembrie 1948, pentru a obține un suport material suplimentar în lupta împotriva comuniștilor a fost doar o replică palidă a celui din 1942. Nu s-a finalizat cu rezultatele dorite.

După această dată, Meiling nu și-a mai revăzut niciodată pământul natal. Ea va călători între Taiwan și Statele Unite, înțelegând, fără să accepte, faptul că rolul ei s-a încheiat. Încearca să mai intervină în viața politică a insulei Taiwan, dar de fiecare dată era respinsă.

Cu sănătatea din ce în ce mai șubrezită, s-a mai întors în insulă în 1954, pentru a sărbători cea de-a 67-a aniversare a soțului ei, apoi în 1975 – pentru înmormântarea lui, în 1986 – pentru a demonstra unitatea dintre vechea și noua generație a Partidului Național. În timp ce viața ei se apropia de asfințit, a încercat cea mai mare durere a existenței sale: să vadă dispărând generația tânără care ar fi trebuit să ducă mai departe năzuințele ei. În 1988, a murit Jiang Jinguo, apoi cei doi fii ai săi și nepotul ei favorit. Într-un apartament din New York, centenara Meiling așteaptă împlinirea sorocului vieții sale.

Ce soartă au avut celelalte femei din viața lui Jiang Jieshi? După 1927, Fumei și-a petrecut zilele în rugăciuni pentru fiul ei, pentru Jiang Jieshi (în special în timpul evenimentelor de la Xi'an). A avut bucuria ca la începutul anului 1937 să-l revadă pe Jinguo, să-și vadă nepotul și i nora ei rusoaică. Spera că va avea parte de câțiva ani fericiți alături de ei, dar viața i-a fost curmată în 1939, în timpul unui bombardament japonez. A murit strângând la piept cele două bătrâni de jad, primite cadou de la fiul ei.

Yao Yecheng a trăit o viață obscură, refugiindu-se în budism. Și-a făcut datoria până la capăt față de Weiguo și a avut fericirea să-l vadă ofițer superior. A trăit înconjurată de grija acestuia. A murit în anul 1966, în Taiwan.

Chen Jiru a obținut masteratul în apicultură și horticultură în S.U.A. și a trăit acolo până în 1939, când, la chemarea lui Jiang Jieshi, s-a întors în China. A avut parte de câțiva ani de fericire ca amanta lui. În 1943 i s-a recomandat să părăsească țara. După 1949 a trăit la Shanghai până în 1962, când, cu permisiunea lui Zhou Enlai, s-a stabilit la Hong Kong. A murit părăsită și uitată de toți, în anul 1971. ■

Controverse

AU FOST GRECII AFRICANI?

În Statele Unite a apărut o carte semnată de un specialist în limbile și civilizațiile extrem-orientale, Martin Bernal, care a provocat un mic scandal. Titlul ei: *Atena cea neagră*. Rădăcinile afro-asiatice ale civilizației clasice. Traducerea cărții în limba franceză a prilejuit revistei *L'Histoire* publicarea unui acid comentariu semnat de Maurice Sartre. Am desprins principalele idei și contraargumente.

Martin Bernal vrea să demonstreze că civilizația greacă, leagănul culturii occidentale, s-ar fi născut de fapt din ideile, datinile, credințele și obiceiurile africane. Acest adevăr ar fi fost ascuns cu grijă, în mod conștient, vreme de un secol de către arheologi și istorici – toți europeni și albi.

Punctul de plecare al teoriei îl constituie faptul că numeroase mituri ale grecilor atribuie egiptenilor și fenicienilor acțiuni de colonizare în Grecia. Dar acordând credit total unor mituri, Martin Bernal ignoră critica izvoarelor, conferindu-le un rol pe care nu l-au putut avea vreodată: acela de a consemna istoria exactă a epocilor anterioare.

Autorul american readuce în discuție „vechiul model” al

originii civilizației grecești – pe care, de altfel, l-au împărțit și grecii până în secolul XVIII, în ciuda unor critici formulate de unii erudiți ai Renașterii. Potrivit legendelor Danaos, regele Libiei, certat cu fratele său geamăn Aigyptos, regele Egiptului (ai cărui 50 băieți luaseră în căsătorie cu forța pe cele 50 de fete ale lui Danaos), ar fi fugit împreună cu ficele sale în Argos. A adus cu el și corabia cu 50 de vâsle, scrierea și irigațiile. La rândul său, Cadmos din Sidon (Fenicia) era considerat întemeietorul Tebei, în Beoția.

În sprijinul tezei sale, Martin Bernal citează înrudiri lingvistice între limbile vorbite de cele trei popoare. El evaluează fondul de cuvinte împrumutat de limba

greacă din cea egipteană la 25%. Dar deja arheologii au pus în evidență schimburile care au existat între țărmurile Mediteranei în toată perioada Antichității. „Renașterea” greacă din secolul VIII este atribuită astăzi reluării legăturilor cu Orientul, întrerupte temporar, și care au furnizat Greciei, pe lângă mărfuri, modele artistice și scrierea.

Pe de altă parte, autorul american acordă o importanță excesivă lingvisticii și argumentelor pe care aceasta le produce. Chiar dacă etimologiile egiptene pentru cuvinte grecești vor fi confirmate (ceea ce nu s-a întâmplat încă), aceasta nu înseamnă că Egiptul a generat civilizația greacă.

(Continuare în p. 87)

O tradiție cu vechi rădăcini cerea ca împăratul să nu-și aleagă soția din rațiuni politice, ci după alte criterii.

În anul 421, augusta Pulcheria, sora mai mare a tânărului împărat Teodosie, dorea să-i ofere fratelui său o soție a cărei frumusețe să fie absolută, o basilișă cum nu mai văzuse Bizanțul până atunci. A căutat în toată lumea Orientului fără să găsească perfecțiunea dorită. În cele din urmă alegerea s-a oprit asupra tinerei Athenais, fiica unui învățat profesor din Atena, care lăsase moștenire fiicei sale doar „norocul său, care e mai mare decât norocul tuturor celorlalte femei”. Deși fără zestre, orfană și „păgână”, Athenais (Evdokia) a urcat pe tron în acel an.

Teophano (Anastasia), devenită basilișă lui Roman II (956), aproape la fel de celebră ca și Teodora lui Justinian, era fiica unui plebeu obscur din Laconia, ce ținea o cârciumă într-o mahala a capitalei bizantine.

Când împărăteasa Irina a socotit că venise vremea să-i găsească o mireasă fiului său, Constantin VI, a trimis mesageri în toate provinciile să descopere și să aducă în Capitală pe cele mai frumoase fete din imperiu. Ca să limiteze alegerea lor și pentru ca sarcina să fie mai ușoară, suverana a avut grijă să fixeze vârsta și talia pe care trebuia să le aibă candidatele la mâna basileului, și chiar mărimea pantofilor pe care trebuia să-i încalțe. Basileul a ordonat să nu rămână nici o fată din imperiu necerchetată, mireasa fiind căutată deci și în straturile mai modeste ale societății.

La curtea imperială s-au prezentat 12 „finaliste”, organizându-se un adevărat concurs de frumusețe. A fost aleasă o tânără armeană, Maria de Amnia, fiica unui nobil săracit, venită dintr-un sat al îndepărtatei Paflagonii, despre care s-a spus că avea „vârsta cuvenită, talia dorită și piciorul potrivit”.

În imagine: panou sculptat în fildes, înfățișându-l pe împăratul Romanos II (959-963)

Așa vă place istoria?

LEGENDARELE

ÎMPĂRĂTESE

BIZANTINE

SORIN IFTIMI

● **Concursuri de „miss” la Constantinopol** ● **Pantoful Cenușăresei are un strămoș în Bizanț** ● **Mărul de aur al lui Paris** ● **Stăpână a lumii la nici 15 ani!** ● **Perfecțiunea feminină ca sursă a puterii** ● **Kalokagathia în Elada și Bizanț**

Dar care putea fi vârsta potrivită unei asemenea competiții?

Se pare că una fragedă, dar la care trăsăturile feței se limpezesc deja, iar trupul lasă să se vadă nuri de feminității. Așadar, este vorba despre adolescență. Irina Dukas, de pildă, a fost aleasă împărăteasă la mai puțin de 15 ani! În alte cazuri, fiind alese din rațiuni politice, se cunosc (nu în Bizanț) împărătese și mai tinere.

Cum se crea o împărăteasă

În anul 829, împăratul Mihail II Amorium a trecut la cele veșnice, iar văduva lui, Eufrosina, căuta o soție demnă pentru fiul lor Teofil, care moștenise tronul tatălui său. Cele mai frumoase fete din imperiu au fost adunate în marele salon al Perlei, unde Teofil s-a arătat ca un *Paris mitologic*, ținând în mână un *măr de aur*, pe care trebuia să-l ofere alesei sale.

În anul 1161, dintre toate fiicele de prinți și regi care veniau la mâna lui, Manuel Comnenul, a ales pe „cea mai frumoasă dintre prințesele vremii sale”, Maria de Antiohia.

Cunoscutul bizantinolog Charles Diehl a dedicat o lucrare specială vieții feminine de la curtea basileilor – *Figuri bizantine*, apărută și în două versiuni românești, în 1944 și 1969. Pornind de la mărturiile diverșilor autori bizantini, el a realizat un capitol extrem de interesant despre ceremonialul încoronării basileisei.

În noiembrie 788, amintita Maria de Amnia, cu fruntea voalată, a fost introdusă în salonul cel mare al Augustaion-ului, unde tânărul basileu i-a așezat pe umeri *hlamida de purpură*. După ce patriarhul a binecuvântat-o, împăratul i-a așezat coroana pe frunte. Apoi, însoțită doar de șambelani și curtea feminină, a pășit ușor prin mijlocul senatelor, înălților demnitari, traversând palatul și s-a urcat pe terasa sub care erau înșirate delegațiile instituțiilor statului, armata și po-

popul. În fața ei se închinau drapelul, nobilii și mulțimea se prosternau, cu fruntea la pământ, iar gârziile îi adresau aclamațiile consacrate. Împărăteasa, foarte solemnă, ținând în mâini două lumânări de ceară, s-a aplecat mai întâi înaintea crucii, apoi a salutat poporul, iar mulțimea, în timp ce se ridica spre ea, striga într-un glas: „Dumnezeu să mântuiască pe Augusta!”

Charles Diehl face unele observații de mare finețe: „Căsătoria se face după încoronare, nu înainte. Nu din cauză că e soția împăratului basilissa participă la suveranitate; ea nu primește de la soțul său un reflex de autoritate, ci printr-un act anterior și independent de căsătorie ea era investită cu suveranitate. Această suveranitate la care e ridicată prin alegerea lui Dumnezeu, ca și împăratul, e cu totul egală cu aceea a basileului. Lucrul e așa de adevărat, încât nu împăratul este acela care prezintă poporului pe noua împărăteasă, ci aceasta, singură, se arată curții și poporului!”

Cred că faptele arătate pot căpăta și o altă interpretare. Conform doctrinei imperiale, *basileul*, stăpânul lumii, este unic și de aceea el nu-și poate găsi o parteneră egală prin naștere și noblețe. De aceea, alambicată gândire bizantină a găsit un artificiu care să rezolve problema: trebuia creată mai întâi o *împărăteasă*. Calea aleasă împăca ideea imperială (păgână) cu ideea creștină. Frumusețea fetei alese prin concurs era socotită ca un semn al elecțiunii, al grației divine. Perfecțiunea ei putea fi definită ca o „frumusețe dumnezeiască”.

Și totuși, dacă analizăm ceremonia investiturii împărătesei găsim numeroase elemente ce contrazic ideea egalității dintre ea și împărat, dar nu trebuie să uităm faptul că aceasta se petrece

înainte de cununie, iar basileul oficiază aici nu ca soț, ci în calitate de cap al bisericii ortodoxe, fiind superior patriarhului. Din acest motiv ceremonia nu se desfășura în biserică, ci în salo-
nul central al Augustaionului. Hlamida imperială și coroana erau oferite de basileu, în timp ce patriarhul dădea doar binecuvântarea. În plus, la acea vreme nu se practica *ungerea cu mir*, care va fi introdusă mult mai târziu, în timpul Comnenilor. Este o ceremonie cvasi-civilă.

Faptul că, după încoronare, basilissa se prezenta singură curții și poporului, neînsoțită de basileu, este numai aparent un semn de superioritate a condiției de împărăteasă: Augustaion-ul reprezenta centrul palatului, care, la rândul său, era centrul simbolic al imperiului și deci al lumii. După încoronarea basilissei, împăratul rămânea în această încăpere, *ca un soare în centrul universului său*. Doar împărăteasa cobora treptele spre marginile acestei lumi, prezentându-se singură tuturor straturilor societății.

Era basilissa aleasă de Dumnezeu sau de basileu?

Panegiriștii susțin prima variantă, consemnând aclamațiile tradiționale cu care era întâmpinată alegerea: „Fii binecuvântată, Augustă, aleasă de Dumnezeu! Fii binecuvântată, Augustă, protejată de Dumnezeu!” Un semn al faptului că alegerea avea acordul divinității era și *botezul*. Orice basilissă, odată aleasă, primea un nou nume, creștin. De obicei ea se numea *Teodora* („Darul lui Dumnezeu”) sau *Teofana* („Întroparea, arătarea lui Dumnezeu”).

„...Puterea care tulbură lumea”

Frumusețea feminină, ca sursă a puterii, și-a vădit de nenumărate ori realitatea în

Alte două panouri decorative din sec. IV...

istoria universală și îndeosebi în cea bizantină, unde împărăteasa trebuia să fie cea mai frumoasă femeie din vremea ei. Despre *Teofana*, basilișa lui Roman II (959-963), „cea iubită de trei împărați”, vechii autori au scris că „a pus lumea în mișcare tot atât și chiar mai mult decât Elena” din Troia; ea a părut contemporanilor săi ca o femeie „de o frumusețe supranaturală, ale cărei trăsături de camee închi-deau în armonia lor puterea care tulbură lumea”. Cu această forță l-a dominat ea pe împăratul Roman II, obținând de la el tot ce și-a dorit.

Romanul lui Digenis Akritis vorbește despre o altă aleasă – *Evdochia*, despre care spunea: „Frumusețea obrazului ei orbește privirile și nimeni nu poate privi în față pe această fiică a soarelui; o rază strălucește în mijlocul figurii ei”.

Frumusețea fizică era cea mai sigură garanție a influenței pe care basilișa o avea în imperiu. Pentru ca aceasta să dureze cât mai mult, trebuia întreținută cu grijă. Vestită pentru excentricitățile ei în această privință a fost Zoe Porphyrogeneta (sec. XI). Se spune că pentru a-și conserva nuri își prelungea somnul până spre amiază și se spăla doar cu apă de rouă. Adora parfumurile și cosmeticele aduse special pentru ea tocmai din Etiopia și India. Apartamentele sale, în care tot timpul ardeau focuri mari pentru pregătirea cremelor și aromelor, pe care i le preparau cameristele, semănau foarte bine cu un laborator.

O împărăteasă urâtă nu putea rezista în Bizanț. Este cunoscut cazul Sofiei de Montferrat, căsătorită în 1421 cu Ioan VIII Paleologul din interese politice. „Urâtă, dincolo de ce se poate tolera”, Sofia nu și-a putut păstra poziția prea multă vreme, fiind nevoită curând să se întoarcă în țara sa de origine.

...și creații similare din sec. VI

Transformarea Imperiului roman de Răsărit într-un *imperiu creștin* nu a însemnat abandonarea valorilor tradiționale antice. Cultul creștin a preluat numeroase elemente de organizare din strălucitorul cult imperial al Antichității. Grecizarea imperiului de răsărit a dus la recuperarea a numeroase valori păgâne (supraviețuiri ale anticei Elade) care, altoite pe cultul imperial roman, atât de puternic la Bizanț, au fost tolerate de religia creștină, chiar atunci când contraveneau principiilor acesteia. Este și cazul exaltării *frumuseții fizice*, practică de sorginte păgână, foarte îndepărtată de creștinism.

Pentru grecii antici perfecțiunea umană era reprezentată de trupul bărbătesc, athletic. Ei și-au imaginat și zeii în acest fel, după chipul și asemănarea lor, sculptându-i în marmură. Dacă pentru ei femeia era doar un... bărbat imperfect, elenismul a adus la mare cinste și sculptura înfățișând perfecțiuni feminine. Iată de ce panegiristii descriau împărăteșele bizantine făcând apel la toată erudiția lor în materie de *mitologie antică*. Un astfel de autor scria despre Maria de Antiohia, basilișa lui Andronic Comnenul, că „era frumoasă, mai mult decât frumoasă, și de o frumusețe așa de remarcabilă încât pe lângă ea păreau pură legendă toate povestirile despre *Afrodită* cea cu zâmbet dulce și cu părul de aur, despre *Junona* cu brațele albe, cu ochi mari, despre *Elena* cea cu gât mlădios, cu picioare încântătoare și despre toate femeile frumoase pe care antichitatea le-a pus, pentru frumusețea lor, alături de zei”.

Ana Comnena, descriind-o pe la 1081 pe Irina Dukas, o altă soție a lui Andronic Comnenul, ne spune că basilișa avea fața strălucitoare, ca un „oval perfect”, în timp ce alți autori o comparau cu *Atena*, „coborâtă din cer, splendidă și inaccesi-

bilă" și cu „femeia perfectă” de care vorbește înțeleptul Solomon.

Frumusețea admirată de bizantini nu era doar fizică, nu se oprea doar la nivelul epidermei, ea se raporta la o străveche mentalitate orientală conform căreia *un corp perfect* nu putea să adăpostească decât *un suflet perfect*. La grecii antici această idee a stat la baza conceptului estetic denumit *kalokagathia* („frumos și bun”). Este surprinzător să întâlnim în 1421, cu puțin înainte de căderea Constantinopolului (1453), ilustrarea acestui concept într-un text cronicăresc referitor la căsătoria lui Teodor Paleologul, fiul lui Manuel II, cu Cleope Malatesta (o italiancă): „*frumoașă și bună*, ea s-a căsătorit cu prințul nostru *frumos și bun*”. Alt martor bizantin scria, despre aceeași prințesă, că „*trupul ei părea imaginea frumuseții sufletești*”.

Frumusețea – pașaport pentru putere

Magia perfecțiunii fizice funcționa nu doar în cazul femeilor, ci și în acela al bărbatilor. Ceea ce în Antichitate fusese mai mult un criteriu estetic, în Bizanț a devenit un *atu* în ascensiunea socială. Este bine cunoscut exemplul lui Vasile Macedoneanul, un aventurier care, ajutat de frumusețea sa fizică („norocul” său), a urcat toate treptele sociale, devenind, în cele din urmă, basileu. Despre un alt împărat, Ana Comnena scria că „era de o frumusețe rară, cu adevărat demnă de tron”.

Cunoscând bine aceste lucruri, credem că se poate face o legătură, neașteptată poate, între *kalokagathia* și practica *rhinotomezei* (crestarea nasului), care par să reflecte două fațete ale aceleiași medalii. Dacă prima arată *perfecțiunea*

deplină, cea de a doua reprezintă *știrbirea ei*. Un moștenitor cu sânge împărătesc putea fi exclus din cursa pentru ocuparea tronului dacă i se tăia nasul (sau dacă se năștea cu un defect fizic). Această practică, anterioară creștinismului, a persistat în ciuda alternativei oferite de biserică: excluderea definitivă din viața publică prin călugărirea forțată (orice personaj căzut în dizgrație, orice demnitar demis era silit să părăsească viața lumească și să se retragă la o mănăstire). Taierea nasului în scopul amintit a avut ecouri târzii în evul mediu, chiar departe de fostele granițe bizantine, deși această practică se dovedise a nu fi infailibilă: în veacul VII tronul Bizanțului fusese ocupat de *Justinian II Rhinotmet-ul* (685-695), adică „cel cu nasul tăiat”!

Legată de același concept asupra *puterii* poate fi pusă și prezența la curtea bizantină a *eunucilor*, în număr mare și în funcții foarte importante. Prin practicarea evirației (castrării) erau create aceste ființe asexuate, ideale pentru slujbă (și nu doar în gineceul), căci fiindu-le știrbită integritatea fizică, aceștia nu puteau deveni împărați și nu puteau transmite ereditară puterea. Așa stând lucrurile, ei se bucurau de mai multă încredere din partea basileilor, care îi numeau în funcții de mare răspundere. În situații de egalitate între doi candidați, era preferat acela dintre ei care era eunuc, „handicapul” fiind transformat în avantaj. Doar foarte puține dregătorii erau interzise eunucilor (sunt cunoscute chiar cazuri de patriarhi eunuci). Cu timpul, înconjurându-se de eunuci, basileii au creat un adevărat *sistem* prin care au reușit să împiedice formarea unei aristocrații ereditare suficient de puternice pentru a le contesta poziția. ■

AU FOST GRECII AFRICANI?

(Urmare din p. 83)

Fără îndoială că Grecia a împrumutat din Egipt, din Fenicia, ca și din alte zone. Nici o civilizație nu poate trăi complet izolată. Dar nici nu poate adopta totul. Ea își dovedește puterea creatoare în măsura în care reușește să asimileze împrumuturile, rezultând ceva nou.

Cine și de ce a negat originile africane ale civilizației grecești, se întreabă Martin Bernal. Spiritul filoelen romantic, alimentat de războiul de eliberare de sub stăpânirea otomană, descoperirea Indiei și a textelor ei sacre, ce ofereau o altă înrudire pentru civilizația greacă, o anumită idee despre progres, ce antrena o critică sistematică a ideilor existente și dezvoltarea teoriilor rasiale s-au combinat pentru ca în secolul XIX Egiptul să fie eliminat dintre strămoșii acceptați. Cum să îți închipui că s-ar fi putut naște ceva folositor și o gândire abstractă din țările Sudului, a căror mizerie și întărire în dezvoltare contrastau atât de izbitor cu Europa în plină expansiune? Popoarele Mediteranei Orientale s-au „bucurat” de un tratament discriminator din partea savanților europeni. Asupra acestui punct, demonstrația lui Martin Bernal poate fi cu greu contestată, cel puțin în ceea ce privește analiza istoriografiei din perioada 1830-1945.

Recunoscând în fugă aportul elementului indo-european la formarea civilizației vechii Grecii, Bernal încearcă să stabilească filiația unei civilizații precum originea unui cuvânt. Dar o civilizație nu este un cuvânt. Ea se naște printr-un aport de o bogăție nesfârșită. Și, în fond, ceea ce contează până la urmă este cu ce au contribuit grecii la civilizația universală.

Sâmburele de adevăr pe care îl conține cartea lui Martin Bernal este îmbrăcat într-o demonstrație agresivă și absolutizantă. Își avea ea rostul? Doar în măsura în care – din păcate – este nevoie, pentru a pune carul pe drumul cel drept, să îl tragi mai întâi în partea opusă celei în care a alunecat. Ceea ce înșă, în mare, se întâmplase deja. ■

„Leii britanici“, „cocoșul galic“, „portocala mecanică“, „squadra azzurra“ sau „echipa celestă“ – câteva dintre sintagmele folosite de comentatorii sportivi pentru a desemna

echipele reprezentative ale unor țări. Le auziți mereu la radio sau la televizor, le citiți în presa sportivă. V-ați pus vreodată întrebarea care este originea lor?

Leii britanici. Această denumire a naționalei Angliei are la bază cei trei lei care apar pe tricourile fotbalistilor insulari. Originea stemei urcă până în secolul al XII-lea și este datorată regelui Richard Înmă de Leu care a impus-o ca însemn al monarhiei engleze.

O precizare, se impune: așa cum apar reprezentați cei trei lei, sunt de fapt trei leoparzi. Diferența pe care heraldica o face între cele două animale se bazează pe poziția pe care o au în câmpul scutului. Un leu este întotdeauna înfățișat în picioare, în timp ce leopardul apare întotdeauna în poziție patrupedă. Amănuntul este foarte important în heraldică deoarece, spre deosebire de leu, leopardul este un animal „rău“, animal bastard rezultat al încrucișării dintre masculul panterei și leoaică.

Trăsăturile negative ale leopardului au fost exploatate de francezi în timpul războiului de 100 de ani, heraldicii Franței făcând dese referiri la leopardul Plantagenetilor, dinastia ce a condus insulele britanice între 1154-1399. Din acest motiv, heraldicii englezi au căutat să substituie

cuvântul leopard cu expresia „lions passant guardant“ („lei trecând privind“), ce s-a impus definitiv sub domnia lui Richard al II-lea.

29 mai 1985. Finala Cupei Campionilor la Fotbal, meci disputat între Liverpool și Juventus Torino, s-a transformat într-o tragedie. Heysel, numele stadionului din Bruxelles, a devenit simbol al violențelor pe terenul de fotbal.

Leii britanici sunt prin urmare... leoparzi. Dar pentru că leopardul heraldic nu este leopardul veritabil și pentru că diferența între leu (leul bun) și leopard (leul rău) este cunoscută de un număr înfim de specialiști, se poate presupune că fotbalistii din naționala Angliei vor fi în continuare numiți „leii britanici“.

Cocoșul galic. Dacă în cazul Angliei leii își împart cu alte însemne (de ex. trandafirul roșu pe tricourile naționalei de rugby) supremația, în cazul Franței cocoșul galic deține un „monopol“ absolut.

Surprinzător este că originea cocoșului ca emblemă a francezilor trebuie căutată în afara Franței. Cocoșul apare pentru prima dată în secolul al XV-lea în spațiul german și italian. Folosirea lui ca simbol al poporului francez s-a datorat jocului de cuvinte Gallia – gallus; a fost deci un simbol impus în străinătate și, din acest motiv, multă vreme rău primit în Franța, fiind judecat drept un însemn ridicol.

Revoluția franceză a fost cea care a înăl-

FOTBAL ȘI HERALDICĂ

OVIDIU CRISTEA

turat această respingere, cocoșul fiind integrat în rândul altor embleme ale națiunii franceze. Astăzi cocoșul se bucură de o prețuire fără egal, el fiind alături de culorile albastru și alb o emblemă specifică naționalelor sportive ale Franței.

Portocala mecanică. Stilul de joc practicat la Campionatele Mondiale din 1974 și 1978, culoarea tricourilor și numele unui film celebru în acea vreme au făcut ca sub această denumire să fie cunoscută echipa de fotbal a Olandei. Alegerea portocaliului ar putea părea surprinzătoare atât timp cât culoarea nu este prezentă pe drapelul național. În plus, portocaliul este o culoare rar folosită în heraldică (apare mai mult în cazul Angliei), poate și pentru că această știință „auxiliară” a istoriei ignoră nuanțele, acestea neavând nici importanță, nici semnificație.

Totuși portocaliul are pentru olandezi o semnificație aparte, fiind culoarea Casei de Orania (Orania = Orange = Portocaliu). Wilhelm de Orania a fost unul dintre conducătorii revoltei

Țărilor de Jos împotriva Spaniei (*Magazin istoric*, nr. 11/1971). Portocaliul a desemnat inițial pe partizanii lui Wilhelm, pentru ca, mai apoi, să devină culoarea națională a Olandei.

Acvila, leul, frunza de platan. Câteva observații se pot face și asupra fotbalului românesc. Naționala joacă după 1990 în galben (față de galben – albastru și roșu din perioada precedentă), culoare foarte rar folosită de alte națiuni europene (doar Suedia mai joacă în galben și albastru). Ciudat este că în locul stemei României pe tricouri apare sigla Federației Române de Fotbal, deși până în 1989 stema de stat era cea folosită.

Cluburile au încercat să se adapteze la rândul lor, unele dintre ele modificându-și emblemele pe care le-au avut până în 1989. Interesante sunt mai ales opțiunile unor cluburi bucureștene: Steaua, Dinamo și Național. Primele două au ales acvila, pasăre foarte răspândită în heraldica medievală, la concurență cu leul. În Evul Mediu, în țările germanice, opțiunea pentru leu sau acvilă reflectă

opțiunea pentru papă sau împărat și este probabil că cea mai mare parte a leilor ducali sau comitali (Saxa, Brabant, Flandra, Luxemburg, Limburg, Hainaut ș.a.) au sugerat opoziția față de politica imperială.

Mutatis mutandis în fotbalul românesc leul apare ca emblemă a celui mai mare adversar al echipelor bucureștene – Universitatea Craiova – iar această alegere se datorește probabil vechii steme a Olteniei.

În opoziție cu Steaua și Dinamo, F.C. Național a optat pentru frunza de platan, însemn specific pentru locul în care echipa își susține meciurile de pe teren propriu.

Dincolo de aceste considerații despre două domenii cu totul diferite, merită să amintim că fotbalul a „moștenit” de la înfruntările medievale o gamă largă de mijloace: drapelul, însemne, culori specifice precum și manifestările zgomotoase ce însoțesc succesele favoriților. Din păcate uneori aceste manifestări degenerază în înfruntări la fel de sângeroase cu cele din Evul Mediu.

EVREII ÎN CULTURA ROMÂNĂ

O importantă lucrare de referință

Apărut sub egida Comisiei Naționale a României pentru U.N.E.S.C.O. și a Federației Comunităților Evreiești din România, volumul *Contribuția evreilor din România la cultură și civilizație* constituie un instrument de primă însemnătate pentru cunoașterea trecutului unui segment din populația țării cu un mare aport la evoluția și modernizarea societății românești pe cele mai diverse planuri.

Coordonată de acad. Nicolae Cajal și dr. Hary Kuller și beneficiind de aportul unui mare număr de istorici și specialiști din alte ramuri de cunoaștere umană, evrei și români, această vastă sinteză – însumează 664 de pagini – este structurată pe următoarele capitole: Evrei în istoria României; Științe teoretice și aplicate; Discipline social-umaniste; Literatură; Arte – Spectacole; Edituri; Învățământ; Economie; Viața comunitar-religioasă; Relații româno-israeliene.

În multiple direcții, evreii din România au înăvuit nu numai patrimoniul cultural și spiritual al țării, ci și pe acela al culturii și științei universale. Mulți matematicieni evrei au ilustrat, de pildă, catedrele de specialitate ale universităților noastre,

iar alții au făcut strălucite cariere în Statele Unite sau Canada, Israel sau Australia. Tot așa cum un mare număr de fizicieni și chimiști de origine evrească au contribuit la afirmarea unor școli moderne românești la București, Iași și Cluj și s-au impus în domenii de vârf ale științei contemporane.

În literatură, pictură sau muzică un mare număr de scriitori, artiști, muzicieni evrei au îmbogățit scrisul și arta românească, iar în multe cazuri au dus departe peste hotare faima acestora (Tristan Tzara sau Paul Celan, B. Fundoianu sau Ilarie Voronca, Victor Brauner sau Marcel Iancu, Clara Haskell, Stan Golestan ori Joseph Schmidt, pentru a ne mărgini doar la câteva nume alese aproape la întâmplare).

Dar lucrarea are, poate mai presus de orice, marele merit de a dovedi elocvent adevărul evocat de acad. Nicolae Cajal la începutul Cuvântului său înainte și anume: „*Conceptul de spiritualitate românească nu numai că nu exclude contribuția intelectuală a minorităților conlocuitoare, dar o presupune chiar în multe feluri. Fenomenul interacțiunii dintre cultura majoritarilor și minoritarilor la edificarea unei civilizații în care libera dezvoltare a fiecăruia să fie condiția dezvoltării tuturor este esențială*”.

SEPTEMBRIE
1947

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC ÎN BUCUREȘTI, ACUM 50 ANI

Cronică mărunță

● Demostene Botez, în Timpul, despre bani: „Banii reprezintă azi, obsedant, invariabil, mâncare sintetică. Cu compoziția organică de celuloză, ei conțin, concentrat ca laptele praf, întreg regimul nostru strict vegetarian, cu dozele lui de vitamine ca într-o formulă financiară și aritmetică a întregii alimentații umane.

Majestatea Sa «Suta de lei» a devenit o formulă a fericirii, adică a acelei stări interioare pe care generații de filosofi nu știau altădată cum să o definească, fiindcă se încurcau în elementele ei componente”.

● Se distribuie rațiile de zahăr pe două luni, pe următoarele categorii: mineri – 1 500 grame, muncitori grei – 1 000 gr., ceilalți muncitori și funcționari – 750 gr., restul populației – 500 gr.

● Se desfășoară în Capitală campionatele balcanice de atletism. Clasamentul final: Ungaria – 251 puncte, Iugoslavia – 229 p., România – 179 p., Bulgaria – 67 p., Albania – 20 p. Eroul concursurilor a fost Ion Moina, supranumit „cel mai iute om din Europa”, care a câștigat trei titluri balcanice la 100, 200 și 400 m plat.

● Asociația Prietenii Scânteii organizează în Parcul Național (Arcul de Triumf) o „grandioasă serbare populară în cinstea împlinirii a trei ani de apariție legală” a organului

Cum este viața bucureșteanului la două săptămâni de la stabilizare? *Poporul*, din 3 septembrie, publică un reportaj prin piețele și pe străzile Capitalei, din care reținem aceste însemnări despre Calea Victoriei.

„Centrul își recapătă aspectul obișnuit. Vitrinele goale imediat după stabilizare sunt acum pline de marfă. Înaintea lor se opresc cei care își satisfac ultimele curiozități nevinovate. Vor avea subiect de comentariu și de reflecții întorși în cartierele mărginașe, acolo unde se destramă molcomă existența lor plină de zbateri și de necazuri. Magazinele de pe Calea Victoriei n-au fost pentru ei niciodată.

Dar ceea ce pare semnificativ este faptul că, odată cu stabilizarea, au ieșit la lumină mărfurile vândute altădată cu «materialul clientului». Văduvite de preț atunci, astăzi ele se oferă din belșug”.

În urma intrării în vigoare a Tratatului de Pace încheiat între Puterile Aliate și Asociate cu România, la 15 septembrie Comisia Aliată de Control instituită prin Convenția de Armistițiu, își încetează activitatea în România.

Cu acest prilej, Gh. Tătărescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri și ministru al afacerilor străine, oferă la restaurantul Capșa un dejun în cinstea membrilor Comisiei. Rostesc toasturi Gh. Tătărescu și generalul-colonel de tancuri I.Z. Susaikov, locțiitorul președintelui Comisiei Aliate de Control Sovietice.

La Cercul Militar Național, guvernul român oferă, de asemenea, un dineu în onoarea Comisiei Aliate de Control Sovietice. Fragmente din cuvântările rostite cu acest prilej, reproduse de *Scânteia* din 22 septembrie.

Dr. Petru Groza: „Putem să strigăm lumii întregi: Da, a fost un regim de armistițiu în țara noastră, dar un armistițiu cu biruitoarea armată sovietică, cu reprezentanții popoarelor sovietice, ai guvernului sovietic, condus de marele șef al popoarelor sovietice, generalissimul Stalin, un regim care ne-a asigurat libertatea și suveranitatea statului nostru”.

Mihail Sadoveanu, președintele Adunării Deputaților: „Poporul nostru se îndreaptă cu atâtă dragoste și încredere către acela care întrupează acest duh de viață nouă al lumii și pentru aceasta vă rog a bea până la fund cupa dvs. în sănătatea lui Iosif Vissarionovici Stalin, prietenul poporului nostru. Să trăiască!”

Gh. Tătărescu: „În decursul acestor doi ani ați contribuit puternic la consolidarea prieteniei sovieto-române și-mi exprim cu acest prilej dorința care este a noastră, a tuturor, ca ducându-vă în patria dvs. să spuneți tuturor celor care-i conduc destinele că, dacă pot fi între noi

Se distribuie pâine!

Speculanți supuși blamului public: „justiția populară” începe să funcționeze

deosebiri ideologice, cum e firesc, nu există nici una când înțrevedem viitorul neamului nostru și când, ca și astă seară, strigăm din toată inima: Trăiască Uniunea Sovietelor!”

I.Z. Susaikov: „Armata sovietică a venit în România ca o armată de eliberare, ca o armată prietenă, ca o armată care n-a căutat decât să sprijine poporul român în lupta lui pentru integritatea granițelor, pentru independență și libertatea sa”.

Ministerul industriei și comerțului, anunță *Fapta* din 1 septembrie, „a terminat lucrările privind raționalizarea produselor de mare consum și distribuirea lor”.

Noul sistem de aprovizionare „va duce la o perfectă distribuire a produselor alimentare și de primă necesitate și va asigura populațiunii minimul necesar vieții de toate zilele”.

Produsele se vor distribui pe cartele cu „puncte”. Cartelele „cuprind puncte cu atât mai multe, cu cât munca depusă este mai grea. De exemplu: muncitorii din mină și alții calificați ca atare vor primi 138 puncte; muncitorii din industria grea 118 puncte, iar ceilalți muncitori 86 puncte. Membrii familiilor vor primi cote egale de 74 puncte de persoană”.

Ziarul citat dă și câteva exemple de valori ale „punctelor”: o pereche de ciorapi – 8 puncte; 1 m finet – 12 puncte etc.

La 6 septembrie se împlinesc șapte ani de la urcarea pe tron a regelui Mihai I. „Șapte ani în care țara noastră – scrie *Ultima oră* din 7 septembrie – a avut de străbătut una din cele mai grele perioade din istoria ei.

Deși foarte tânăr, suveranul s-a arătat la înălțimea sarcinilor sale și a tradiției marilor voievozi pe care-i continua în înțelepciune, în cuget patriotic, ca și în vitejie și în iubire nețărmurată față de popor.

Domnia M.S. regelui Mihai I – continuă ziarul amintit – este presărată de mari acte înfăptuite pentru popor după 6 martie 1945 de către forțele politice democratice. A șaptea aniversare a domniei M.S. regelui Mihai I găsește țara pornită hotărât pe drumul refacerii și al propășirii instituțiilor sale democratice”.

La 11 octombrie Constantin I.C. Brătianu adresează un memoriu confidențial primului ministru dr. Petru Groza, în care protestează împotriva măsurilor luate de guvern împotriva presei Partidului Național Liberal.

Cenzura asupra ziarului *Liberalul* „s-a înăsprit și mai mult în ultimul timp, suprimând fără nici o cruțare, pe lângă orice încercare de critică obiectivă, chiar și simple articole de doctrină liberală,

Cronică mărunță

central al P.C.R. Își dau concursul: Ion Iancovescu, Maria Voluntaru, Tudor Mușatescu, Maria Tănase, Rodica Bujor, Edith Pragher, Ioana Radu, Gică Petrescu, Ion Lucian, Duo Ustasy, Sandu Feier, Arta Florescu, Mircea Radu, Oleg Danoyșchi. Prezentarea programului – N. Stroe.

● „Chibriturile – scrie Scân-teia –, unul din principalele produse necesare gospodăriilor, nu se găsesc pe piață. Cauza pare a fi faptul că la acest produs nu s-a fixat prețul de vânzare. Și aceasta datorită altui fapt, nu s-a stabilit prețul la unele chimicale ce intră în fabricația chibriturilor. Această piedică însă poate și trebuie să fie înlăturată. Așa cum la alte produse s-a luat drept bază de calcul prețul din 1938, se poate aplica provizoriu același procedeu și la chibrituri”.

● Tudor Arghezi, în *Adevărul*, despre revista *Simetria*, editată de arh. G.M. Cantacuzino: „Simetria se găsește la un nivel de intenții și expresie unic în literatura periodică românească și criteriile ei fixate de gândirea sigură și gustul înalt al d-lui Cantacuzino, și părăsire de epilepticul temperament al unei epoci de valori ușor de împăcat, sunt chiar, când și Europa le uită, europene și europene în zestre continentului cea mai bogată și mai substanțială franceză.

SEPTEMBRIE
1947

Plajă
la domiciliu,
cu aparatul
„Totalux“

Cronică mărunță

Nu e nici o scădere pentru români dacă între ei și francezi afinitățile continuă să fie numeroase și dacă o întreagă latură de sensibilitate e comună, ca în două hexagoane lipite. Sunt imponderabile și mistere ineluctabile în destinul cărora fericit trebuie să ne încredem din toată profunzimea individualității“.

● Sindicatul cinematografiștilor din România aduce la cunoștință generală că, „în urma unei convențiuni încheiate cu Uniunea generală a sindicatelor funcționarilor particulari din România, s-a suprimat cu începerea de la 1 septembrie bacșul sub orice formă în cinematografele din întreaga țară, întrucât de la această dată plasatorii și controlorii au fost încadrați în Contractul colectiv de muncă, primind salariul corespunzător clasei lor. Publicul spectator este rugat a nu mai oferi bacși plasatorilor și controlorilor, cunoscând că aceștia vor fi sancționați în caz de abateră“.

● La Institutul de studii româno-sovietic are loc o adunare festivă, prilejuită de aniversarea a 800 ani de la întemeierea Moscovei. Participă dr. Florica Bagdasar, ministrul sănătății, generalul Mihail Lascăr, ministrul de război, C. Daicoviciu, ministru subsecretar de stat la Ministerul aprovizionării, Miron

sau chiar și telegramele transmise ziarului de agenția oficială Rador“.

Difuzarea ziarului este boicotată de societatea „Slova“, „înființată de partidul comunist și administrată de oamenii săi de încredere“.

Cum societatea «Slova», grație situației sale speciale – continuă șeful P.N.L. – are de fapt monopolul publicațiilor guvernamentale, care covârșesc cu mult, ca număr, pe acel al altor organe, este evident că, prin această măsură, se tinde la împiedicarea absolută a acestora și, în special, a ziarului *Liberalul* de la orice posibilitate de difuzare“.

Documentul citat este reprodus în volumul *România. Viața politică în documente. 1947*, tipărit de Arhivele naționale ale României, coordonator Ioan Scurtu.

Timpul, din 1 septembrie, publică reportajul *Cum își petrece vacanța Î.P.S. Patriarhul Nicodim*. Retras la reședința sa de vară de la mănăstirea Neamț, întâi stătătorul bisericii române lucrează la tălmăcirea din rușește a *Istoriei Biblice* de Lopuhin (este gata să apară vol. 5) și a vol. 8 din *Comentariul la Biblie*, de același teolog rus.

„Câțiva ani în urmă – povestește Î.P.S. Sa – a dat ordin să fie desfundat pământul a 20 ha, pentru sădirea pomilor roditori. Unii dintre viețuitorii mănăstirii însă i-au reproșat, spunându-i: «Cine știe cine o mai mânca din ei!» Atunci Î.P.S. Sa le-a răspuns: «Aici e deosebirea între mine și voi: că voi nu plantați dacă nu nădăjduiți să mâncați roadele. Eu însă am tot mâncat roade din pomi puși de alții și am crezut că e bine să găsească și după mine alții roade din pomi puși de mine“.

In *Revista Fundațiilor Regale*, K. H. Zambaccian publică amintiri despre doi colecționari de artă bucureșteni, I. Kalinderu și Anastase Simu, care și-au donat colecțiile statului român, înființându-se muzeele care le-au purtat numele.

Iată ce scrie despre A. Sima: „Nu avea o pregătire specială și nici o înclinație deosebită pentru artă, dar avea pasiune și dragoste a înfăptui, credință în eternitatea acestor lucruri. «Inspirat și cărmuit de ideea frumosului – explică el în *Actul de donație* – principiu salutar, etern, ocrotitor al propășirii omenirii, văzând roadele folositoare, înălțătoare de care s-a bucurat și se bucură popoarele în mijlocul cărora cultul Frumosului a fost înțeles și slăvit, în dorința mea neînmurită de a servi țara și a putea contribui în domeniul manifestării frumosului, după ce am fost ales în mai multe rânduri

În expoziția
Tara și poporul
Statelor Unite,
deschisă la
Facultatea
de arhitectură

deputat (Brăila) m-am hotărât și devotat cu totul la fondarea templului din strada Mercur, colecționând și îmbogățindu-l, ani de-a rândul, cu opere de artă, în măsura mijloacelor de care am putut dispune“.

Iată și această amintire a lui Zambaccian: „Anastase Simu mi-a povestit că, odată, pe când își făcea cura la Vichy și se plimba cu Vintilă Brătianu, care pe vremea aceea era ministru de finanțe al țării, îi comunică acestuia intenția de a dăruii statului muzeul său.

Ministrul îl întreabă: – Dar această danie nu are să coste nimic pe stat?

– Nimic, căci mai las și moșia și alte fonduri ca să se poată întreține singur muzeul.

În cazul acesta te felicit și-ți plătesc eu astăzi biletul de tramvai. Era darnic Vintilă“, încheie Zambaccian, el însuși donator al colecției de artă ce-i poartă numele, muzeu inaugurat la 18 mai 1947. În 1978 aceste piese de artă au trecut în cadrul Muzeului Colecțiilor. În 1977 Muzeul Zambaccian a fost redeschis.

Să încheiem cronică cu câteva gânduri despre... sport și politică, publicată de *Liberalul*. „În inima, în sufletul, dar mai ales în conștiința opiniei publice, un partid politic trebuie să aibă un loc al său bine stabilit, bazat pe identitatea dintre țelurile acțiunii politice de partid și năzuințele păturilor largi ale populației, precum și pe încrederea nezdruincată a acestei populații într-un program și o ideologie consecvent slujită.

Rezultă de aici în chip firesc că în nici un caz tăria unui partid politic nu se poate întemeia pe slăbiciunile sau pe eventualele greșeli ale adversarului.

Dacă am reduce datele temei la dimensiunile unei probleme de tehnică sportivă, am putea spune că tăria unei echipe nu poate rezulta pentru spectatorii din tribună decât printr-un joc normal, loial, cu respectul tuturor regulilor prevăzute de regulamentul respectivului joc. Căci niciodată o echipă sportivă, jucând de una singură, n-a ieșit victorioasă.

Poate că viața politică atât de normală, atât de democratică din Anglia, rezultând dintr-o emulație firească de partide – care toate observă în raporturile dintre ele ceea ce britanicii numesc fair-play – își are în bună parte explicația în faptul că englezii sunt fără excepție desăvârșiți sportivi“. ■

Rubrică de Ioan LĂCUSTĂ

Cronică mărunță

Niculescu, subsecretar de stat la Ministerul educației naționale, Al. Rosetti, rectorul Universității București, dr. C.I. Parhon, președintele ARLUS ș.a. Prezintă comunicări prof. Nicolau, prof. A. Oțetea și prof. Bocicariov, secretar al ambasadei U.R.S.S.

● Societatea de telefoane anunță deschiderea unui circuit telefonic București-Londra pentru convorbiri directe, la prețul de 1 107 lei pentru 3 minute.

● Comisia pentru redresare economică și stabilizarea monetară fixează noile impozite pe salarii, care variază de la 75 lei impozit pentru un salariu de 2 500 lei, la 9 000 lei pentru 30 000 lei.

● „Deși ne aflăm sub regimul unui riguros control economic – scrie Libertatea – totuși bursa neagră încearcă din nou să-și facă apariția sub ochii autorităților. Ambulanții care constituie de multe ori canalul de scurgere al industriilor ce lucrează la negru și-au făcut din nou apariția. Credem că este absolut necesar ca organele de resort să-și impună autoritatea, înlăturând de pe străzile Capitalei aceste ventuze aparent nevinovate ale târgului negru și lăsând în funcțiune colectivele de ambulanți care înțeleg să se supună legilor în vigoare, contribuind astfel la desăvârșirea reformei monetare“.

IANCU DE HUNEDOARA

ORIZONTAL: 1) Numele tatălui lui Iancu de Hunedoara, un nobil român din Transilvania care, pentru eroismul cu care a luptat împotriva otomanilor a fost răsplătit de regele Ungariei cu ținutul Hunedoarei – Oraș din Ungaria în care, la sfârșitul „campaniei celei lungi” din anii 1443-1444, Iancu de Hunedoara și Vladislav I, regele Ungariei, au fost primiți sărbătorește de populația adunată pe străzi. 2) Țară în care, în toamna anului 1431, Iancu de Hunedoara l-a însoțit pe Sigismund de Luxemburg, pentru a intra în detașamentul de soldați pe care regele îl promisese ca ajutor ducelui Milanului, Filippo Visconti, împotriva Veneției – Localitate în Serbia, în care, în vara anului 1443, Iancu de Hunedoara a obținut o strălucită victorie împotriva otomanilor. 3) Înzestrat cu calități deosebite, așa cum a fost Iancu de Hunedoara, situat de istorici printre genialii comandanți și generali ai tuturor timpurilor – Veriga din ciocul corbului aflat pe blazonul nobiliar al lui Iancu de Hunedoara. 4) În timp! – Fratele lui Iancu de Hunedoara care, după moartea tatălui lor, a rămas singurul susținător al familiei – În fața taberei! 5) Torent în Italia – Oraș din Italia în care, la 10 ianuarie 1444, într-o adunare a episcopilor, a fost sărbătorită victoria lui Iancu de Hunedoara în „campania cea lungă”. 6) Nae Olteanu – A apăsa pe butonul soneriei. 7) Metaloid lichid de culoare roșie închisă, cu miros pătrunzător, întrebuințat în farmacie – Siglă pentru „Institutul de Fizică Atomică”. 8) Bună de băut – Stă pe capul turcului – 1440 este cel în care Iancu de Hunedoara a fost numit ca voievod al Transilvaniei. 9) Oraș din Transilvania ajutat de Iancu de Hunedoara, între 1441-1443, să înființeze o monetărie. 10) Prietenă – Țară.

VERTICAL: 1) Oraș din sudul Dunării, atacat de Iancu de Hunedoara în noiembrie-decembrie 1442 – Guvernator al unei provincii din Imperiul otoman. 2) Imperiu împotriva căruia s-a ridicat Iancu de Hunedoara obținând mai multe victorii dintre care amintim pe cele din „campania cea lungă”, din 1443-1444, și cea de la Belgrad din iulie 1456 – Pin (pop). 3) În piață! – Țărani dependenți, protejați de Iancu de Hunedoara în timpul domniei sale. 4) Una din surorile lui Iancu de Hunedoara, căsătorită cu Pancrațiu de Dindeleag – Horia Costin. 5) A privi – Oraș în Peninsula Balcanică, ocupat de Iancu de Hunedoara în timpul „campaniei celei lungi”. 6) Scriitor român, autorul lucrării *Povestea neamului românesc* în care un capitol, *Neamul Corvinilor*, este dedicat lui Iancu de Hunedoara și fiului său, Matei Corvin (Mihail; n. 1901). 7) Pictor, grafician și scenograf rus (1875-1958) – Preparat culinar, condimentat, care însoțește unele mâncăruri. 8) Cunoscut medic dermatolog german contemporan

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

– Luna florilor – În rate! 9) Adunarea legislativă a Ungariei care, la 5 iunie 1446, l-a ales în unanimitate pe Iancu de Hunedoara ca guvernator al acestei țări – Monah franciscan, martor ocular al bătăliei de la Belgrad, din 1456, și care, în însemnările sale a subliniat faptul că în oastea lui Iancu au luptat cu strășnicie „agricultori, săpători și plugari aproape nelărmați” (Nicolò de...). 10) Măsurile de suprafață și lungime folosite odinioară în Egipt și Grecia – Provincie din care a plecat, în 1443, în „campania cea lungă” Iancu de Hunedoara, alături de el fiind și un detașament muntean trimis de Vlad Dracul.

Dicționar: NAIA, PIM, IAT, IUON, UNN, ASLA.

Prof. Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția jocurilor din numărul trecut:

p. 58: CAI DE OLAC (CA-I-DE/O-LA-C)
p. 69: PE VODĂ-L ZĂREȘTE CĂLARE TRECÂND
(PE - V - O - DĂ - L/Z - ARE - Ș/TE - CA -
L/ARE - T - RE/CA - N - D)

Soluția careului *Trecute vieți de doamne și domnie*:

CATALINA-MARA-ANGHELINA-RIN-TA-
ANITA-ZINC-E-E-IN-LM-AGA-RALU-
CHIAJNA-INERTA-ZR-ALS-NANDU-PAIE-
AM-ASA-DS-RADA-A-T-SOTIE-ICAR-
BASARAB-STANA-US-FANICA-TUN-MIRT-
CLARA-AD-BALASA-MARULA

DIALOG CU CITITORII

MESAJ

Revista Magazin istoric împlinește 30 de ani de apariție. Am urmărit-o de la început și mi-am păstrat până astăzi atașamentul de ea.

În vremurile de restrîcție, de cenzură aspră și de dirijare a temelor și textelor, redactorii au reușit să-i păstreze „curățenia istorică”, să aducă în conștiința cititorilor dirijat dezorientați, adevăruri și teme istorice de mare importanță pentru simțirea românească.

Tributul plătit „epocii” a fost minim și, în orice caz a prevalat adevărul și acuratețea istorică.

S-a prezentat ca o revistă de popularizare, dar a fost în fapt o revistă de mare ținută, o adevărată revistă de istorie. Se știe că au existat și reviste propriu-zise de istorie, dar acelea erau pline de marxism și de teme dirijate.

Mă bucur că Magazin istoric își păstrează și astăzi aceeași ținută de mare seriozitate istorică.

Urez încă mulți ani revistei, conducătorilor și colaboratorilor ei.

Dr. Antonie PLĂMĂDEALĂ,
Mitropolitul Transilvaniei

TOT LA ANIVERSARE

Primim, la aniversare, din partea vechiului și statornicului nostru colaborator, dl. NICULAE KOSLINSKI, din București, membru fondator al Fundației Culturale Magazin Istoric: Cu prilejul împlinirii a 30 de ani de apariție a revistei **Magazin istoric**, felicit călduros redacția și urez revistei o apreciere tot mai mare din partea cititorilor.

Revista **Magazin istoric** a fost și este singura revistă românească de popularizare a istoriei. După părerea mea, s-a impus prin trei caracteristici esențiale în acțiunea sa permanentă de informare și culturalizare:

- a cuprins toate ramurile de studiu și domenii de cercetare ale științei istorice (de unde și titulatura de **Magazin istoric**);

- a publicat numeroase documente și memorii inedite, îndeosebi din epoca contemporană, necunoscute sau nesemnate de istorici; datele cuprinse în aceste materiale au îmbogățit realitatea multor aspecte ale istoriografiei românești;
- în perioada dictatorială de restrîcție a conținutului publicațiilor, a păstrat o obiectivitate științifică, articolele obligatorii, „de serviciu”, neîntinând caracterul serios al revistei.

Cum e și firesc, echipa redactorilor de astăzi nu mai e cea de început. Dar redactorii, intrați la tinerete la **Magazin istoric** și ajunși astăzi la maturitate, nu par să-și fi pierdut de fel entuziasmul, sufletul, pentru ca revista să crească mereu în calitate.

Pentru că generațiile noi cunosc prea puțin istoria țării așa cum a fost, este de dorit ca acest entuziasm creator să nu se stingă niciodată, spre folosul informării și culturalizării a noi și noi generații de cititori.

POȘTA CONCURSULUI

Alte gânduri ale participanților la Concursul Magazin istoric 30, ai cărui câștigători au fost publicați în nr. 7/1997.

ROMULUS CIOROGARIU, din sat Ociu, com. Vața, jud. Hunedoara: Sunt un vechi cititor al revistei și participant la concursurile organizate. Concursul aniversar mi-a plăcut foarte mult. Cu mare bucurie mă asociez tuturor celor care, la aniversarea revistei, v-au fost alături.

IOAN M. BAIT, din Oradea: Am luat contact cu **Magazin istoric** încă de la primul număr apărut în aprilie 1967. Mi-a fost de mare ajutor în activitatea mea de militar de carieră. La apariția revistei aveam 40 de ani. Am așteptat-o și o aștept cu mult interes, lună de lună.

CRISTEA OPRESCU, str. Arinului, nr. 2, bl. 1, ap. 28, Ploiești: Am fost și sunt un cititor fidel al revistei **Magazin istoric**, de la primul număr. Am colecția aproape completă, cu excepția a 6 numere. Pentru ca și nepoții mei să poată beneficia de o colecție completă, solicit cititorilor să mă ajute în procurarea numerelor ce-mi lipsesc: 1/1969; 8/1970; 5/1978; 6/1980; 6/1980; 11/1993; 11/1996.

EMIL CECĂLĂCEAN, din Târgu Mureș: Am urmărit revista de la primul număr și am reușit să-mi formez o colecție completă. Consider ca foarte utilă apariția revistei **Magazin istoric**.

Arhitect IOAN SLAVU, din Deva: Vă felicităm și ne felicităm. Pe dvs. pentru organizarea acestui interesant și pasionant concurs. Pe noi, iubitorii și susținătorii revistei, pentru participarea cu consecvență la mai toate concursurile din acești 30 ani de existență a revistei.

Colonel(r) TRAIAN GHEORGHIU, din Ploiești: Revista **Magazin istoric**, de la prima apariție, prin tematica bogată și variată, m-a ajutat să-mi completez informațiile istoriografice. Din partea unui cadru superior al armatei, ofițer de stat major, veteran de război, sincere felicitări și un călduros La mulți ani!

CARTEA LUI WEIDER & HAPGOOD

Mai mulți cititori ne-au întrebat despre cartea lui Ben Weider și David Hapgood. Cei care doresc să o cumpere o pot face prin sistem ramburs, 10 000 lei/buc., adresându-se în scris, telefonic, sau prin fax, difuzorului ei din Brașov, la următoarea adresă: **Librăria „St. O. Iosif”, str. Mureșenilor, nr. 14, 2200 Brașov.** Tel: 068/14 41 00. Fax: 068/14 33 56.

CONTENTS (Romanian History) I. Petrovici The Power of Culture • Gh. I. Brătianu Bismarck and I. C. Brătianu • L. Basset, O. Goga 1916. Unpublished Notes • G. Ștrempele Academy Library • B. F. Popovici General Ion Gheorghe about the Attempt upon Hitler's life • Al. Popescu Anticommunist Resistance: German Documents • I. Lăcustă 1953. The Press under the Council of Ministers Scrutiny • A. Sacerdoțeanu Notes from the Sixties • Ș. Gheorghiu The End of M/S „Transilvania” • I. Lăcustă In Bucharest, 50 Years Ago • G. Filitti Princess and Writer: Dora d'Istria • P. Cernovodeanu Anglo-Romanian Cultural Relations • E. Denize Tudor Vladimirescu. Spanish Echoes • M. Florescu 1996. Romanians at the Celebration of the Spanish Civil War • F. Anghel 1931. Marshall Piłsudski comes to Bucharest • The Secretary General of A.T.A., about Romania-Europe-NATO

SOMMAIRE (Histoire roumaine) I. Petrovici La force de la culture • Gh. I. Brătianu Bismarck et I. C. Brătianu • L. Basset, O. Goga 1916. Notes inédites • G. Ștrempele La Bibliothèque de l'Académie • B. F. Popovici L'Attentat contre Hitler vu par le général Ion Gheorghe • Al. Popescu La résistance anti-communiste en Roumanie – documents allemands • I. Lăcustă 1953. Le Conseil des Ministres impose l'orientation de la presse • A. Sacerdoțeanu Notes des années '60 • Ș. Gheorghiu La fin du paquebot „Transilvania” • I. Lăcustă À Bucarest il y a 50 ans • G. Filitti La princesse-écrivain Dora d'Istria • P. Cernovodeanu Relations culturelles roumaino-anglaises • E. Denize Tudor Vladimirescu – échos espagnols • M. Florescu 1996. Roumains à l'anniversaire de la guerre civile espagnole • F. Anghel 1931: Le maréchal Piłsudski – une visite à Bucarest • Le secrétaire général A.T.A. sur la Roumanie – l'Europe – l'OTAN

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) И. Петровичи Мощь культуры • Г.И. Брэтиану Бисмарк и И.К. Брэтиану • Л. Бассет, О. Гога 1916. Неопубликованные заметки • Г. Штремпель Библиотека Академии • Б.Ф. Попович Покушение на Гитлера – мнение генерала Иона Георгие • Ал. Попеску Противокommunistическое сопротивление в Румынии – германские документы • И. Лăкустă 1953. Печать в дебатах Совета Министров • А. Сăчердоțeanу Заметки 60-ых лет • Ш. Георгиу Конец судна „Трансилвания” • И. Лăкустă В Бухаресте 50 лет назад • Г. Филиити Книголюб-писательница Дора д'Истрия • П. Черноводану Румыно-английские культурные отношения • Е. Денизе Тудор Владимиреску – испанские отзвуки • М. Флореску 1996. Румыны участвуют в годовщину гражданской войны в Испании • Ф. Ангел 1931. Маршал Пилсудский посещает Бухарест • Генеральный секретарь Ассоциации Атлантического Договора о Румынии – Европе – НАТО

INHALT (Rumänische Geschichte) I. Petrovici Die Kraft der Kultur • Gh. I. Brătianu Bismarck und I. C. Brătianu • L. Basset, O. Goga 1916. Unveröffentlichte Aufzeichnungen • G. Ștrempele Die Bibliothek der Akademie • B. F. Popovici General Ion Gheorghe über das Hitler-Attentat • Al. Popescu Der antikommunistische Widerstand in Rumänien – deutsche Urkunden • I. Lăcustă 1953. Die Presse in den Sitzungen des Ministerrat • A. Sacerdoțeanu Anzeichnungen aus 60-er Jahre • Ș. Gheorghiu Das Ende des Motorschiffes „Transilvania” • I. Lăcustă In Bukarest vor 50 Jahre • G. Filitti Die Fürstin und Schriftstellerin Dora d'Istria • P. Cernovodeanu Rumänisch-englische Kultur-Beziehungen • E. Denize Tudor Vladimirescu – spanische Widerhölle • M. Florescu 1996. Rumäne zum Jahrestag des spanischen Zivilkriegen • F. Anghel 1931. Als Marschall Piłsudski in Bukarest kam • Der General-Sekretär der A.T.A. über Rumänien, – Europa – OTAN

SUMARIO (Historia rumana) I. Petrovici El poder de la cultura • Gh. I. Brătianu Bismarck y I. C. Brătianu • L. Basset, O. Goga 1916. Apuntes inéditos • G. Ștrempele La Biblioteca de la Academia • B. F. Popovici El atentado contra Hitler visto por el general Ion Gheorghe • Al. Popescu La resistencia anticommunista de Rumania: documentos alemanes • I. Lăcustă 1953. La prensa en el debate del Consejo de Ministros • A. Sacerdoțeanu Apuntes de los años '60 • Ș. Gheorghiu El final de la motonave „Transilvania” • I. Lăcustă En Bucarest hace 50 años • G. Filitti La princesa escritora Dora d'Istria • P. Cernovodeanu Relaciones culturales rumano-inglesas • E. Denize Tudor Vladimirescu – ecos españoles • M. Florescu 1996. Rumanos en el aniversario de la Guerra Civil de España • F. Anghel 1931. El mariscal Piłsudski visita Bucarest • El Secretario General de la Asociación del Tratado del Atlántico sobre Rumania – Europa – OTAN

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali de la orașe și de la sate; difuzare redacție, Constantin Mușat, telefon: 615.09.91

ABONNEMENTS: RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39

telex: 11995 – Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A.

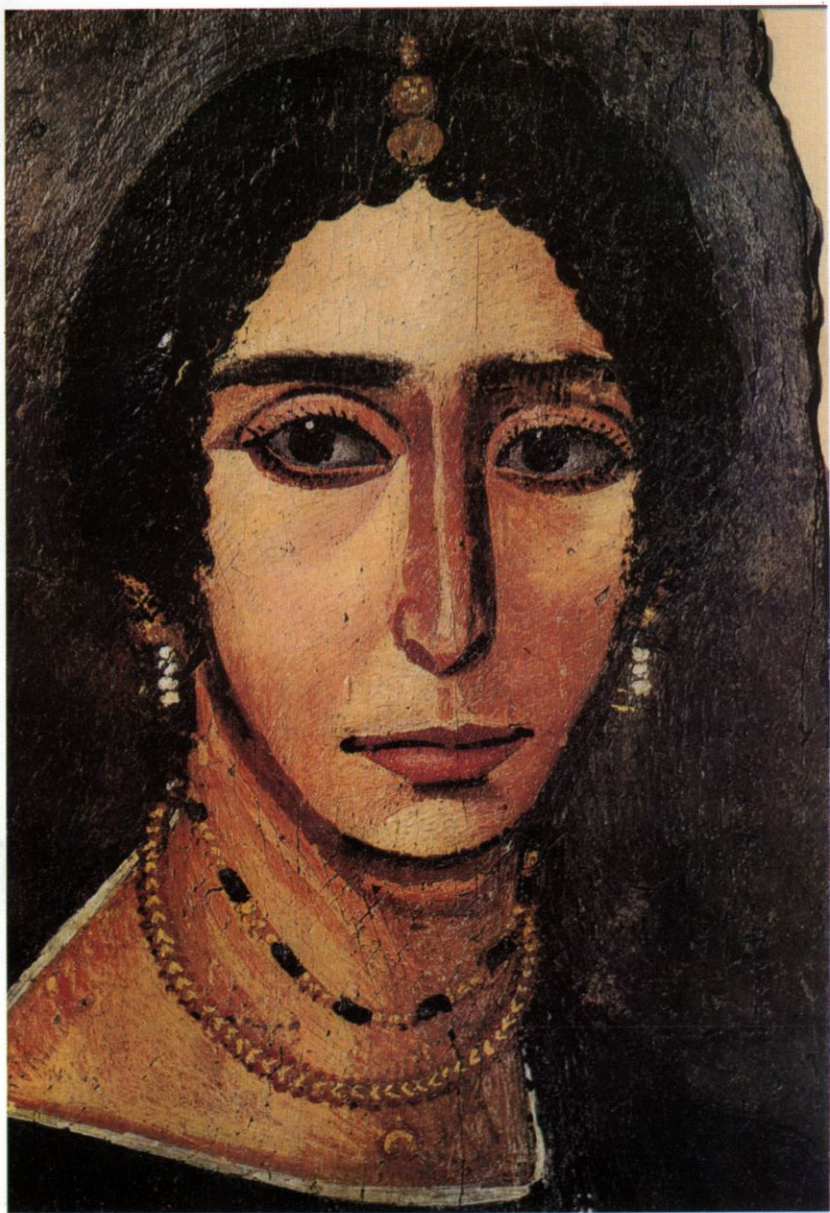
Revista Magazin istoric poate fi găsită pe INTERNET la

<http://www.itc.ro/history/magazin.htm>

E-mail address: anuntul@matco.kappa.ro

Tiparul executat la R.A.I. – Imprimeria „Coresi” – București

magazin istoric